ADRIAN SĂVOIU

SCRISORI DIN CÂMPULUNG

Total Publishing
București, 2023

© Adrian Săvoiu, 2023. Orice reproducere, chiar și parțială, a acestei lucrări este interzisă fără acordul scris al autorului.

© Total Publishing, 2023, pentru prezenta ediție

Volum apărut cu sprijinul financiar al ziarului „Evenimentul Muscelean”.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SĂVOIU, ADRIAN

Scrisori din Câmpulung / Adrian Săvoiu. - București : Total Publishing, 2023

ISBN 978-606-9643-38-9

821.135.1

Sursa fotografii: Majoritatea imaginilor sunt din arhiva personală Adrian Săvoiu.
Parantezele pătrate care însoțesc unele imagini indică alte surse.

Redactor: Paul Marcu
Coperta & DTP: Adrian Gligorașcu

Editura Total Publishing
www.totalpublishing.ro

ISBN 978-606-9643-38-9

Argument

Am participat la mai multe evocări, lansări de albume memoriale, colocvii și conferințe dedicate personalității arhitectului uriaș Dimitrie Ionescu-Berechet. La întâlnirile de la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu", ca și la cele de la Uniunea Arhitecților, de fiecare dată, a fost prezent profesorul universitar, arhitectul și scriitorul Augustin Ioan, care, într-una dintre intervențiile sale magistrale (la „Arhitectură"), a spus că este ceva la Câmpulung, care oferă realitate dimensiunilor spirituale: „De ce Câmpulung? Că e prima Episcopie, că e prima Reședință Domnească... E ceva acolo de ordin spiritual, o sămânță originară a oricărui lucru de a fi românesc, adică de origine. Inclusiv arhitectura brâncovenească este din Nord." El l-a numit pe Berechet cel mai mare arhitect român!

Cartea dlui profesor Adrian Săvoiu, ca și alte lucrări ale sale (dar aceasta mai mult decât celelalte, restrânse prin proiectele lor însele), evocă, înainte de orice, spații spirituale care conferă locurilor, oamenilor, evenimentelor o identitate comună, unică. Identitatea este, până la urmă, fața pe care o recunoaștem a unei comunități, așa cum mama își recunoaște fiul, este partea cea mai vie a unei ființe multiple, sociale. Recunoaștem, în conținuturile pe care le construiește profundul cercetător de suflete, chipul compus, recompus și frumos colorat al unei zone, al unui loc binecuvântat. Și acesta este Muscelul. Cu oamenii săi aprigi și calmi, cu lucrurile lor bine făcute, cu învățătura lor desăvârșită într-o Școală de prestigiu, școala musceleană fiind recunoscută larg (încă de la 1669, când s-a creat la Câmpulung prima școală publică din Muntenia), cu minunatele lor obiceiuri la care nu renunțau nici aflați în culmea gloriei, cu oamenii lor asupra cărora nu planau niciodată îndoieli sau presupuneri incorecte, fiind de ordin notoriu că nimeni nu încerca să prizeze impostura.

Dar ceea ce este cu adevărat autentic în acest volum este adevărul că nu doar marile

personalități beneficiau de valențele bunăstării, ci și oamenii care își vedeau de treaba lor fără a urmări succesul. Așa se face că întâlnim în această carte povești fascinante ale unor personalități împletite cu povești nu mai puțin interesante ale oamenilor care simțeau că locul pe care îl ocupă este înrădăcinat și cuvenit, fie prin ceea ce exercitau ca profesie, fie prin ceea ce erau ca familie. Aproape că, citindu-le, nu sesizezi vreo diferență între cele două oglinzi în care se reflectă, nediferențiat, frânturile uimitoare ale unor vieți exemplare din toate sferele existențiale.

Deși lucrarea este împărțită în două mari părți, ființele care populează întâmplările și descrierile sunt luate parcă dintr-un catalog al amintirilor în ordinea vieții trăite. Așa aflăm despre bunicul autorului, Ion Săvoiu, și despre Miss Muscel 1929, despre Cezar Neacșu, Augustin Z.N. Pop, Flaminiu Mârtzu, Gheorghe Pârnuță, Gheorghe Șapcaliu, Ion-Șerban Țicăloiu, ca și despre „mai tinerii" Cristina Nicula (fiica lui Flaminiu Mârtzu), Laura Săvoiu (fiica autorului), Gheorghe Chița, despre Paisie Monahul (și el rudă) și C. D. Aricescu, Mary Adelaide Walker, Ioan Niculescu, Ion Barbu, Mihai Moșandrei, Ion Nanu-Muscel, George Topîrceanu, Nicolae Th. Ștefănescu, Gheorghe Bâlea, Elena Văcărescu sau Livia Dymsza-Maiorescu.

Când citești această carte, chiar în timpul lecturii, imaginile evocate și oamenii pe care parcă îi vezi trecând prin fața ta au darul de a te proiecta într-un „prezent" din care faci parte, viu și aievea.

Liviu Mățăoanu

I. CĂLĂTORII ÎN AMINTIRE

FAMILIA STĂNESCU: POVESTEA DINTR-O FOTOGRAFIE

Mă uit la o fotografie sepia din colecția personală, făcută la Câmpulung în jurul anului 1910. Este de mărimea unei coli A4 și a fost lipită de fotograf pe un carton gros, cu un chenar frumos în jur. Cele 23 de persoane care stau pe două rânduri, una lângă alta, sunt membrii familiei Stănescu din cartierul Vișoi al Câmpulungului. Toți, fără excepție, așa cum se observă, sunt îmbrăcați în costumul național de Muscel.

În centrul fotografiei, pe rândul din față, al celor așezați pe scaune, stă mândru, îmbrăcat cu o vestă tradițională musceleană, „pater familias": Bucur Stănescu. Este străbunicul! S-a născut în 1854. El a fost întemeietorul familiei Stănescu, fapt evident și din felul în care fotograful a organizat grupul, unde Bucur reprezintă centrul de greutate al imaginii. Bucur Stănescu va mai trăi încă șapte ani după momentul realizării acestei fotografii, stingându-se din viață la 63 de ani, în 1917, când Câmpulungul era sub ocupație germană. Lipită de mâna dreaptă a lui Bucur Stănescu, purtând maramă musceleană, se află soția lui: Ana Stănescu, zisă și Păuna, născută în 1862. A fost o femeie longevivă, care avea să mai trăiască până în 1937, adică încă două decenii după moartea soțului.

Pe rândul de sus stau în picioare numeroșii copii ai lui Bucur și ai Anei Stănescu, bărbați și femei în floarea vârstei, cu soțiile ori soții lor. La indicația fotografului, tolăniți jos, au fost așezați doi copii. Cel din stânga, mai mărișor, este Iosif Stănescu, bunicul matern. În

fotografie are cam 13 ani. În familie toți îi spuneau Vică. Se născuse la 24 iulie 1897 în Câmpulung, „orele zece post meridiane” (după cum stă scris pe certificatul său de naștere) în casa părinților săi din cartierul Vișoi. Așa cum a fost consemnat mai departe pe certificat, tatăl său se numește Bucur Stănescu, 43 de ani, „de profesiune speculant” (a se citi „comerciant”), iar mama este Ana Stănescu, 35 de ani, „de profesiune familistă”.

Iosif Stănescu va merge în anii următori pe drumul deschis de tatăl lui – comerțul. A început prin a fi băiat de prăvălie la Câmpulung și avea să devină repede negustor de cherestea, transportând lemn din munții Muscelului la câmpie, mai ales la Roșiorii de Vede, de unde aducea în schimb cereale.

În perioada aceea, Iosif Stănescu a cunoscut-o la Câmpulung pe învățătoarea Zoe Rotaru, o tânără de care s-a

Familia Stănescu din Câmpulung, 1910

Iosif Stănescu în timpul stagiului militar, circa 1920

Soții Iosif și Zoe Stănescu în ziua nunții, 12 februarie 1922

îndrăgostit și pe care a cerut-o de nevastă. În registrul de căsătorii pe anul 1922 de la Primăria Câmpulung este înregistrată cu nr. 42 căsătoria din ziua de 9 februarie, „orele 10 înainte de amiazi", dintre Iosif Stănescu, „în vârstă de ani 24, de profesiune comerciant", și Zoe Rotaru, „majoră, necăsătorită, în vârstă de ani 21". În aceeași zi, tinerii soți primeau un „Buletin de căsătorie" semnat de ofițerul stării civile „spre a le servi la ceremonia religioasă" de la biserică.

Prins cu nevoile negoțului, Iosif stătea mai mult la Roșiorii de Vede, unde curând a dus-o și pe soția sa. Acolo și-a făcut câteva fotografii alături de Zoe. Într-una dintre ele, îmbrăcat în ținută de oraș, Iosif stă în picioare, uitându-se direct spre obiectivul aparatului de fotografiat. În fața lui este așezată pe un scaun Zoe,

îmbrăcată într-o rochie neagră, asortată cu hainele soțului, și el tot în negru. Pe spatele fotografiei tip carte poștală a rămas peste ani scris cu un tuș negru: „În amintirea zilei de 5/23 aprilie 1924, Roșiorii de Vede". Este ultima fotografie pe care cei doi și-au făcut-o împreună. El avea atunci 27 de ani, iar ea 24. În momentul când se fotografiau, Zoe purta de câteva luni în pântec primul lor copil, pe Maria, care se avea să se nască pe 4 iulie 1924.

Tot la Roșiorii de Vede, unde negustoria cu cheresteaua adusă din munții Muscelului îi mergea lui Iosif destul de bine, s-a născut, la 1 noiembrie 1925, și Ileana, a doua lui fiică. Pentru tânăra familie, bucuria venirii pe lume a unui nou copil a fost urmată imediat de o tragedie. La doar zece zile de la nașterea celei de-a doua fiice, Iosif a murit subit, la numai 28 de ani, în urma, zice-se, unui atac cerebral. Atât Ileana, cât și sora ei mai mare, Maria, nu și-au putut cunoaște astfel niciodată tatăl. Sfârșitul prematur al lui Iosif Stănescu a fost o enigmă. Lăsând în urma sa pe Zoe, văduvă la numai 25 de ani, și două copile orfane, Iosif va rămâne toată viața pentru fetele lui „marele absent".

Iosif Stănescu, băiețandrul de 13 ani din fotografia sepia făcută în jurul anului 1910, mai avea așadar doar 15 ani de trăit din momentul când apărea în această imagine.

Din preajma lui, lipite unele de altele, ne privesc celelalte rude ale familiei Stănescu din Vișoi, așteptând parcă fiecare să îi fie spusă povestea încă nescrisă a vieții. ■

MOȘNEANUL DE LA MĂLIN

În vara anului 1916 Ion Săvoiu era un bărbat împlinit. La Mălin (Bughea de Sus), lângă Câmpulung, avea o nevastă frumoasă, puternică şi devotată, copii, casă, pământ, vite, livadă și fânețe. Treburile gospodăriei îi mergeau bine. Într-una dintre zile i-a venit însă veste de prin vecini că în România tunul a început să bată. N-a trecut mult şi Ion a fost chemat sub arme. S-a despărţit cu greu de ai săi, de nevastă și de cei trei copii, lăsând vorbă hotărâtă cu privire la tot ce era de făcut prin gospodărie în lipsa lui. Avea mereu în gând întoarcerea apropiată.

Încorporat în Regimentul 70 Infanterie, prin mobilizarea unităților din Muscel, moșneanul Ion Săvoiu a simţit în septembrie 1916 mirosul prafului de puşcă. Luptele l-au purtat prin locuri îndepărate de casă. Atât cât a putut, a ținut prin scrisori legătura cu familia de la Mălin. Soldatul, cu gândul la cei aflați departe, a scris pe o carte poştală militară un emoționant mesaj către familie:

Ion Săvoiu (1878-1916)

Iubiţii mei, aflaţi că am primit două scrisori şi m-am bucurat mult. De mine aflaţi că sunt bine. Mi-aţi scris de fân: claia cea mare să nu o daţi la nimeni, a veche să o daţi cu 110 lei, a nouă cu 130 lei. Din preţul acesta să nu lăsaţi

mai mult ca 5 lei. Vă rog scrieţi cât de des: ce mai faceţi şi cum merg treburile casei, copiii, vitele şi ce aţi făcut cu prunele.

Aceste rânduri, singurele păstrate de la el și totodată ultimele, cu valoare testamentară, sunt de o tulburătoare asemănare cu versurile din poezia *O scrisoare de la Muselim Selo* de George Coșbuc. Aici, un soldat, pe nume Ion, plecat să lupte în Războiul de Independență din 1877, îi trimite de pe front mamei gândurile sale. Fiind rănit, îi descrie luptele la care a participat, realitatea cruntă a războiului, dar totodată tânjește după cei de acasă și gospodăria pe care a părăsit-o:

„Nevestei mele să-i mai spui/ Să-mi cumpere o coasă,/ Cea veche nu ştiu, este-ori nu-i/ Şi-o fi acum şi roasă/ De când rugina scurmă-n ea./ Să-mi văd, o, dare-ar Sfântul,/ Cum cade iarba-n faţa mea/ Şi-mi bate-n plete vântul!”

Finalul poeziei aduce o întorsătură dramatică. Slovele „scrisorii” îi aparțin în realitate căprarului Nicolae, cel care astfel îndeplinise ultima dorință a lui Ion:

„Așa mi-a spus Ion să-ți scriu,/ Iubească-ți-l pământul!/ Și-am tot lăsat, pân-a fost viu,/ Și-mi țin acum cuvântul./ Să te mângâie Dumnezeu,/ C-așa e la bătaie/ Și-am scris această carte eu,/ Căprarul Nicolae.”

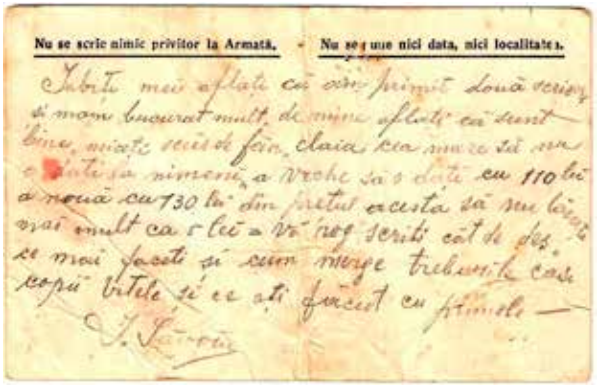
Nu se scrie nimic privitor la Armată. — Nu se pune nici data, nici localitatea.

Iubiți mei aflați că am primit două scrisori și mam bucurat mult de mine aflați că sunt bine, multe vești de fete, daica cea mare să nu o dați la nimeni, a vreche să o dați cu 110 lei a nouă cu 130 lei din preț dar aceasta să nu le iasă mai mult ca 5 lei = Vă rog scrieți cât de des ce mai faceți și cum merge treburile casei copii vitele și ce ați făcut cu prunele —

Cartea poștală trimisă de pe front către familie de Ion Săvoiu, 1916

În toamna lui 1916, Regimentul 70 Infanterie, în care lupta Ion Săvoiu, a fost mutat din Dobrogea în zona Ploieştiului. De aici, prin ordinul generalului Averescu, a început deplasarea urgentă, pe calea ferată, până la Câmpulung. În zonă, dinspre Transilvania, nemţii presau cu tehnică superioară de atac şi frontul de pe linia Munţilor Carpaţi era pe punctul de a fi spart. Situaţia devenea din ce în ce mai dificilă. În dimineaţa zilei de 3 octombrie 1916, pe un frig cu totul neobişnuit, cele două batalioane ale Regimentului 70 Infanterie au sosit în gara Câmpulung și apoi au intrat în luptă cu trupele inamice. După înfruntări grele, muscelenii au redresat situaţia, dar, în contextul general al operaţiunilor militare, sacrificiul lor n-a fost de mare folos. Deoarece

frontul de pe Jiu căzuse şi riscau să fie izolaţi de restul armatei române, s-a primit ordin de retragere pe drumul ce duce de la Câmpulung spre Târgovişte.

În noiembrie 1916, cu nemţii pe urme, în satul Malu cu Flori, pe apa Dâmboviţei, Ion Săvoiu şi ceilalţi camarazi de arme au tras la casa învăţătorului Ion Diaconescu să mănânce şi să se mai încălzească. Tocmai erau la masă când o femeie a dat cu disperare uşa casei de perete şi le-ar fi strigat: „Voi mâncaţi aici și nemţii sunt în curte!”

Toţi au pus mâna pe arme şi au dat să iasă. Trupele germane împânziseră locul şi i-au somat pe militarii români să se predea, având armele îndreptate spre ei. Soldații au ridicat mâinile. Ion Săvoiu însă a refuzat să asculte somaţia. Cu alt camarad de arme, a luat-o la fugă ca să dea colţul după casă, să iasă din bătaia puştilor şi astfel să scape. Instantaneu, gloanţele trase de nemți au început să-i şuiere pe la urechi. Un glonţ l-a lovit drept în spate, pe când se pregătea să sară peste un gard. A şovăit o clipă, a mai apucat să-şi agaţe arma de zidul magaziei şi s-a prăbuşit, strângând în pumni pământul. A murit acolo, lângă casa învăţătorului Ion

Casa de la Mălin în care a locuit Ion Săvoiu

Diaconescu din Malu cu Flori, unde a fost și îngropat.

Acasă la Mălin, Elisaveta, soția lui Ion Săvoiu, o femeie frumoasă și în plină putere, începuse să se îngrijoreze. Nu mai primise de prea multă vreme niciun fel de veste de la Ion, cel plecat în război. Ştia că în munţii Muscelului se dăduseră lupte grele şi gândul că lui Ion i s-ar fi putut întâmpla ceva nu îi dădea pace. De la autorităţi nu reuşise să afle nimic, în ciuda tuturor încercărilor. Atunci Elisaveta, plină de presimțiri, n-a mai putut răbda şi s-a hotărât să curme incertitudinea.

Pe cei trei copii mici, pe Victoria, Benone și Nicolae, i-a lăsat la Mălin în grija Oprinei, mama soțului. Asemenea unei alte Vitoria Lipan a luat-o de una singură, din sat în sat, de la Muntele Mateiaș pe apa Dâmboviţei la vale, pe urmele Regimentului 70 Infanterie unde fusese încorporat Ion Săvoiu, care se retrăsese pe drumul ce duce de la Câmpulung la Târgovişte. După zile de căutări, începuse să-şi piardă speranţa că va mai descoperi ceva. Mulţi dintre cei căzuţi erau neidentificaţi şi fuseseră îngropaţi pe locul unde îi prinsese frigul morţii.

În satul Malu cu Flori a aflat însă de la localnici că într-o groapă comună şapte soldaţi români, împuşcaţi de nemţi, îşi dorm somnul de veci în grădina învăţătorului Ion Diaconescu. Ajunsă în curtea învățătorului, l-a întrebat pe acesta dacă știe cine sunt militarii aflați în groapa comună și dacă nu cumva a auzit despre unul dintre ei, pe nume Ion Săvoiu, soțul său de la care nu-i mai venise nicio veste. Învățătorul n-a știut să-i spună cine sunt, dar i-a povestit ce se întâmplase acolo, în curtea lui. Apoi a mers în casă și i-a adus două obiecte rămase de la unul dintre cei împușcați de nemți: un brâu roşu şi o psaltire scrisă de mână cu creionul pe un carnețel. Văzându-le, Elisaveta a urlat de disperare şi a început să jelească. Le recunoscuse! Brâul cel roşu şi psaltirea scrisă de mână erau ale soțului dispărut, ale lui Ion Săvoiu.

După ce rănile războiului s-au închis și durerile s-au mai tămăduit, osemintele lui Ion Săvoiu au fost exhumate de la Malu cu Flori și mutate, spre cinstire și aducere aminte, în Mausoleul Eroilor de la Mateiaș, lângă Câmpulung.

Numele său va fi înscris în *Cartea eroilor* din Mausoleu, iar în pomenirile de la biserica din Bughea de Sus soția și familia îl vor aminti mereu cu numele Ion Ostașul. ■

ELENA ROTARU, MISS MUSCEL 1929

În anul 1889, când la București se stingea din viață Mihai Eminescu, iar după scurt timp Veronica Micle, din disperare, se otrăvea cu o doză letală de arsenic, la Câmpulung se întemeia o nouă familie. Simion Rotaru, vizitiu de lux al Câmpulungului, o cerea în căsătorie pe domnișoara Ioana Baloleanu, în vârstă de numai 16 ani.

Elena Rotaru, Miss Muscel 1929

O veche fotografie realizată chiar în 1889 îi înfățișează pe cei doi soți la început de drum. Simion Rotaru stă așezat pe un scaun și ține pe genunchiul drept un porumbel alb. Ioana, abia ieșită din copilărie, este în picioare și își sprijină brațul stâng pe umărul proaspătului soț, într-o atitudine sugerată, desigur, de fotograf. Simion și Ioana vor avea împreună șase copii, iar cel de-al cincilea născut, Elena Rotaru, va deveni una dintre cele mai frumoase fete ale Câmpulungului interbelic. Studioasă, absolventă de Școală Normală, declarată Miss Muscel 1929 la vârsta de 21 de ani, învățătoarea Elena Rotaru a participat la marele concurs Miss România 1929 organizat la București de revista „Realitatea ilustrată“, alături de grațiile alese din fiecare județ al României.

Atunci s-au înscris la preselecție nu mai puțin de 800 de fete din toată țara, dintre care au fost selectate 72 de concurente. Li s-a cerut să aibă între 16 și 25 de

ani, să nu fie măritate, să aibă o moralitate desăvârșită, să se prezinte în fața „comitetului" nefardate și purtând rochii simple, pentru ca juraților să poată aprecia frumusețea naturală a chipului, linia corpului și grația mișcărilor. Mult-așteptata finală desfășurată pe 17 martie 1929 la București în Palatul Artelor din Parcul Carol i-a avut în juriu pe prim-ministrul Alexandru Vaida-Voevod, profesorul Alexandru Tzigara-Samurcaș, prințesa Alexandrina Cantacuzino și scriitorul Liviu Rebreanu.

Elena Rotaru între candidatele Miss România 1929. Pagină din revista „Realitatea ilustrată", 23 martie 1929 [1]

Învingătoare a ieșit domnișoara Magda Demetrescu, o bucureșteancă în vârstă de doar 17 ani, care va reprezenta apoi România la concursul Miss Universe de la Galveston (SUA). Într-o fotografie din 1929, toate participantele la finala Miss România, între care se află și Elena Rotaru, pot fi văzute pozând mândre în Sala Cariatidelor de la Cercul Militar din București, imagine în mijlocul căreia stă țanțoș chiar prim-ministrul României, Alexandu Vaida-Voievod.

În anii următori Elena Rotaru a cunoscut un tânăr și s-a căsătorit cu el. Urmându-și soțul, din casa părinților de la Câmpulung s-a mutat la Pitești și avut cinci copii. N-a avut o viață ușoară. A făcut o tuberculoză galopantă și s-a sfârșit neașteptat de repede, la doar 38 de ani, fiind înmormântată la cimitirul Schei din Câmpulung.

Astăzi, evident, nu mai putem vedea în carne și oase finalistele la concursul Miss România 1929 ca să ne bucurăm de ceea ce mama-natură le-a oferit cu atâta dărnicie. Privind însă portretele acestor frumuseți de odinioară, publicate în

revista „Realitatea ilustrată“, ceva pare evident: câmpulungeanca Elena Rotaru, chiar dacă nu a câștigat finala de la București, este prin surâsul său fermecător și prin aerul misterios de Giocondă cea mai frumoasă dintre toate participantele.

N-am cunoscut-o pe Elena Rotaru, sora bunicii materne, decât din descrierile mamei. În schimb, l-am cunoscut în copilărie pe fratele Elenei, Gheorghe Rotaru, născut la Câmpulung în 1897. Era un bărbat cultivat și plin de farmec. Îi ziceam „unchiul Gică”, așa cum auzisem că îi spunea și mama. Avea un scris impecabil, probabil un argument în plus pentru care a primit funcția de secretar al Școlii Normale „Carol I”, unde trebuia să scrie de mână atâtea diplome și documente. Multe fotografii ale perioadei îl înfățișează alături de profesorii Școlii Normale și seriile de absolvenți.

În câteva fotografii, Gheorghe Rotaru apare alături de sora sa, Elena, frumusețea Câmpulungului interbelic. Privindu-i împreună într-una dintre fotografii, prin luminozitatea chipului lor, cei doi nu par a fi frate și soră, ci mai degrabă niște îndrăgostiți. Un cuplu dintr-un vechi film de la Hollywood, într-o imagine parcă apărută în revistele de cinema ale vremii... ■

Concursul Miss România 1929. Sala Cariatidelor de la Cercul Militar din București [1]

PORNIND DE LA O IMAGINE...

Războiul s-a terminat de un an... Un grup de tinere și tineri, unii dintre ei profesori la Școala Normală „Carol I” din Câmpulung, au ieșit la o plimbare în împrejurimile orașului. Tocmai au suit pe un deal înverzit, de unde se poate admira în zare, ascuțit, muntele Mateiaș. S-au oprit ca să facă împreună o fotografie de grup. Sunt zâmbitori și ne privesc cu toată încrederea și intensitatea. Au în jur de 30 de ani, căci mai toți s-au născut în al doilea deceniu al secolului XX.

Domnișoarele vor fi făcut Liceul de Fete din Câmpulung, unde directoare o vor fi avut pe severa profesoară Licuța Costescu, rămasă pentru toată viața domnișoară. Atât le trebuia elevelor ca în vremea liceului să fie surprinse de directoare plimbându-se prin oraș cu vreun băiat sau intrând la vreun film în sala de cinematograf „Jinga”! A doua zi la școală, ar fi fost un bun prilej pentru o mustruluială zdravănă și, eventual, scăderea notei la purtare. Ceea ce s-ar fi întâmplat chiar și numai dacă ar fi fost zărite în oraș de directoare fără basca regulamentară și uniformă!

Băieții vor fi făcut Liceul „Dinicu Golescu”, unde la română le va fi predat lingvistul Ion D. Ţicăloiu, cu doctoratul luat în Germania, la franceză îl vor fi avut pe eminentul profesor Dumitru Baciu, cu studii de specialitate la Universitatea Sorbona și Collège de France din Paris, marea instituție de învățământ și cercetare, iar la istorie vor fi audiat cursurile profesorului enciclopedist Gheorghe Șapcaliu, prietenul de la Câmpulung al lui N. Iorga.

Dacă mă uit mai cu atenție la fotografie, constat că pot recunoaște câteva chipuri. Pe rândul de sus, primul din dreapta,

Profesori ai Școlii Normale „Carol I” în excursie. Câmpulung, 1946

în cămașă albă și purtând de gât un binoclu, așa cum stă bine unui călător, este profesorul de educație fizică Sigismund Krijijevski, un împătimit al drumețiilor și al fotografiei. Cu doar un an în urmă, în 1945, venise ca profesor la Școala Normală „Carol I” din oraș. Imediat lângă el, îl zăresc pe Constantin Mahu, profesor de muzică, și el abia sosit la școală. Pe același rând, a treia de la stânga, îmbrăcată într-o rochie albă cu flori, încinsă cu o centură, se uită direct spre noi, zâmbitoare, frumoasa profesoară de chimie Eliza Scutaru.

Tot pe rândul de sus, al treilea de la dreapta, cu haină și cravată, îl descopăr pe profesorul de educație fizică Vasile Staicu, născut la Valea Mare-Pravăț. Aici are exact 30 de ani. Lângă el, în față, stă soția sa, învățătoarea Maria Staicu, născută la Bilcești-Muscel, care are 26 de ani. Sunt căsătoriți de curând și vor avea doi copii. Nu numai că l-am cunoscut pe Vasile Staicu, dar în gimnaziu mi-a fost chiar profesor.

Iată-l pe terenul de sport, în curtea fostului Liceu Sportiv Nr. 2 din Câmpulung, vizavi de Parcul Kretzulescu. Fac parte dintr-o clasă cu program special de educație fizică. Cu dânsul ne pregătim la săritura în lungime și înălțime, garduri, sprint, rezistență, aruncarea greutății, aruncarea

mingii de oină și jocuri sportive. Ne place mai ales când jucăm handbal. Avem chiar o echipă și ne-a intrat în cap că suntem „valoroși". Asta până la meciul de pe teren propriu cu cei de la Liceul Pedagogic. Aveam un arbitru „neutru", nici de la ei, nici de la noi. La un moment dat ni se acordă o lovitură de la 7 metri și domnul profesor mă desemnează să bat. Cine altcineva, dacă nu căpitanul echipei!? „În stânga portarului!" îmi șoptește, neauzit de nimeni. Arunc în stânga, la nivelul brațului. Incredibil, portarul a respins cu mâna printr-un reflex la care nu mă așteptam! Observ imediat privirea dezamăgită a profesorului, care îmi șuieră printre dinți: „Trebuia în stânga, dar la semi-înălțime!" Abia de-atunci înainte am știut că acolo, la semi-înălțime, nu ajunge mai niciodată la timp ca să respingă mingea nici mâna și nici piciorul portarului de handbal.

Pe rândul de jos, lângă un cuplu care se ține de mână, stă întins pe burtă și ne aruncă o privire șăgalnică, în ciuda soarelui care îi intră direct în ochi, Petre Cazan, profesor de geografie la Școala Normală „Carol I". E al doilea din stânga, îmbrăcat într-o cămașă roșie. L-am întâlnit în copilărie, când era colegul de cancelarie al mamei, și am schimbat cu el, intimidat de renumele său, câteva cuvinte.

În centrul acestei fotografii, pe rândul din mijloc, purtând o cămașă albă larg deschisă la gât, stă un bărbat cu mustăcioară à la Errol Flynn, celebrul actor pe atunci pentru rolurile sale romantice din filmele de capă și spadă de la Hollywood. Bărbatul privește cu intenție departe, în afara cadrului. Se numește Benone Săvoiu, profesor de limba română la Școala Normală „Carol I". Este tata!

De la el mi-a rămas această fotografie. Aproape sigur știu și cine a făcut-o! Nu am o mărturie directă, căci pe spatele ei nu scrie nimic, dar prin analogie cu alte fotografii asemănătoare nu cred că mă pot înșela.

Autorul nu poate fi decât profesorul Sigismund Krijijevski, colegul de cancelarie și bunul prieten al tatei. Acesta, așa cum făcea de fiecare dată, trebuie să-și fi adus în excursie trepiedul și să-l fi instalat cu grijă în fața grupului de excursioniști. Apoi a fixat aparatul de fotografiat pe trepied, a încadrat grupul și a apăsat pe buton. După ce aparatul a început să zumzăie, profesorul a alergat iute și s-a alăturat celorlalți, în dreapta, cum privim. Iar după 10 secunde totul a fost imortalizat. La fel ca în alte fotografii ale lui!

Mă uit cu atenție la domnișoarele din grup. Toate au părul cârlionțat, după

moda timpului, și sunt foarte zvelte. Deși au plecat într-o excursie, sunt în fustă sau rochie. Niciuna nu poartă pantaloni! Mă întreb: oare una dintre ele să fi fost prietena de atunci a tatei? Să fie cea în rochie roșie de lângă el, care parcă ar semăna cu necunoscuta din alte fotografii care mi-au rămas de la tata? Faptul că amândoi privesc, printr-un ciudat paralelism, în aceeași direcție, să semnifice oare ceva? Să fie oare o altă domnișoară din grup? Aici nu sunt deloc sigur! Știu însă precis că vor mai trece șase ani până când tata va cunoaște o profesoară de matematică, tot de la Școala Normală „Carol I", care nu este în mod cert printre tinerele acestea. Aceea va fi mama! După un an se vor căsători și după încă unul voi veni și eu pe lume...

Totuși o întrebare nu prea îmi dă pace: dacă tata s-ar fi căsătorit cu necunoscuta în rochie roșie de lângă el sau cu o altă domnișoară din acest grup de tinere plecate într-o plimbare, cine ar mai fi spus acum povestea acestei fotografii de grup din 1946? ■

CÂMPULUNG 1953

Câmpulung, 15 iunie 1953. Fotograful tocmai a sosit la adresa indicată. A intrat în curtea casei unde mirele și mireasa, alături de invitați, îl așteptau cu nerăbdare. A schimbat câteva vorbe cu gazdele și a aruncat o privire asupra celor prezenți. Apoi și-a pregătit aparatul de fotografiat. Totul îi era clar! A cerut ca un covor mare să fie adus din casă, ca fundal pentru poza de grup. Femeile vor sta pe primul rând, așezate pe scaune. Bărbații, pe rândul din spate, în picioare. Iar jos, cei trei copii.

Mireasa din fotografie se numește Ileana Stănescu și e fiică de învățătoare. Orfană de tată la zece zile după ce se născuse, încă de mică a avut tragere de inimă pentru învățătură. Diplomele ei de premiantă în școala primară, frumos tipărite și purtând portretul regelui Carol al II-lea, o înregistrează mereu cu premiul întâi. Ajunsă elevă la Liceul de Fete din Câmpulung, adolescenta va excela în special la literatura română. Nu existase carte

Benone Săvoiu și Ileana Stănescu în ziua logodnei. Câmpulung, 15 mai 1953

recomandată pentru lectură de profesoara sa de la clasă, Florica Dinculescu, pe care Ileana să nu o fi citit.

Cine ar vedea vreodată volumele parcurse de ea în această perioadă, păstrate în biblioteca familiei, va putea găsi peste tot sublinierile și adnotările liceenei, semn al unei lecturi sistematice și pline de interes. Talentată la literatură, conștiincioasă la celelalte materii, Ileana nu a uitat toată

viața că a avut-o ca directoare pe mult prea severa profesoară Elena Costescu, spaima elevelor de la Liceul de Fete prinse fără uniformă pe bulevardul din Câmpulung ori la vreun film în sala de cinematograf „Jinga", unde li se interzisese cu desăvârșire să calce.

După ce în 1944 și-a dat bacalaureatul, în ciuda anilor grei de război când puține fete din provincie se îndreptau către învățământul superior, ambițioasa Ileana Stănescu a mers la București și a urmat Facultatea de Matematică-Fizică a Universității. Colegă de facultate cu Mircea Malița și Solomon Marcus, va păstra vie în memorie amintirea cursurilor absconse de matematică ale lui Dan Barbilian (Ion Barbu), din care doar asistenții profesorului și cei doi colegi ai ei, viitori străluciți matematicieni, înțelegeau câte ceva. Dacă din curiozitate ar răsfoi cineva „Caietul de cursuri" al studentei, ar găsi semnătura lui Dan Barbilian în dreptul disciplinei „Matematici elementare", materie pe care Ileana a trecut-o, totuși, cu „Foarte bine" la calificativ. După

Nunta lui Benone Săvoiu cu Ileana Stănescu. Câmpulung, 15 iunie 1953

absolvirea Universității din București, profesoara abia ieșită de pe băncile facultății s-a întors în 1950 la Câmpulung și a început să predea matematica.

În acest timp, destinul îi scosese în cale un bărbat înalt, cu o figură plină de jovialitate, purtând mereu pălărie elegantă și salutând ceremonios pe oricine întâlnea dintre cunoscuții săi. Se numea Benone Săvoiu (în fotografie, al doilea de la stânga). Asemenea miresei, și el rămăsese de mic orfan de tată, care căzuse în război. Asemenea ei, și el se ținuse cu strășnicie de învățătură. La Liceul „Dinicu Golescu" din Câmpulung a fost elevul meritoriu al unor străluciți profesori ai timpului: lingvistul Ion Țicăloiu, cu doctoratul luat în Germania, Dumitru Baciu, profesor de limba franceză, autor de studii și articole, sau Gheorghe Șapcaliu, enciclopedistul care stăpânea la perfecție limbile elină, latină, slavonă, germană și franceză. Cu examenul de bacalaureat trecut, Benone Săvoiu sa înscris la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București. A fost studentul iluștrilor profesori Nicolae Cartojan, Mihail Dragomirescu, Dimitrie Caracostea și C. Rădulescu-Motru, a audiat conferințele lui N. Iorga și ale lui Mircea Eliade, a trăit din plin efervescența culturală a perioadei interbelice.

Nu trecuseră decât patru luni de la stingerea din viață a lui Mateiu I. Caragiale când Benone Săvoiu, student în ultimul an, își susținea la Universitate lucrarea de licență în filologie modernă cu o teză despre personalitatea și opera scriitorului. Cele câteva recenzii abia publicate și lipsa oricărei cercetări critice mai amănunțite despre creația lui Mateiu îi ofereau perspectiva unei investigații mai largi, într-o perioadă când „mitul Mateiu I. Caragiale" nu se născuse încă.

În perioada acesta, colegul de facultate al lui Benone Săvoiu, scriitorul și caricaturistul Neagu Rădulescu, îl va imortaliza ca personaj literar și, cu numele Benone Vasilescu, îl va portretiza ca un fel de „crai de Câmpulung" într-una dintre nuvelele sale intitulată *Examen cu Sfântul Sisoe*, o evocare plină de umor a vieții universitare bucureștene. Desigur, ficțiunea își are aici rolul ei:

„Până atunci, apare pe ușa din fund, de lângă ascensor, trupul masiv cu mâinile bălăngănind în dreapta și în stânga, al lui Benone Vasilescu. Mamutul, așa cum l-au poreclit bobocii gureși din anul întâi, înoată foarte puțin grațios pe deasupra valurilor de studenți și studente și se oprește în fața mea, mângâindu-și cele două firicele de mustață care îi umbresc

buzele și care, se laudă el, au subjugat toate inimile Câmpulungului. Nu există femeie pe bulevardul Pardon care să nu-i poarte fotografia în poșetă lângă cruciulița Sfintei Vineri".

Pe baza diplomei de licență în Filosofie și Litere, absolventul șia început cariera didactică. Abia ieșit din amfiteatrele facultății, la suplinit pe profesorul și criticul literar I.M. Rașcu la Liceul „Gh. Șincai" din București. În continuare a predat la Liceul „Moise Nicoară" din Arad, la Liceul de Aviație din Mediaș, pentru ca apoi să se stabilească în orașul natal, la Câmpulung, unde va profesa la Școala Normală „Carol I" și în alte instituții de învățământ.

Spirit integru, pasionat de profesiune și dedicat meseriei sale, Benone Săvoiu a străbătut scrâșnind din dinți anii grei care au urmat după reforma învățământului din 1948. Teza de licență despre Mateiu I. Caragiale trăda talentul pentru analiză și investigație literară al fostului student la Litere. Dar vremurile tulburi sosite după instaurarea regimului comunist nu-i vor mai lăsa libertatea de a se exprima și profesorul s-a consolat cu prestigiul catedrei și respectul celor din jur.

În 1953, întoarsă de trei ani de la București, unde făcuse studii de matematică, Ileana Stănescu era acum profesoară la Școala Normală „Carol I". Deși urmase științele exacte, pasiunea cea mare îi rămăsese totuși literatura. Crescută din puțin, Ileana lua totul în serios când era ceva de realizat, conducându-se în mod declarat după deviza „Fă bine tot ce faci." Firea ei romantică, puțin interiorizată și plină de sensibilitate, îi va fi plăcut de bună seamă lui Benone chiar de la prima lor întâlnire pe Bulevardul „Pardon" din Câmpulung, căci profesorul s-a hotărât repede să se așeze la casa lui, cerând-o în căsătorie.

Una dintre primele fotografii realizate împreună îi arată fericiți, privindu-se unul pe celălalt. Și-au construit o locuință la Câmpulung și în acest mic univers au trăit amândoi bucuriile simple ale vieții, rânduite de când este lumea și pământul. ■

„ULIȚA COPILĂRIEI” PICTATĂ DE NICOLAE GRANT

Peste noapte ninsese mult la Câmpulung... De dimineață, din vila sa situată pe strada Lascăr Catargiu, pictorul Nicolae Grant și-a aruncat o privire pe fereastră. Apoi și-a luat tacticos, fără grabă, micul dejun. După aceea, cu șevaletul sub braț, a ieșit din Vila Grant și a luat-o la stânga pe strada Lascăr Catargiu, prin zăpada proaspătă. Mergea spre centrul orașului. După ce a făcut vreo sută de pași, s-a oprit în intersecția de lângă biserica Sf. Nicolae-Nicuț. A aruncat o privire în jur. I-a plăcut! S-a mai uitat încă o dată și a hotărât să își așeze aici șevaletul. Și-a pregătit pensulele și a început să picteze. Avea în stânga biserica Sf. Nicolae-Nicuț, iar în dreapta sa, vizavi de biserică, intrarea în restaurantul lui Huihup. În față, Calea Bughea, copleșită de zăpadă, urca accentuat spre platoul Grui...

Pictorul Nicolae Grant, fiul lui Effingham Grant, un diplomat, om de afaceri și filantrop născut în Scoția și stabilit ulterior în România, a fost educat în Franța. Tânărul venise la studii dintr-o familie cu renume, căci mama sa, Zoe Racoviță, fata lui Alexandru Racoviță și a Anei Golescu, era nepoata lui Dinicu Golescu, întemeietor de școală și unul dintre primii noștri autori de însemnări de călătorie.

Pictorul Nicolae Grant (1868-1950) [2]

Admis la Școala de Belle-Arte din Paris, Nicolae Grant (1868 – 1950) a ajuns să expună la doar 18 ani la Salonul Artiștilor Francezi, bucurându-se de o mare apreciere. Revenit cu familia în România, a studiat la Școala de Arte Frumoase din București cu pictorii Theodor Aman și Gheorghe Tattarescu. Din anul 1909 s-a stabilit în Câmpulung, unde și-a cumpărat de la Pană Pencovici - administrator al Spitalului Brâncovenesc și director al publicației „Monitorul Oficial" din București - o vilă somptuoasă, construită la sfârșitul secolului al XIX-lea într-un autentic stil neo-românesc. Nicolae Grant a locuit aici, în Vila Grant de pe strada Lascăr Catargiu, din 1910 până în anul 1935.

Mi-am regăsit „ulița copilăriei" din Câmpulung în trei tablouri cu peisaje de iarnă, pictate de Nicolae Grant, cel mai probabil în perioada cât a locuit la Vila Grant.

Mă mutasem în vara anului 1961 pe străduța Maior Brașoveanu din Câmpulung, venind de pe strada Soldat Dumitru Golescu, unde mă născusem. Era așadar a doua „uliță a copilăriei"! Aveam atunci aproape șapte ani și mă pregăteam să intru la școală. Am locuit patru ani în casa de la nr. 2, lângă biserica Sf. Nicolae-Nicuț, de care mă despărțea doar un zid înalt cât un stat de om, ridicat din bolovani de râu. Mica stradă Maior Brașoveanu, care avea doar patru case, dădea direct în intersecția care se vede în tablourile cu peisaje de iarnă ale lui Nicolae Grant.

În cele două case, care sunt pictate în partea dreaptă a tablourilor, pe strada care urcă spre Grui, au locuit o perioadă cei mai buni prieteni din copilărie, Mircea și Marin, nedespărțiții mei tovarăși de joacă și de „expediții" (cum le spuneam atunci) pe dealurile din jur. Iar „expedițiile" erau în directă legătură cu lecturile din cărțile lui Jules Verne, pe care le devoram.

În cea dintâi casă din dreapta, așezată atât de pitoresc în intersecție, s-a născut Mircea Moldoveanu, un băiat de o inteligență ieșită din comun, eminent elev și șef de promoție al Liceului „Dinicu Golescu" și apoi al Facultății de Chimie a Universității București.

Mai sus, în cea de-a doua casă, căreia i se pot zări parterul și etajul, a stat în primii ani de viață celălalt prieten, Marin Rădulescu, medic stomatolog astăzi, foarte mișcat la descoperirea acestor picturi ale lui Nicolae Grant. Văzându-le, și-a adus aminte că în anii 1960 în această casă locuiau mai multe familii. La parter stătea

„Vila pictorului Grant, Câmpulung”, carte poștală ilustrată, Editura Ion Staicu [2]

familia Georgescu, proprietarii: tatăl, un bărbat ca de 80 de ani, și fiul, avocatul Gogu Georgescu, împreună cu soția sa, Lenuța. La etaj erau găzduiți chiriașii. Unul dintre tablourile lui Nicolae Grant ne lasă să vedem, înspre dreapta, și puțin din strada Lascăr Catargiu, pe care a locuit pictorul în vila sa vreme de 25 de ani.

Strada în pantă din cele trei tablouri, plină de zăpadă, căreia noi, copiii, îi spuneam „Pe Gârlici”, și care se vede coborând dintr-o zonă împădurită (pădurea conturată în tablou este o parte din fostul parc al Vilei Mathei Drăghiceanu), era în copilăria mea locul preferat pentru a ne da cu bobul. Ne urcam câte 4-5 băieți în bobul condus de cel mai priceput dintre noi, de regulă cel mai mare ca vârstă. Plecam tocmai de sus, din Grui. Conducătorul trebuia să aibă patine și astfel putea direcționa cu ele bobul în funcție de configurația drumului. Când ajungeam în intersecția pictată de Nicolae Grant, bobul prinsese deja o viteză nebună. Extrem de

rar se întâmpla atunci, la începutul anilor 1960, să urce iarna pe aici vreo mașină, așa că strada rămânea mai întotdeauna la dispoziția bobului nostru, condus de cel care stătea în față și de măiestria căruia depindeam noi toți ceilalți.

Erau două locuri în cartier unde ne puteam da cu bobul. În primul rând „Pe Gârlici", strada despre care nu mă întrebasem vreodată de ce îi zicea așa, deși avea un nume cu o sonoritate ciudată. Probabil pentru că era destul de îngustă și înclinată, așa cum e un gârlici, intrarea strâmtă dintr-un beci. Celălalt loc potrivit pentru bob era „Pe Grant", adică strada care suie pe Grui chiar de la vila lui Nicolae Grant. În perioada interbelică se numea Calea Albeștilor, căci era drumul cel mai scurt care ducea de la Câmpulung spre satul Albești. Deși nu se afla departe, „Pe Grant" nu intra în „zona" noastră și ca atare mergeam rar acolo. Cât despre numele „Pe Grant", pe atunci nu făceam nicio legătură între acesta și vila pictorului.

Deși casele pictate în tablourile de iarnă ale lui Nicolae Grant nu mai există astăzi, ele au rămas în memoria mea afectivă. Pe lângă prima casă, cea cu tindă și

Nicolae Grant, „Un colț în Câmpulung", acuarelă și guașă pe carton, 47 x 55 cm [3]

un stâlp în față, treceam zilnic în drum spre „Pâine”, o clădire din stânga intrării în curtea bisericii Sf. Nicolae-Nicuț. La „Pâine” vindea mereu aceeași femeie, pe nume Stela.

Nu mi-am pus niciodată întrebarea, la cei 8-9 ani de atunci, de ce ai mei, ca să iau pâine de la Stela, în afară de bani, îmi mai dădeau trei cartonașe din care de fiecare dată Stela decupa trei dreptunghiuri de culori diferite, adică rația pe ziua respectivă a mea, a mamei și a tatei. Pe mine mă interesa doar pâinea rotundă, cel mai adesea caldă, care se vindea foarte repede. Uneori așteptam la rând cu vecinii noștri din cartier să vină pâinea aceea neagră, care mirosea atât de frumos. Mă așezam la coada care se forma în fața intrării și, după ce cumpăram pâinea caldă, pentru că era atât de îmbietoare, până acasă mușcam tot timpul din coaja ei crocantă.

Pe locul caselor pictate de Nicolae Grant s-au construit între timp altele, dar atâta vreme cât am locuit pe strada Maior Brașoveanu ele au rămas exact ca în tablourile lui. Restaurantul lui Huihup, aflat vizavi de biserica Sf. Nicolae-Nicuț și care nu se vede în pictură, devenise „Alimentara” în anii copilăriei mele. Aici am învățat să fac de unul singur primele

Nicolae Grant, „Peisaj de iarnă”. Câmpulung, ulei pe carton subțire, 35,5 x 44,5 cm [3]

Nicolae Grant, „Peisaj de iarnă". Câmpulung, ulei pe pânză, 74 x 93 cm [3]

cumpărături. Produsele erau puține, dar mai întotdeauna exista chiar lângă cântar, la vedere, un calup mare de marmeladă. Din tot magazinul, era preferata mea! Astăzi aici este pensiunea „Un băiat și o fată".

Străzii în pantă, troienită cu zăpadă, care se numea Calea Bughea când pictorul își așezase acolo șevaletul într-o zi de iarnă, i se schimbase numele în anii comunismului și devenise strada Scânteii. Niciunul dintre noi, puștii din cartier, nu a folosit vreodată această denumire. Un nume străin, de care nici nu voiam să auzim, pentru că nu exista în mintea noastră de copii decât unul singur: „Pe Gârlici". Târziu, după 1990, strada Scânteii a fost redenumită Locotenent-colonel Nicolae Popp.

Uitându-mă în „Planul orașului Câmpulung" lucrat de C. Rădulescu-Codin și Nicolae Patraulea, tipărit la Editura Librăriei Ioan N. Staicu în 1926, am văzut că și străduța Maior Brașoveanu, pe care am locuit în cei patru ani de școală primară, se numea în perioada interbelică altfel: strada Troiței. Ce nume frumos pentru o stradă aflată chiar lângă biserica Sf. Nicolae-Nicuț, ale cărei turle le vedeam zilnic pe fereastră! ■

MIRCEA MOLDOVEANU, UN STRĂLUCIT ȘEF DE PROMOȚIE

Încă din școala primară, eram trei prieteni aproape nedespărțiți în cartierul nostru „arondat” Bisericii Sf. Nicolae-Nicuț din Câmpulung: Mircea Moldoveanu, Marin Rădulescu și cu mine. Toți trei am descoperit împreună „universul” care se întindea dincolo de intersecția străduțelor noastre, Maior Brașoveanu și Aleea Uleia, cum tot împreună la acea vârstă am început să descoperim pas cu pas, prin lecturi, lumea minunată a lui Jules Verne. Marin, cu trei ani mai mic decât mine și doar cu unul față de Mircea, se ținea aproape de tot ce „inventam” noi doi, cei „mari”, și ne călca mereu hotărât pe urme.

După ce ne-am mai mărit puțin, planurile noastre au început să se extindă. Tocmai mă mutasem pe str. Parcul Mirea, la o aruncătură de băț de vechea locuință din Maior Brașoveanu, și încercam să le dezvălui celorlalți doi prieteni cum s-ar putea desfășura niște „expediții” pe dealurile care porneau de lângă casa mea direct spre platoul Gruiului. În plus, l-am făcut părtaș pe novicele Marin la încercarea noastră nebunească, a lui Mircea și a mea, de a „cartografia” dealurile din jur, convinși că totul se va schimba aici chiar pe parcursul vieții noastre. Nu ne înșelam!

Care era planul? După ce am fi desenat „harta” dealurilor, a potecilor, a pădurilor și a altor „obiective” ce porneau dinspre str. Parcul Mirea înspre Grui („obiective” pentru care pusesem la bătaie toate cunoștințele noastre de gimnaziști!), ar fi trebuit să ascundem „harta” într-o sticlă și, cu dopul ceruit, să o îngropăm la rădăcina unui stejar ce se înălța falnic pe vârful dealului din spatele Vilei Golescu. Potrivit modelului lecturilor noastre din cărțile lui Jules Verne, „harta” ar fi fost găsită – ne închipuiam noi! – după câteva sute de ani cu prilejul unor săpături în locul pe

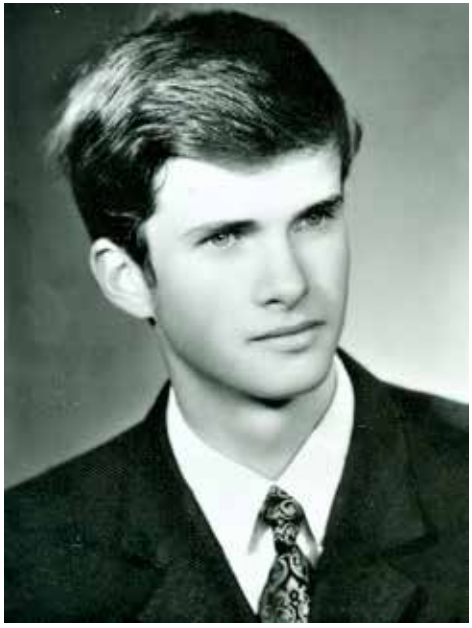

Mircea Moldoveanu, elev la Liceul „Dinicu Golescu" din Câmpulung [4]

care noi îl numeam deja „La stejar". Deja ne imaginam cum în viitor s-ar fi vorbit cu uimire despre planul nostru, „genialii" cartografi care s-au gândit să arate peste veacuri oamenilor ce se afla înainte aici, în nordul Câmpulungului. Atunci descoperitorul (și nu numai el!) ar fi avut revelația, chiar materială, a felului cum arăta cartierul nostru în deceniul șase al secolului XX!

Mircea Moldoveanu era un băiat înalt, subțire, care mai tot timpul liber citea. Discuțiile mele cu el nu puteau fi decât culturale! De altfel, în perioada liceului, dar și în anii facultății, în special în vacanțele de vară, împreună cu Mircea și Marin, organizam în curtea mea niște adevărate „sesiuni" de lectură din vechile colecții de ziare și reviste ori din almanahurile interbelice ale tatei. Nu neglijam nici publicațiile contemporane nouă, așa cum poate sta mărturie chiar o fotografie în care toți trei, înșirați unul lângă altul, așezați boierește în șezlonguri, citeam exemplarele revistei de politică externă „Lumea", la care ai mei erau abonați.

Și Mircea, și eu, aveam pe la sfârșitul liceului năzuințe de mici enciclopediști și fiecare își alcătuise chiar o listă cu cele 100 de cărți fundamentale ale culturii universale, pe care ar fi trebuit să le parcurgem în anii imediat următori. Un fel de „Cărțile care ne-au făcut oameni", ca să folosesc „formula" consacrată a lui Dan C. Mihăilescu! Dacă lista lui Mircea era mai apropiată de domeniul științific, a mea se axa mai mult de cel filologic.

În afară de lectură, atât Mircea, cât și eu, mai eram pasionați de cinematografie, muzică și ascensiunile pe munte. După terminarea facultății, în fiecare vară făceam împreună cel puțin o ieșire de câteva zile pe creste. Cu Mircea la drum,

din tot ceea ce citise, aveam subiecte de discuție cât pentru o viață întreagă! Cu el am parcurs multe trasee, dintre care unele memorabile prin spectaculozitate: creasta Făgărașului de la vest spre est (din Valea Oltului până la Bâlea) și de la est spre vest (de la cabana Sâmbăta spre Valea Oltului) sau drumul de neuitat de la Bran la cabana Mălăiești, cu urcare apoi la vârful Omul și coborârea în Sinaia.

Nu au fost de neglijat nici alte trasee pe care le-am cutreierat cu Mircea, cele din Retezat sau din Masivul Iezer-Păpușa, acestea din urmă mai la îndemână pentru noi, pentru că erau aproape de Câmpulung, „baza" ascensiunilor noastre din timpul vacanțelor de vară. Dincolo de frumusețea și sălbăticia acestor locuri, de plăcuta tovărășie cu Mircea, pe mine munții mă mai atrăgeau prin ceva particular. În ultimul deceniu al dictaturii comuniste, muntele rămăsese un domeniu aproape neatins de tot ce ne macula viața de zi cu zi, și mai ales de cultul deșănțat al lui Ceaușescu. Acolo sus, pe creste, puteam scăpa, pentru câteva zile măcar, de obsesia că trăiesc dincoace de Cortina de Fier.

Odată, urcând amândoi dinspre râul Dâmbovița, pe Valea Bădenilor, spre Munții Leaota, marcajul punct albastru

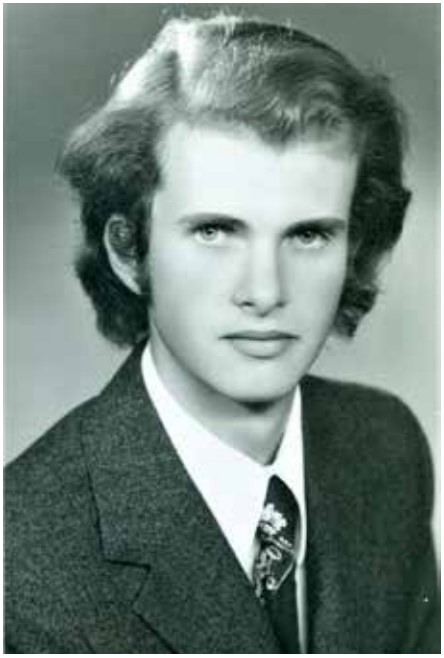

Mircea Moldoveanu,
absolvent al Universității București [4]

foarte deficitar a devenit din ce în ce mai rar până a dispărut cu totul. L-am căutat mult timp și nu l-am mai putut găsi. Hotărâsem, cu imens regret, să ne întoarcem pentru că riscam să ne rătăcim în pustietatea muntelui. La un moment dat, undeva în depărtare, unul dintre noi a văzut pe un brad marcajul. Se vedea clar în lumina soarelui de vară. Celălalt a confirmat imediat că îl vede și el, acolo, într-o poieniță depărtată. Am pornit amândoi bucuroși spre bradul acela salvator. Când

am ajuns sub el, stupoare. Pe brad nu era niciun marcaj! Dar de ce amândoi văzusem același lucru? Ne-am uitat uluiți unul spre celălalt și am privit din nou tulpina copacului. Acolo nu era niciun marcaj! Imposibil! Ce văzusem noi oare?

Ne-am uitat deznădăjduiți în stânga și în dreapta. Ne-am așezat și ne pregăteam să ne întoarcem acasă. Privind însă din locul unde ne aflam, am văzut din nou, foarte departe, un marcaj. Să fie iarăși o Fata Morgana? Am pornit într-acolo și, într-adevăr, am dat de semnul mult dorit: punctul albastru. De ce văzusem amândoi, atât de clar, pe acel brad din poieniță un marcaj care nu exista, a rămas până astăzi o mare taină a muntelui. Ne-am gândit atunci că dacă n-am fi văzut „nevăzutul", nimic nu ne-ar fi scos din labirintul în care intrasem. Poate că Marele Anonim, cum îl numea Lucian Blaga, ne trimisese un semn...

Pe Mircea, prietenul meu de pe „ulița copilăriei", în caracteriza o inteligență ieșită din comun. În anii de școală a avut mereu nota 10 pe linie și, evident, a luat numai premiul întâi. Șef de promoție la Liceul „Dinicu Golescu" din Câmpulung, absolvent cu 10 la toate probele examenului de bacalaureat, a intrat primul la Facultatea de Chimie a Universității București în condițiile unui examen sever, cu mulți candidați pe loc. Acest băiat interiorizat, puțin singuratic, a terminat ca șef de promoție și Facultatea de Chimie, în admirația profesorilor săi. N-a știut niciodată să fie al doilea cât timp a studiat.

După ce în România industria chimică a intrat în declin la începutul anilor 1990, Mircea a fost nevoit să se reprofileze și s-a alăturat grupului celor patru tineri care la București au înființat Editura All. De altfel, mintea lui strălucită de enciclopedist i-ar fi permis să lucreze în oricare alt domeniu. La Editura All, a tehnoredactat nenumărate volume, a tradus și a îngrijit splendida colecție *100 cele mai frumoase muzee/orașe/minuni ale lumii*, a încheiat contracte de colaborare cu mari autori români și străini, a mers ca reprezentant al editurii la târgurile naționale și internaționale de carte etc.

În ultimii lui ani la Editură, Mircea a coordonat departamentul de manuale și auxiliare școlare pentru gimnaziu și liceu, unde pe lângă alte îndatoriri a răspuns de activitatea a zeci și zeci de autori de manuale. Pleca de acasă dimineața și venea seara târziu. Zi de zi! Corpul lui n-a putut să țină ritmul cu inteligența sa sclipitoare și, la doar 50 de ani, trupul i-a cedat. La fel cum scrie Blaga în poezia *Dați-mi un trup*

voi munților, Mircea a trebuit să se supună fragilității trupului său trecător. Mă gândesc însă că, așa cum scrie Poetul analizându-și propriul eu, Mircea ar fi trebuit să ceară munților, mărilor și Pământului – așadar unor elemente eterne! –, un alt corp, un trup puternic și plin de vigoare care ar fi fost pe măsura spiritului său uriaș, însetat de absolut:

Daţi-mi un trup,
voi munţilor,
mărilor,
daţi-mi alt trup să-mi descarc nebunia
în plin!
Pământule larg, fii trunchiul meu,
fii pieptul acestei năprasnice inimi,
prefă-te-n lăcaşul furtunilor care mă strivesc,
fii amfora eului meu îndărătnic!

DOMNULUI PROFESOR CEZAR NEACȘU, CU DRAGOSTE!

Adeseori m-am întrebat – și nu am găsit încă un răspuns! – cum va fi arătat traiectoria existenței mele dacă la 16 ani nu l-aș fi întâlnit pe Cezar...

În vremea aceea, Cezar Neacșu era un tânăr și strălucit profesor de română. Avea cu doar zece ani mai mult ca mine, dar diferența era suficient de mică pentru a-l considera în primul rând un prieten, un confident, și abia apoi un profesor. Cred că aici a fost și cheia relației noastre: în anii mei de liceu, pregătindu-mă cu Cezar intens la gramatică și la literatură pentru dificilul examen de admitere la Facultatea de Litere din București, el a știut să facă în așa fel încât eu să descopăr în el Marele Prieten.

Profesorul Cezar Neacșu
la începutul carierei didactice [5]

Am redeschis zilele acestea o mapă în care am adunate însemnări ale lui Cezar, trimise de el în anii când eram elev la Liceul „Dinicu Golescu”. Mi-e foarte clar acum că ele sunt dovada unui adevărat „program” de mentorat. Acesta este adevărul: Cezar a fost mentorul meu din adolescență, maestrul spiritual care mi-a ordonat și mi-a arătat calea pe care trebuie să merg. Răsfoiesc cu emoție mapa cu tot ce am primit de la Cezar în acei ani: scrisori, recomandări de lectură, teste, fraze de analizat la gramatică, liste cu cărți, cugetări și maxime extrase de el etc.

Mă uit și azi, cu mare admirație, la scrisul său ordonat, de caligraf medieval, atât de plin de personalitate încât, oriunde l-aș vedea, l-aș recunoaște dintr-o mie.

Iată, de pildă, un plic, pe care scrie: „Dlui Adi Săvoiu, Câmpulung". Eram, totuși, doar un licean și Cezar, profesorul, găsea atunci modul acesta elegant de adresare. Nimeni până la el nu mi se mai adresase așa, cu atâta curtoazie! În plic se află o scrisoare și alte opt plicuri mai mici. Ca să îmi dezvolte creativitatea, Cezar îmi trimitea opt subiecte, pentru a le dezvolta în câte un eseu, cu timp de lucru fix: 30 de minute. Recitesc acum ceea ce el scria, ca subiect de eseu, pe cartonașele din plicuri: „O parte din măreția edificiului sălășluiește în fiecare cărămidă", „Dimineața e mai înțeleaptă decât seara" (Mihail Sadoveanu), „Omul e un cocor care zboară pe dinăuntru" (Tudor Arghezi) etc. Pe un alt cartonaș, descopăr cinci catrene ale unei poezii de Virgil Carianopol, din care transcriu prima strofă: „E orice om câte-un izvor/ Un fir de apă șoptitor/ Ce-ncearcă-n greul drumului/ Să-și facă loc cu viața lui".

Am păstrat unele dintre eseurile redactate pe tematica trimisă de Cezar în plicul cu cele opt cartonașe. Recitind

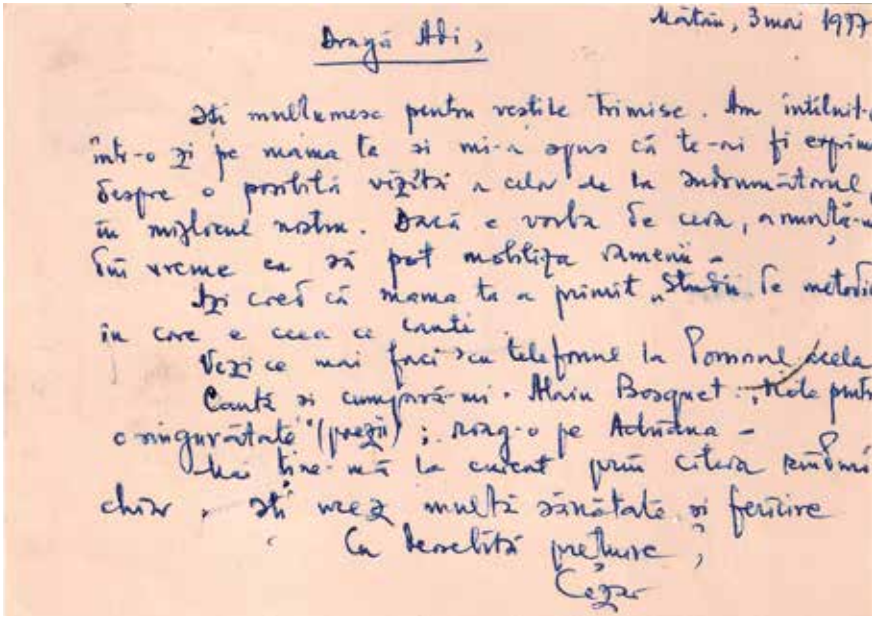

Dragă Adi,

Mulțumesc pentru vestile trimise. Am întâlnit-
într-o zi pe mama ta și mi-a spus că te-ai fi exprim
despre o posibilă vizită a celor de la Școlarul
în mijlocul nostru. Dacă e vorba de ceva, amintește-
timp ca să pot mobiliza oamenii.
Îți cer să mama ta a primit „Steaua" cu meto
în care e ceea ce cauți
Vezi ce mai faci cu telefonul la Pomonul școlii
Caută și cumpără-mi: Marin Bosquet: „Note pen
o singurătate" (poezii); rog-o pe Adriana
Mai ține-mă la curent prin citeva rînduri
chiar. Îți urez multă sănătate și fericire
Cu deosebită prețuire,
Cezar

Mărțișor, 3 mai 1977

Scrisoare primită de la Cezar Neacșu, 3 mai 1977

astăzi eseul în care dezvoltam afirmația lui Sadoveanu, identific în el spiritul rebel al liceanului de odinioară: „... Dar eu mă opun. Pentru mine, dimineața nu e cu nimic mai înțeleaptă decât seara, ci dimpotrivă, înțelepciunea dimineții nu se va ridica niciodată la înțelepciunea serii. Cred că liniștea serii e cea mai plină de înțelesuri. Și nu seara, ci noaptea, la ale cărei ore înaintate devii mai înțelept. E ora întrebărilor, a căutărilor, a filozofării, e ora când omul se adună pentru a se cunoaște pe sine, pentru a se confrunta cu sine însuși". Gânduri de la 17 ani!

Regăsesc în această mapă și niște liste alcătuite de Cezar, cu autori și titluri. Sunt unele dintre lecturile mele obligatorii, îndrumate de el, din perioada liceului: Theodor Simensky – *Un dicționar al înțelepciunii*, Nicolae Balotă - *Prozatori români moderni*, Adrian Marino – *Dicționar de idei literare*, Tudor Vianu – *Filozofie și poezie*, Benedetto Croce – *Estetica* și multe altele, cărți care ulterior au intrat în biblioteca mea și le am și astăzi. Cu o sintagmă folosită de Dan C. Mihăilescu, acestea sunt doar câteva dintre „cărțile care m-au făcut om". În paralel, pentru gramatica limbii române, Cezar îmi recomanda o altă listă de autori: Sorin Stati (pentru care pe atunci, pe bună dreptate, Cezar avea un cult), Gheorghe Bulgăr, Aurel Nicolescu, G. G. Ursu, M. Zdrenghea, S. Dron și alții.

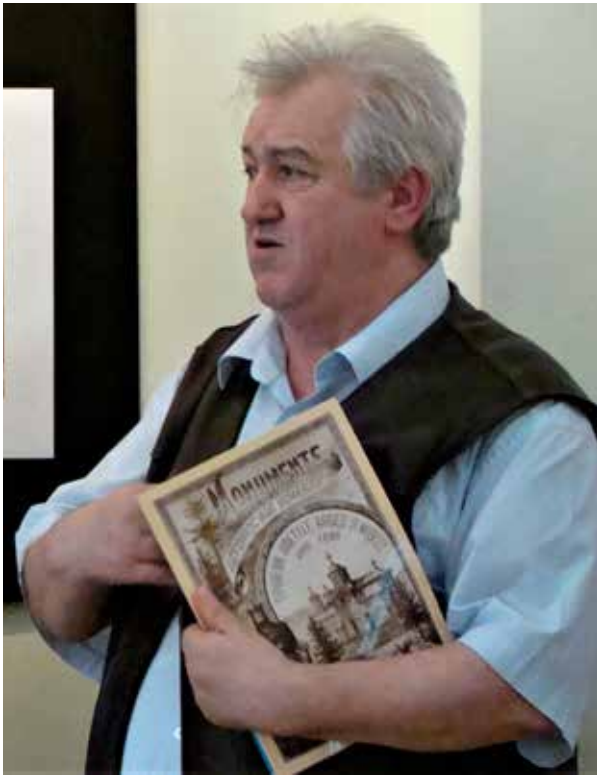

Cezar Neașcu vorbind la o lansare de carte. Galeria „Arta", Câmpulung, 2010

Astăzi știu cu certitudine că profesorul Cezar Neacșu este cel mai mare specialist din Muscel în gramatica românească. E un drum pe care îl începuse încă de atunci, când avea doar 26 de ani. Iar eu, liceanul rebel, în veșnică dispută cu tata, aveam în Cezar o încredere desăvârșită.

Nu m-am îndoit niciodată de nimic din ce mi-a recomandat Cezar să studiez ori de vreo interpretare a lui la testele de gramatică pe care mi le citea și corecta cu o desăvârșită meticulozitate și dăruire. Dar mai ales cum aș putea uita vreodată ce a făcut Cezar pentru a-mi înlesni pregătirea în vederea infernalei probe de gramatică la concursul de admitere la Facultatea de Litere din București, un examen care a hotărât cursul vieții mele?

La acest examen, unde am susținut probe la literatură română, gramatică și limba latină, se cerea cunoașterea teoretică - la nivel academic! - a întregii gramatici românești, adică așa cum era prezentată în cele două volume masive ale *Gramaticii limbii române*, ediția scoasă de Academie. Nici mai mult, nici mai puțin! Nu numai atunci, dar și în mintea mea de acum, mi se pare aproape nebunesc să fii capabil a trata la examen, în scris, un subiect teoretic ales din toată gramatica. La acesta se adăuga, bineînțeles, subiectul complex de analiză gramaticală: morfologie, sintaxa propoziției și sintaxa frazei. Cum în liceu nu se mai studia gramatica, nici chiar la clasele de uman, trebuia să fiu capabil a asimila pentru examen cantitatea enormă de informații din cele două tomuri ale *Gramaticii limbii române*.

Eram la începutul clasei a XII-a și examenul de admitere se apropia cu pași repezi. Cezar a găsit atunci o soluție! Printr-un efort supra-omenesc (care l-a uimit profund pe tata, care și el era tot profesor de română!), Cezar s-a angajat să scrie o „Sinteză" a celor două volume ale *Gramaticii limbii române* („Gramatica Academiei", cum i se spunea în mod uzual), să mi le trimită cu o ritmicitate săptămânală pentru ca, în felul acesta, să le pot învăța și, în final, recapitula până la data examenului. În felul acesta, Cezar a realizat – numai și numai pentru mine! – acea „Sinteză" de circa 100 de pagini A4, scrise mărunt, atât de ordonat și citeț, de parcă ar fi fost un text dat la tipar. Această „Sinteză" (și scriu cuvântul aici intenționat cu majusculă, pentru că era o „operă"!) a devenit Biblia mea pentru pregătirea la gramatică.

În iulie 1973, după examenul de bacalaureat la Liceul „Dinicu Golescu", unde am luat 10 la toate cele cinci probe, am mers la București ca să dau admiterea la Facultatea de Litere. M-a însoțit mama, dar – din solidaritate! – a venit și Cezar la București, ca să mă susțină. Un gest nobil, care mi-a dat mult curaj! Ne-am întâlnit amândoi la Facultatea de Litere și Cezar s-a așezat, alături de mine, la coada

uriașă de la secretariat, pe trei-patru rânduri, unde se făcea înscrierea. După ce s-a terminat înscrierea, am văzut și care era concurența: peste 12 candidați pe un loc! Eram foarte îngrijorat, pentru că eșecul la examen însemna nu numai că îmi întrerupeam cursul studiilor și aspirațiilor mele firești, dar și că voi face 1 an și 4 luni de armată grea la trupă.

Atunci tata l-a rugat pe prietenul său de la București, profesorul și filologul Alexandru Rosetti, să mă primească la o consultație. Îmi aduc aminte cum, însoțit de Cezar, am sunat cu sfială la ușa casei de pe strada Dionisie Lupu, la nr. 56, unde locuia renumitul lingvist. Ne-a deschis și ne-a invitat cu multă amabilitate în biroul său. Până să ajungem acolo, am trecut prin câteva camere, fără mobilă, dar ai căror pereți erau „tapisați" de sus și până jos numai cu volume legate în piele – mii și mii de cărți. Nu mai văzusem niciodată așa ceva!

Imediat ce ne-am așezat în biroul său de lucru, Alexandru Rosetti mi-a pus câteva întrebări de gramatică, la care am răspuns copleșit de emoție, pentru că știam prea-bine că-l am în față pe cel mai mare lingvist român. Apoi, Alexandru Rosetti a luat legătura telefonic, în fața mea, cu Aurel Nicolescu, lector universitar,

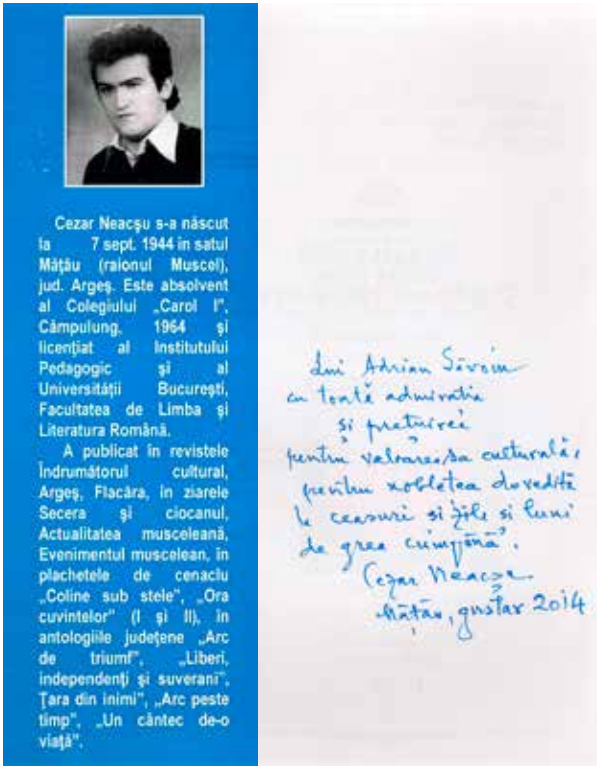
Cezar Neacșu s-a născut la 7 sept. 1944 în satul Mățău (raionul Muscel), jud. Argeș. Este absolvent al Colegiului „Carol I", Câmpulung, 1964 și licențiat al Institutului Pedagogic și al Universității București, Facultatea de Limba și Literatura Română.
A publicat în revistele Îndrumătorul cultural, Argeș, Flacăra, în ziarele Secera și ciocanul, Actualitatea muscleană, Evenimentul muscelean, în plachetele de cenaclu „Coline sub stele", „Ora cuvintelor" (I și II), în antologiile județene „Arc de triumf", „Liberi, independenți și suverani", Țara din inimi", „Arc peste timp", „Un cântec de-o viață".
Lui Adrian Săvoiu
cu toată admirația
și prețuirea
pentru valoroasa culturală,
pentru nobletea dovedită
le ceasuri și zile și luni
de grea cumpănă.
Cezar Neacșu
Mățău, august 2014

Dedicație primită pe volumul de versuri „Ultimul zar", 2014

conducător științific la Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice din București. Mi-a spus că mă îndrumă spre o persoană de maximă competență, care poate să mă testeze mai în amănunt la gramatică, pentru a-mi risipi temerile în legătură cu examenul. M-am bucurat, căci pe cărțile aceluiași Aurel Nicolescu – la recomandarea, desigur, a lui Cezar!

– învățasem temeinic pentru examenul de admitere la facultate.

Mi-l amintesc perfect pe Cezar, venit la sfârșitul probei de literatură română în amfiteatrul Odobescu de la Facultatea de Litere. I-am rezumat ce am scris și s-a arătat mulțumit. Apoi, în altă zi, a venit în amfiteatru și după proba la gramatică. După tot ce învățasem din „Sinteza" lui, partea teoretică pe care a trebuit să o tratez la gramatica limbii române mi s-a părut ridicol (acesta e cuvântul: „ridicol"!) de ușoară. I-am explicat, cu subiectul încă scris pe tabla neagră din amfiteatru, cum am făcut și analiza gramaticală. Cu o rapiditate și ușurință ieșite din comun, Cezar mi-a făcut, pe loc, evaluarea. Greșisem, la sintaxa frazei, tipul unei propoziții. Crezusem că era acolo o capcană și, de fapt, nu era. Celelalte 12-13 propoziții din frază le împărțisem și le identificasem corect. Cezar a cântărit apoi, fără dubii, tot ce lucrasem. Aveam șanse certe de reușită! Nu degeaba încrederea mea în el, în anii aceia de pregătire sistematică din liceu, a fost totală. Când s-au afișat rezultatele examenului, am văzut că obținusem a treia medie din cei peste 1200 de candidați la Literele bucureștene...

Epilog

Odată, la 19 ani, într-un moment greu al vieții, am simțit deodată o mână hotărâtă care m-a prins de braț și m-a ținut așa minute și minute în șir. De undeva, din mulțime, apăruse lângă mine Cezar. În acele clipe niciunul dintre noi nu putea spune măcar un cuvânt. Am mers așa, împreună, în tăcere, ca o singură ființă. Mâna aceea hotărâtă, care m-a susținut atunci, o simt atât de viu și astăzi. De fapt, îmi pare că m-a sprijinit o viață întreagă. Caldă și apropiată...

În anii liceului, văzusem un film celebru în epocă „To Sir, with love" (tradus „Domnului profesor, cu dragoste"), având-l în rolul principal pe Sidney Poitier. Folosind titlul filmului, mi-am permis să îl completez acum cu două cuvinte: *Domnului profesor Cezar Neacșu, cu dragoste!*

O SCRISOARE DE LA MIHAI MOȘANDREI

Când îmi expedia din Câmpulung această scrisoare, poetul Mihai Moșandrei împlinise 90 de ani. Era o epistolă-răspuns la articolul „Ion Barbu și E. Lovinescu în corespondență cu Mihai Moșandrei", pe care tocmai îl publicasem în revista „Viața Românească" de la București:

1 V 1986, Câmpulung-Mușcel

Iubite Domnule Profesor,

Până la o mult dorită întâlnire în Câmpulungul muscelean, vă mulțumesc aici pentru apariția scrisorilor din „Viața Românească" ale iluștrilor mei amici, dispăruți atât de curând! Comentariilor d-voastră mă alipesc imediat, cu adaosul numai că el, Lovinescu, m-a prețuit și iubit mult, reciproca fiind tot atât de adevărată.

Din laboratorul lui literar, alături de atâția tineri de la acea vreme, am fost și eu lansat; deci de către faimosul... „Sburătorul!"

L-am admirat și iubit, mai ales pentru demnitatea lui umană și critică, mărturisirea adevărului, care, conștient, l-a făcut să piardă fotoliul academic!...

Mai ales în timpurile ce le trăim, astfel de oameni îi întâlnim tot mai rar! Și totuși sunt marile modele etice cu care marile epoci și marile civilizații se instaurează.

Personal, în fața Demnității, am dat totdeauna: Jos pălăria!

Cu paterne îmbrățișări, Mihai Moșandrei

Scriam atunci în articolul din „Viața Românească", aflat sub impresia faptului că ținusem în mână și citisem două scrisori purtând autograful unor scriitori cu nume sonore în literatura română, Ion Barbu și E. Lovinescu, următoarele:

„Se poate vedea, trecând abstras pe străzile orașului Câmpulung-Muscel, o persoană ducând cu sine o lume aparte. Poartă întotdeauna o pălărie cu boruri largi. Adus puțin de spate, împietrit în

Poetul Mihai Moșandrei
împreună cu soția, Juliette Salagnac

vârstă, pășind încă iute, privind lumea de la înălțimea a nouă decenii de viață, dă impresia că se grăbește, ca și cum s-ar teme că „timpul nu va mai avea răbdare". E poetul Mihai Moșandrei, ți se spune după ce a trecut.

În casa lui retrasă, arar mai intră câte cineva. Înaintea soneriei dă glas prepelicarul aflat undeva, în spate. Apoi îți va deschide însuși poetul și, cu gesturi largi, te va invita în sanctuarul său. Aici toate se schimbă parcă dintr-o dată: fotografii vechi, ediții rare cu dedicații, masa de lucru plină cu manuscrise și mașina de scris alături. Printre altele, un teanc de scrisori. O lume întreagă palpită în ele. Răsfoindu-le, întâlnești semnăturile lui Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Tudor Vianu, Al. T. Stamatiad, E. Lovinescu, Livia Dymsza-Maiorescu, Dimitrie Nanu...

Ne-am oprit amândoi asupra a două scrisori, aparținând lui Ion Barbu și E. Lovinescu. Pe Ion Barbu îl cunoștea de copil, când, la vârsta primilor ani de școală, cei doi erau duși, plini de uimire, în salonul literar al simandicoasei și prețioasei doamne Boncănel din Câmpulung-Muscel. Prin hazard, Ion Barbu și Mihai Moșandrei vor deveni colegi la Liceul „Gh. Lazăr" din București, unde s-au reîntâlnit într-o prelungire a copilăriei pure și frățești de pe înverzitele meleaguri câmpulungene. Prietenia cu Ion Barbu a fost o constantă a vieții lui Moșandrei și scrisoarea care se publică acum, atât de caldă și apropiată, este cât se poate de sugestivă pentru ilustrarea strânsei legături dintre cei doi musceleni.

Mihai Moșandrei și fiul său Șerban

Mihai Moșandrei luase contact cu cenaclul „Sburătorul”, condus de E. Lovinescu, încă înainte de plecarea sa la Paris, cu o bursă a Republicii franceze, pentru a pregăti un doctorat. Legătura cu cenaclul se va restabili la reîntoarcerea în țară, iar prezența poetului nu va trece neobservată printre cenacliști. Prin contrast cu scrisoarea lui Ion Barbu, epistola lui E. Lovinescu, este rece, tăioasă chiar. Ea denotă opinia criticului, spusă franc, fără menajamente, pe motiv că numele „Moșandrei”, prin sonoritatea lui, l-ar condamna literar”.

În această scrisoare-mărturisire, poetul Mihai Moșandrei îmi vorbea despre *marile modele etice*, tot mai rare în *timpurile ce le trăim*. Însă, prin ceea ce îmi scria, chiar Mihai Moșandrei se constituia pentru mine drept un... mare model etic! De ce? Pentru că în această scrisoare, el, poetul nonagenar, deja consacrat de breasla scriitoricească din România, nu considera că e prea mult să mulțumească pentru un articol unui tânăr profesor aflat abia la începuturile publicisticii literare. ■

Notă:
Scrisorile lui Ion Barbu și E. Lovinescu mi-au fost donate de Mihai Moșandrei și se găsesc în arhiva personală.

EMINESCOLOGUL AUGUSTIN Z.N. POP ȘI CÂMPULUNGUL

Citisem pe nerăsuflate în adolescență volumul *Mărturii. Eminescu – Veronica Micle* al lui Augustin Z.N. Pop, apărut la Editura Tineretului, o carte care avea pe copertă efigiile celor doi îndrăgostiți. Deși fusesem vrăjit de poeziile lui Eminescu, pe vremea aceea poetul era pentru mine doar un Luceafăr îndepărtat, cu o existență aproape nepământeană. Citind însă cartea lui Augustin Z.N. Pop, în care era prezentată viața de zi cu zi a lui Eminescu, dar și scrisori ale sale către Veronica Micle, l-am înțeles mult mai bine. Din statutul de Luceafăr intangibil, cu care fusesem obișnuit, Eminescu s-a transformat în mintea mea de adolescent, grație volumului scris de Augustin Z.N. Pop, în creatorul genial pe care îl voi descoperi treptat, în anii următori, prin toate fațetele sale.

La sfârșitul liceului, cu puțin timp înainte de susținerea examenului de bacalaureat, nu mică mi-a fost surpriza când am aflat că președintele comisiei de

Augustin Z.N. Pop în timpul anilor de profesorat la Câmpulung [6]

examen la Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung era – nimeni altul! – decât marele eminescolog, profesorul univ. dr. Augustin Z.N. Pop. Ca orice elev aflat în fața unei importante încercări, am avut – evident! – mari emoții la examen. Dar emoția a atins proporții uriașe în timpul probei orale de literatură română când,

în afara celor doi profesori examinatori care stăteau cu ochii ațintiți asupra mea în timp ce răspundeam, a apărut în sala de examen însuși Augustin Z.N. Pop.

Tocmai începusem să prezint primul subiect, dintre cele două de pe biletul de examen. Făcându-și apariția, Augustin Z.N. Pop s-a așezat lângă ceilalți doi profesori și și-a ațintit privirile scrutătoare asupra mea. După câteva momente de concentrare, în care a cântărit cu atenție ceea ce spuneam (în clipele acelea mă uitam numai la el, atras ca de un magnet, ignorându-i pe ceilalți doi examinatori!), marele eminescolog a început să dea ușor din cap, în semn de afirmare a ideilor pe care le expuneam în fața comisiei. Văzând aceasta, m-am mai destins puțin, am început să prind curaj și să iau chiar avânt. Îmi amintesc că, pentru a mări efectul, am început să citez versuri prin care îmi întăream afirmațiile, ceea ce l-a făcut pe Augustin Z.N. Pop să fie tot mai atent la ceea ce spuneam și totodată mai curios. La finalul examinării am luat nota maximă!

Abia mai târziu am aflat că profesorul, ca universitar, venea în mod frecvent să prezideze comisiile de examen de la Câmpulung. Mi-am putut explica și de ce își alegea Câmpulungul. Augustin Z.N. Pop (Augustin Popescu) se născuse în 1910 la București, într-o familie de intelectuali. În 1931, la sfârșitul studiilor universitare, și-a luat licența în Filosofie și Litere și a îmbrățișat cariera didactică. A funcționat o vreme ca profesor la Liceul Militar „Ștefan cel Mare" de la Cernăuți, dar anexarea din 1940 a Bucovinei în urma

Augustin Z.N. Pop (stânga) și Demetru Nitzulescu, foști profesori ai școlii, la sărbătorirea centenarului Liceului Pedagogic Câmpulung, octombrie 1967 [6]

Pactului Ribbentrop-Molotov a determinat mutarea școlii – de la Cernăuți la Roman (iunie 1940), la Târgoviște (iulie 1940) apoi la Câmpulung (octombrie 1940). Astfel, vreme de mai bine de un deceniu, Augustin Z.N. Pop a fost un strălucit profesor de română la Școala Normală „Carol I" din Câmpulung.

Despre anii petrecuți de Augustin Z.N. Pop ca profesor la Câmpulung a scris, plin de sensibilitate, medicul Dumitru Baciu în cartea *Lumini muscelene*, apărută în 1980:

„Legat sufletește de Câmpulung, chiar de la prima cunoștință, din 1930, legătură care, prin căsătoria cu o câmpulungeancă, profesoara de limba română Olga Răgădunescu, se consolidează, Augustin Z.N. Pop a funcționat în anii tinereții ca profesor de română la Liceul Militar „Ștefan cel Mare", apoi la Liceul „Dinicu Golescu" și „Școala Normală".

De statură potrivită, mai mult scund decât înalt, cu părul blond, bogat, dat pe spate, cu ochi albaștri sfredelitori, scânteind sub sprâncenele stufoase, nasul puțin acvilin, energic, un zâmbet enigmatic în colțul gurii, când prietenos, când ironic – cum îl zugrăvea unul dintre foștii săi elevi de la Câmpulung, scriitorul George Șovu, într-una din acele „Scrisori de acreditare" – profesorul Augustin Z.N. Pop își cucerea din primul moment elevii prin căldura pe care o emana întreaga sa ființă odată cu efluviul de cuvinte și expresii literare, slobozite fără efort, printr-un înnăscut talent oratoric, impresionând prin cunoașterea literaturii române până în cele mai tainice amănunte.

Profesorul era un nepotolit căutător de izvoare, un pasionat cercetător al rădăcinilor literaturii noastre, neistovit în studiul vieții unor mari scriitori și personalități istorice din trecut".

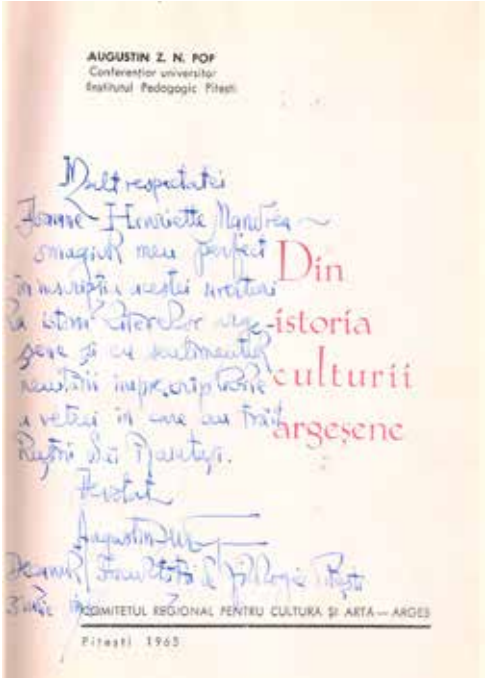

Dedicație pe volumul „Din istoria culturii argeșene", Pitești, 1965

Din anul 1955 și până în 1959, Augustin Z.N. Pop a ocupat funcția de cercetător principal la Biblioteca Academiei Române din București, secția „Manuscrise, documente și corespondență”. De aici a trecut la Institutul Pedagogic din Pitești, unde a urcat treptele ierarhiei universitare: lector în 1963, conferențiar și apoi profesor în 1969. La Institut, a fost mulți ani decan al Facultății de Filologie și rector între 1966 și 1968.

În tot acest timp, biograful lui Eminescu a rămas atașat de Câmpulung, orașul începutului carierei sale didactice, unde își făcuse multe prietenii printre profesorii de aici. În octombrie 1967, profesorul a participat la sărbătorirea centenarului Liceului Pedagogic Câmpulung (1867-1967), fosta „Școală Normală”, unde a fost una dintre figurile centrale ale manifestării. În vizitele sale la Câmpulung, nu îl ocolea pe poetul Mihai Moșandrei, alături de care va fi avut lungi și interesante conversații despre viața literară și scriitorii pe care cei doi i-au cunoscut. Discuțiile pe teme literare ale acestora s-au prelungit

40
POSTA ROMÂNĂ
Statuetă de terachotă (Ilustria, sec. I e.n.)
Terra-cotta Statuette — Statuette en terre cuite —
Terrakotte-Statuette — Терракотовая статуэтка (Не-

Carte poștală a lui Augustin Z.N. Pop către poetul Mihai Moșandrei, 31 iulie 1978

și în perioada când Augustin Z.N. Pop se mutase de la Câmpulung, după cum stau mărturie cele șapte scrisori ale profesorului, dintre anii 1984-1985, pe care le păstrez în colecția personală.

Într-una dintre ele, eminescologul îi scria poetului:

București, 9 ian. 1985

Respectate domnule Moșandrei,

Au fost pentru noi o adevărată sărbătoare primirea ultimului D-voastră volum de poezii [„Depărtata amintire", București, Editura Eminescu, 1984, n.n.] și binevoitoarea scrisoare ce ne-ați adresat. În plină iarnă aspră, ne-ați venit în ajutorul sufletelor cu florile fierbinți ale reveriei nostalgice ce vă caracterizează, superioritatea lirică în obștea câmpulungeană și în istoria poeziei românești din totdeauna și cu atâta pură fantezie pentru totdeauna.

Și eu și soția mea vă purtăm admirație și gratitudine in excelsis. Vă urăm și cu acest prilej ca 1985 să vă fie deplin în sănătate, în mulțumiri de creație și personale, în belșug și pace.

Devotat, Augustin Z. N. Pop (nevăzător)

P.S. Mulțumiri și despre cele privitoare la Iriné. Iertați-mi ezitările grafiei mele din cauza nevăzului.

Ajuns nevăzător în ultimii ani ai existenței, consecință a unui diabet, Augustin Z.N. Pop va fi îndurat cu stoicism această grea povară care i-a fost dată: el, cel care citise o viață întreagă mii și mii de pagini cu devotamentul cercetătorului de istorie literară, nu mai putea acum să se bucure de acest dar. Avea dreptate prietenul său Mihai Moșandrei, care mi-a spus cândva, sentențios, de la înălțimea celor 90 de ani ai lui: „În anii senectuții, bucuriile pe care ni le lasă Dumnezeu sunt tot mai puține, pentru ca astfel despărțirea de lume a celui care plecă în lunga călătorie să fie cât mai ușoară".

Am pornit odată pe urmele eminescologului Augustin Z.N. Pop și am ajuns la Cimitirul Bellu, unde odihnea din anul 1988. Nu mi-a fost greu să-i găsesc mormântul, pentru că acesta se află la doar doi pași de al lui Eminescu. Astfel, după ce trăise în timpul vieții în compania manuscriselor eminesciene și chiar colecționase multe dintre acestea, Augustin Z.N. Pop hotărâse să rămână alături de Eminescu și în eternitate. ■

UNUL DINTRE CEI MARI: GHEORGHE PÂRNUȚĂ

Hotărâsem, împreună cu profesorul Gheorghe Pârnuță, să lucrăm la o nouă ediție a volumului *Istoria Câmpulungului, prima rezidență a României* de C. D. Aricescu, carte apărută în ediție princeps în 1855. Pregătind retipărirea acestei monografii, care avea să fie publicată la Editura Ars Docendi – Universitatea din București în 2007, discuțiile noastre colaterale au alunecat și spre alte subiecte. Iar unul dintre ele a fost chiar povestea vieții profesorului, care atunci împlinise 90 de ani. O viață începută cu o întâmplare ieșită cu totul din comun.

În august 1916 România intrase în Marele Război. În luna octombrie, trupele germane, venind dinspre Bran, au început să asedieze Rucărul. De frica inamicului, sătenii înspăimântați s-au refugiat care încotro. Între ei se afla o femeie, pe nume Maria, care trăgea după ea doi copii mici. Pe cel de-al treilea, Gheorghe, abia trecut de un an, îl purta în brațe. La locul numit Șesul Călugăresc, pe valea râului Argeșel, în apropierea Suslăneștiului,

Profesorul Gheorghe Pârnuță [6]

asupra fugarilor rucăreni s-a abătut o ploaie de bombe. Nemaiputându-se ține de coloana refugiaților, Maria a găsit puterea de a lua o hotărâre disperată: a ascuns copilul ținut în brațe într-o groapă proaspătă de obuz și, părăsindu-l, a încercat să-i salveze pe ceilalți doi. După o fugă disperată, femeia a reușit să supraviețuiască bombardamentului german și, imediat ce s-a terminat măcelul, s-a întors îngrozită după mezinul Gheorghe, rămas în voia destinului, singur în groapa de obuz. Printr-o minune l-a găsit teafăr chiar în locul unde-l lăsase...

Așa a început povestea vieții profesorului Gheorghe Pârnuță, unul dintre cei mai mari cercetători ai istoriei învățământului românesc, dacă nu cumva cel mai mare. Născut în 1915 la Rucăr, într-o familie de moșneni, a rămas de timpuriu orfan de tată, care căzuse în Marele Război în luptele de la Pravăț, pentru apărarea zonei Muscelului. Copilul a urmat cursurile Școlii Normale „Carol I“ din Câmpulung și după absolvire a devenit un tânăr învățător peregrin cu slujba prin satele din fostul județ Muscel. În anul 1940 a obținut brevetul de personal navigant militar și a fost mobilizat la Flotila I Aviație Iași, în cadrul căreia a participat la misiuni de luptă aeriană pe Frontul de Est, din iunie 1941 până în august 1942. Într-una dintre misiunile periculoase la care a luat parte, a fost rănit și pentru comportament exemplar i s-a acordat ordinul „Coroana României în grad de cavaler cu spade și panglică de Virtute Militară“, iar ulterior, Ordinul Național „Steaua României“.

Între anii 1944 și 1948 Gheorghe Pârnuță a fost studentul Facultății de Litere și Filozofie din București și după obținerea licenței s-a reîntors ca profesor la Școala Normală „Carol I“ din Câmpulung. Din 1950 însă pentru tânărul profesor a început calvarul. Îndepărtat din învățământ în 1952, cu statutul de „dușman al poporului“, pentru un articol

Brevet de personal navigant militar, 1940 [7]

Gheorghe Pârnuță, ofițer de aviație. Fotografia de pe brevet, 1940 [7]

publicat în anii războiului prin care avertiza asupra primejdiei comunismului, profesorul Gheorghe Pârnuță a traversat de acum înainte o grea perioadă, plină de persecuții politice. Ajuns șomer, prin „grija" Direcției Forțelor de Muncă a fost angajat la încărcat și descărcat vagoane în gara Filaret din București. Pentru a câștiga un ban în plus din care să se întrețină, a fost nevoit să descifreze pentru diverși particulari documente vechi și acte scrise în chirilică, aflate la Arhivele Statului din București. În această perioadă tulbure, a început să se preocupe tot mai intens de domeniile care-l pasionau: istoria școlii românești, istoria cărții, istoria bibliotecilor și tehnica de bibliotecă. Informațiile acumulate acum îl vor ajuta mai târziu să-și scrie numeroasele cărți și articole de specialitate, devenind unul dintre cei mai mari specialiști ai noștri în aceste domenii.

Reintegrarea în profesie a lui Gheorghe Pârnuță a fost lentă și anevoioasă. După

CONSILIUL POPULAR AL ORAȘULUI CÎMPULUNG-MUSCEL
CASA DE CULTURĂ

PROF. DR. GH. PÂRNUȚĂ

CÎMPULUNG-MUSCEL, STRĂVECHE VATRĂ DE CULTURĂ A ȚĂRII ROMÂNEȘTI

CÎMPULUNG-MUSCEL
1974

Gheorghe Pârnuță, „Câmpulung-Muscel, străveche vatră de cultură a Țării Românești", 1974

inerente avataruri, a reușit ca din 1964 să obțină o jumătate de normă la Institutul de Științe Pedagogice din București, cu funcția de cercetător științific principal. A predat apoi la Institutul Pedagogic din București, în cadrul Facultății de Filologie, ca asistent, lector și apoi conferențiar, iar în anul 1968 și-a susținut doctoratul în pedagogie.

Profesorul Gheorghe Pârnuță a fost un om al școlii vreme de 43 de ani: 14 ani a predat în învățământul primar, 13 în cel secundar și 16 în mediul universitar, cu discontinuități datorate abuzurilor și nedreptăților. Această îndelungată activitate didactică a completat-o cu o impresionantă activitate științifică, desfășurată vreme de peste șase decenii.

Marele istoric al învățământului românesc - totodată autor de monografii, al unor manuale de metodică și biblioteconomie, culegător de folclor - a publicat peste 50 de volume și mai bine de 450 de studii și articole.

Placa de pe casa din Rucăr

Colecționar pasionat, a adunat de-a lungul întregii vieți, prin investiții financiare serioase, peste 600 de documente vechi de o excepțională importanță, cele mai multe privind istoria comunei natale Rucăr.

Membru al Societății de Științe Filologice, al Societății de Științe Istorice, membru de onoare al Academiei Oamenilor de Știință, „cetățean de onoare“ al Câmpulungului și al Rucărului, Gheorghe Pârnuță a primit în ultimii ani ai vieții prestigiosul Premiu „Gheorghe Barițiu“ al Academiei Române.

Uriașa operă științifică lăsată în urma sa îl înscrie astfel definitiv în Panteonul culturii muscelene și naționale. ■

ISTORICUL FLAMINIU MÂRTZU, FONDATORUL MUZEULUI CÂMPULUNG

De câte ori mă gândesc la istoricul Flaminiu Mârtzu, cea dintâi imagine a lui care îmi vine în minte este legată de sesiunile de comunicări ale Muzeului Câmpulung, la care participam în anii 1980. De fiecare dată când începea prezentarea comunicărilor, primul nume tipărit în program era, desigur, al lui Flaminiu Mârtzu. Și nu putea fi o întâmplare, de vreme ce o viață întreagă existența lui s-a contopit cu cea a Muzeului, pe care l-a condus între 1959 și 1970.

Pentru concetățenii săi, ușor enigmatic, veșnic preocupat, Flaminiu Mârtzu trecea pe străzile urbei muscelene adesea neobservat, parcurgând cu o precizie de cronometru distanța între casa lui de pe strada Negulici nr. 10 și fosta Vilă „Gheorghe Ștefănescu" (actualul Muzeu de Etnografie și Artă Populară Câmpulung), unicul sediu în anii 1950-1960 al muzeului local.

Stăpânit de o mare pasiune pentru ceea ce ar fi putut să se ascundă sub pavajul străzilor străvechiului Câmpulung sau în incinta necropolelor din oraș și din împrejurimi, marcat de dispariția prematură a soției sale pe care a venerat-o, ca un veritabil cavaler al devoțiunii, Flaminiu Mârtzu și-a dedicat întreaga viață Muzeului. În felul acesta a ignorat, cu superioritatea jignitului de soartă, privațiunile la care a fost supus în vreme, de vremuri.

Născut în atmosfera începutului de secol XX, format în perioada interbelică și aruncat după instaurarea regimului comunist într-o lume nouă, diferită și ostilă celei căreia i se simțea aparținător, Flaminiu Mârtzu a făcut eforturi uriașe să se adapteze, refugiindu-se într-un cadru cultural în care se întâlnea cu trecutul căruia îi era vasal: trecutul lui, trecutul istoric al neamului său, trecutul în sine.

De aceea Flaminiu Mârtzu părea un personaj singular în contextul câmpulungean, înconjurat, însă, de respectul celor din imediata sa apropiere, dar și al celor din lumea academică a cercetătorilor. Era recunoscut pentru minuțiozitatea și probitatea lui științifică, pentru respectul față de scrierile înaintașilor săi în tot ceea ce îi ieșea din mână în domeniul cercetării.

Elev în clasa a III-a secundară, Caracal, 1926 [8]

Flaminiu Dimitrie Mârtzu se născuse la Focșani, pe 12 noiembrie 1913, ca fiu al medicului Francisc Mârtzu, originar din Tămășeni, județul Neamț, și al Elenei Mârtzu din Câmpulung, născută Negulici, descendentă din familia pictorului Ion D. Negulici.

Școala primară absolvit-o la Caracal, unde se afla cu serviciul tatăl său.

Ulterior familia s-a mutat la București și aici a urmat cursurile Liceului „Gheorghe Șincai" (absolvit 1932) și pe cele universitare - Facultatea de Drept a Universității București, fiind licențiat în Drept în anul 1937.

La 22 de ani, student la Facultatea de Drept a Universității București, 1935 [8]

Flaminiu Mârtzu împreună cu soția, București, 1940 [8]

Flaminiu Mârtzu (stânga) cu tatăl său, doctorul Francisc Mârtzu, București, 1943 [8]

În 1938 și-a susținut examenul de doctorat cu o temă de istorie juridică: *O instituție dispărută din dreptul succesoral roman: privilegiul masculinității.*

Crescut în austeritatea școlii interbelice, umanist prin tradiție și aptitudini, absolventul Liceului „Gheorghe Șincai" din București avusese încă de pe băncile școlii bune aprecieri din partea dascălilor săi de umanioare. După terminarea facultății, a început a-și desfășura activitatea muzeistică – fericită consecință a unor vechi preocupări din anii studenției și, poate, anteriori acestei perioade – la Muzeul Câmpulung, un muzeu abia înființat în 1952, ce nu depășea cu mult un

muzeu școlar. Cu dăruire și perseverență, Flaminiu Mârtzu a dat personalitate acestui muzeu, atât prin exponatele descoperite în săpăturile arheologice la care a participat direct, pe șantiere, cât și prin cercetarea minuțioasă, valorificată apoi în publicații de interes local și național.

O pasiune pentru cercetări în domenii culturale dintre cele mai diverse îl conducea, încă din tinerețe, printre rafturile anticariatelor, unde, cu ochiul său de cunoscător, descoperea cărți de mare valoare, atât bibliofilă, cât și istorică. Dar, mai mult decât orice, l-a pasionat istoria locurilor încărcate de cultură din Câmpulung și din Muscel. Era descendent dintr-o familie câmpulungeană bine-cunoscută prin exponenții săi de marcă: atât pictorul pașoptist Ion D. Negulici, cât și frații Negulici care au avut însemnate contribuții în crearea Muscelului modern: Iancu Negulici - filantropul care a înființat și a înzestrat Liceul Agricol din Domnești, colonelul Nicolae Negulici – primar al Câmpulungului, Gheorghe Negulici - deputat, senator și prefect de Muscel,

Flaminiu Mârțu și fiica sa, Cristina, în Grădina Publică din Câmpulung, 1969 [8]

Dimitrie Negulici - deputat și senator de Muscel, Mihai Negulici - primul inginer naval român.

Istoric, om de cultură, cunoscător al slavei vechi și al scrierii chirilice (descifra cu ușurință inscripțiile în chirilică), al limbilor clasice, vorbitor de limbă franceză și germană, cu o educație în domeniul artelor plastice care îi permitea să autentifice fără echivoc chiar opere de artă, plasându-le în epoca și curentul în care au fost create, Flaminiu Mârtzu cânta la pian, era un bun cunoscător al muzicii de operă și un competent analist al tehnicilor interpretative și al calității timbrelor vocale ale marilor interpreți.

De-a lungul activității sale, ca muzeograf și ca director, obiectivul major al lui Flaminiu Mârtzu a fost acela de a îmbogăți colecțiile Muzeului Câmpulung, de a diversifica ariile de cercetare științifică. A desfășurat cu o mare pasiune o asiduă activitate de restaurare a pieselor descoperite în săpăturile arheologice, iar între exponate se află expuse în vitrinele muzeului piese restaurate de mâinile lui care se odihneau adesea, în târziul nopții, pe clapele pianului în armonii mozzartiene, beethoveniene ori chopiniene. Nimic nu făcea la întâmplare. Orice piesă restaurată era consecința unui studiu dedicat contextului istoric al cărui produs era.

În profesia sa, întotdeauna Flaminiu Mârtzu a știut să susțină un discurs de tip academic, în fraze ample, stăpânite, coerente și comprehensive. Expunerile lui erau de fiecare dată libere, fără suport scris, decât doar, uneori, o mică schiță de dimensiunea unei cărți de vizită. Când situația o impunea, cu ușurință trecea de la limba română la expunerea în limba franceză, chiar în fața unui auditoriu avizat. Ghidajul prin sălile Muzeului Câmpulung, adaptat la nivelul de pregătire al auditoriului, l-a făcut, în scurt timp, cunoscut unor numeroase categorii de vizitatori, de la elevi la adulți.

Un corolar al acestei activități prodigioase este monografia *Câmpulung Muscel – ieri și azi*, avându-i ca autori pe I. Hurdubețiu, Fl. Mârtzu, N. Nicolaescu, Gh. Pârnuță și I. Stănculescu, punct de plecare pentru monografii și studii care s-au realizat ulterior. Aruncând o privire sumară asupra lucrării menționate, se poate observa imediat, comparând numărul de pagini aparținând fiecărui coautor, contribuția substanțială a lui Flaminiu Mârtzu la realizarea acestui volum.

În anii directoratului său la Muzeul Câmpulung, Flaminiu Mârtzu a înființat

Casa memorială „George Topîrceanu” de la Nămăești. Grija personală pentru realizarea „Colecției George Topîrceanu”, cu ajutorul fiului și al surorii poetului, era și consecința admirației pentru versul simplu, dar sugestiv, al poetului. De-a lungul timpului, a consacrat o bună parte din activitatea sa lapidariumului de la Mănăstirea Negru-Vodă și colecției iconografice de la Casa Domnească. Încă din tinerețe l-au pasionat filatelia și numismatica, păstrând acasă, ca pe o amintire, o valoroasă colecție filatelică, clasificată științific, care „mergea” până prin anii 1930-1940. Numismatica, însă, i-a rămas o preocupare permanentă, având legătură cu arheologia, cu însăși activitatea muzeistică.

Recunoscut mereu ca o sursă serioasă de informare cu greutate științifică, medievistul Flaminiu Mârtzu avea lungi conversații, consultări și corespondență cu personalități ale vieții științifice, artistice și culturale. Un istoric câmpulungean cu care purta adesea discuții, urmate de controverse științifice, era profesorul Ion Hurdubețiu de la Liceul „Dinicu Golescu”, doctor în istorie la Breslau (Germania) și cu un al doilea doctorat la București. Discuțiile lungi și aprinse se prelungeau uneori până seara târziu, iar rezultatul se

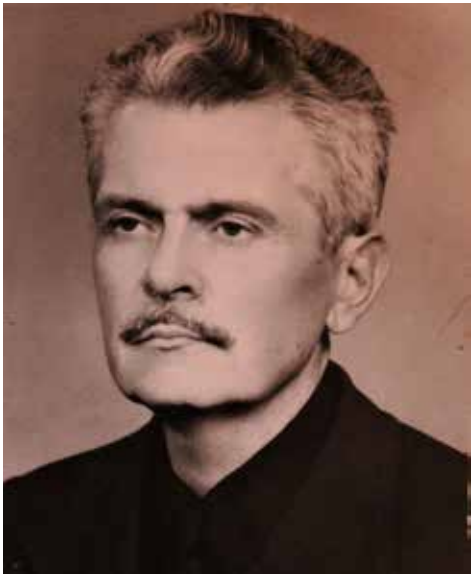

Director al Muzeului Câmpulung [8]

materializa în lucrări realizate în colaborare sau în... ireconciliabile opinii legate de adevăruri istorice.

Director al Muzeului Câmpulung între 1959 și 1970, muzeograf principal între 1970 și 1975, Flaminiu Mârtzu s-a ocupat cu precădere, ca arheolog, de perioada medievală, efectuând cercetări la Bilcești, Cetățeni, Voinești, Jidova, Lerești, Aninoasa, Mănăstirea Valea, Băjești, precum și la bisericile câmpulungene Marina, Sfântul Ilie, Șubești, Fundeni, Negru-Vodă, Bradu, Sfântul Gheorghe, Valea și Sfânta Troiță. Pentru activitatea și competența cu care a lucrat în cadrul

Casa din strada Negulici, nr. 10, unde a locuit Flaminiu Mârtzu. Câmpulung, anii 1970 [8]

Muzeului Câmpulung a fost decorat cu Ordinul Muncii clasa a III-a și Meritul Științific.

La 15 iunie 1986 Flaminiu Mârtzu a devenit primul președinte al Filialei Câmpulung a Societății Numismatice Române, a cărei activitate a coordonat-o cu probitate științifică. În cadrul ei, a susținut mai multe comunicări, în special pe teme numismatice, studiul vechilor monede fiind una dintre pasiunile sale. Și-a continuat activitatea științifică și după pensionare, cercetând și concretizându-și rezultatele cercetărilor sale în studii și comunicări, unele dintre ele publicate post-mortem.

Din noiembrie 1990, Flaminiu Mârtzu odihnește în cimitirul Bisericii Flămânda din Câmpulung, așa cum i-a fost dorința, alături de soția sa, de strămoșii săi Negulici și de cel dintâi istoric al Câmpulungului, C. D. Aricescu. ■

Notă:
S-au folosit informații de la prof. Cristina Nicula, fiica lui Flaminiu Mârtzu

GHEORGHE ȘAPCALIU, PROFESORUL ENCICLOPEDIST

Când am intrat pentru prima oară în casa poetului Mihai Moșandrei, pe strada Spiru Haret nr. 1 din Câmpulung, mi-a atras atenția peretele de deasupra patului său care era plin cu zeci de fotografii. M-am uitat și am constatat că nu cunosc pe nimeni. „Cine sunt aceștia?”

Gheorghe Șapcaliu (1867-1941). Fotografie din anul 1934

am întrebat destul de nedumerit. „Sunt rudele mele cele mai apropiate și prietenii cei mai dragi” mi-a răspuns poetul aproape nonagenar. Și a completat: „Niciunul dintre ei nu mai trăiește și ca să nu fiu singur îi țin aici lângă mine.” M-am mai uitat încă o dată, cu mare atenție, la toate portretele acelea, companionii poetului în anii senectuții. Deodată, dintre toate, ochii mi s-au fixat pe o fotografie din care mă privea, cu o figură viforoasă, un bărbat. „Cine este?” am întrebat din nou. „Aici e bunul meu prieten, profesorul Gheorghe Șapcaliu!” mi-a răspuns Moșandrei.

Străpuns de privirile pătrunzătoare din fotografie, îl vedeam atunci pentru prima dată pe eminentul profesor Gheorghe Șapcaliu, prietenul de la Câmpulung al lui N. Iorga. Discipol al lui Bogdan Petriceicu Hasdeu și Alexandru Odobescu, excepționalul tânăr, născut în anul 1867 pe meleagurile Buzăului,

avea să ajungă o figură strălucită și unică a învățământului românesc. Supranumit „genialul student“ de la Școala Normală Superioară din București, Gheorghe Șapcaliu se stabilește după absolvire în anul 1891 la Câmpulung, „răpit de farmecul munților”, potrivit unei mărturii a lui Ion S. Floru. Aici predă istoria și limba română la Școala Normală „Carol I“, iar mai apoi, din 1905, trece – cu mici intermitențe – la Gimnaziul „Dinicu Golescu“ (transformat în liceu din 1917), unde, pe lângă aceste două discipline, anuarele îl înregistrează ca având și ore de latină, germană și franceză.

Erudiția profesorului Gheorghe Șapcaliu se face repede simțită în rândul colegilor săi, ca unul care stăpânea la perfecție limbile elină, latină, slavonă, germană și franceză. Avea cunoștințe de limbi orientale, de sanscrită, era un bun epigrafist, poseda o aleasă cultură filosofică și, în plus, fusese dotat cu o memorie prodigioasă. Poetul Mihai Moșandrei, care îl întâlnea pe Gheorghe Șapcaliu în „Casa Nanilor”, unde – printre alții – mai veneau Emil Gârleanu ori frații Ion Nanu-Muscel și Dimitrie Nanu, își amintea de recitările din Homer ale profesorului, pagini întregi din *Iliada* și *Odiseea,* reproduse, în uimirea tuturor, numai după rugăminți insistente.

Apoteozat de discipolii săi, unii viitori învățători, în fruntea cărora se găsea marele folclorist C. Rădulescu-Codin, Gheorghe Șapcaliu reușește să le insufle dragostea pentru trecutul românesc și prețuirea valorilor folclorice.

Profesorul Gheorghe Șapcaliu (stânga) și doctorul George Ulieru. Câmpulung, perioada interbelică [9]

Gheorghe Șapcaliu (dreapta) alături de profesorii Ioan Gh. Marinescu (director) și Ilarian Velculescu, fost director al Școlii Normale „Carol I" din Câmpulung, 1926 [6]

Impresionantul volum al lui Codin, *Din Muscel. Cântece poporane* (1896), recenzat admirativ de George Coșbuc, cât și alte lucrări de valoare ale folcloristului muscelean, s-au întocmit și datorită grijii părintești a profesorului său, care a fost el însuși un pasionat culegător de creații populare. „Socotesc un mare noroc – scria C. Rădulescu-Codin în volumul *Legende, tradiții și amintiri istorice adunate din Oltenia și din Muscel* – faptul că, încă de pe când eram pe băncile Școlii Normale „Carol I", un erudit profesor de istorie și literatură, d-l Gh. Șapcaliu, cunoscător desăvârșit și cercetător al trecutului, îmi da îndrumări și îndemnuri să culeg din produsele poporului – acelea care, de la o vreme, alerg ca după cea mai scumpă comoară – și că tot d-sa mi-a dat și unele legende din acest volum".

Prin reputația și prestigiul său, Gheorghe Șapcaliu ajunsese un nume între profesorii României, încât un Dimitrie Onciul ori N. Iorga îi deveniseră prieteni. Apostolul de la Văleni îi oferise și o catedră universitară la Cluj, dar Gheorghe Șapcaliu, în incurabila lui modestie, a refuzat, preferând să-și poarte încărcătura de autentic savant în orașul îndrăgit din anii începutului carierei sale didactice. Enciclopedistul „cu barba lui albă, stufoasă, cu ochii strălucitori

iradiind o nesfârșită bunătate, ascunși sub o pălărie cu boruri largi, cu spinarea ușor încovoiată, îmbrăcat sobru, întotdeauna în negru“ (după portretul pe care i-l face Dumitru Baciu în volumul *Lumini muscelene*) s-a simțit în largul său în studiul perseverent și pasionat al prețioaselor vestigii ale trecutului, pe care le strânsese exclusiv prin modestele sale resurse pecuniare. Când N. Iorga venea la Câmpulung, și se întâmpla destul de frecvent, chiar când a fost prim-ministru, trăgea la „prietenul Șapcaliu“, unde afla totdeauna documente rare privind istoria românilor sau referitoare la istoria locală a orașului.

„Având o sinceră oroare pentru fumul gloriei – și suntem siguri că prin aceste rânduri scrise despre dânsul i-am pricinuit o mare neplăcere –, cu un tezaur intelectual fără pereche, Gheorghe Șapcaliu a rămas simplu profesor în sihăstria acestui orășel, – care învăluie slăbiciunea oamenilor cu aer tare de brad și soare călduț, – privind cu seninătatea indiferenței filosofului la mediocrițăile care se îmbulzesc pe cărări întortocheate la «măririle» vieții acesteia”, îl caracteriza Alexandru Țuțuianu în numărul din 1 septembrie 1922 al revistei câmpulungene „Muguri“.

Despre profesorul enciclopedist Gheorghe Șapcaliu s-a vorbit mult, dar s-a scris rar, deși această personalitate originală a fost iubită de elevii săi și a impresionat prin etica, moralitatea, civismul și caracterul lui integru. S-a spus, nu fără adevăr, că eruditul profesor n-a lăsat nimic scris, cu toate că era un Pico della Mirandola al Câmpulungului.

Nu este o vină a acestui singuratic care nu și-a făurit un cămin și a trăit numai în vasta lui bibliotecă, trudind la descifrarea documentelor.

Se pune însă întrebarea: oare lecțiile sale, îndrumările oferite atâtor profesori, autorilor unor lucrări de mare rezonanță, nu sunt echivalente cu o operă? Cinstea, atitudinea demnă, bunătatea, omenia față de toți, cât și micile inteligențe pe care le-a fasonat n-au valoarea unor cărți sau manuale?

Marelui cărturar câmpulungean i se potrivește această cugetare (poate paradoxală!) a lui N. Iorga, care este totodată și răspunsul pentru reproșul că Gheorghe Șapcaliu n-a lăsat o operă pe măsura acumulărilor sale științifice: „Nu cred în cărți, nu cred în cei care le scriu, nu cred în alcătuirea de vorbe a nimănui. Cred în cei mari și tăcuți, în aceia al căror suflet cuprinde tot cât am suferit, tot cât am luptat, tot ceea ce avem dreptul să smulgem prin luptă. În ei, cred!” ■

ȘEHEREZADA CÂMPULUNGULUI

Cristina Nicula

De m-ați întreba dacă astăzi ar mai putea să trăiască o Șeherezadă care să povestească timp de „O mie și una de nopți”, răspunsul meu ar fi: Cu siguranță da! Șeherezada zilelor noastre chiar există! Dar în caz că există, ea ar mai putea fi găsită?

Dacă din fața mănăstirii Negru-Vodă din Câmpulung, veți coborî nu mai mult de 100 de metri pe strada Negulici, vă veți putea opri în fața unei locuințe mari, boierești. Aici, la nr. 10, veți descoperi (ceea ce nu știați, desigur!) un monument sui-generis. Adică o casă veche de aproape două sute de ani, cu pereții exteriori groși de aproape un metru, o casă cu atât mai importantă pentru că a fost pictată în cel dintâi tablou unde un pictor român a înfățișat un peisaj citadin. Numele pictorului: Ion D. Negulici. Numele tabloului: „Peisaj din Câmpulung”. Anul: 1837.

Ce observăm în acest tablou? O stradă în pantă, o casă și pe fundal mănăstirea Negru-Vodă. Puteți admira originalul tabloului la Muzeul Național de Artă din București sau, mai la îndemână, chiar pe internet. Și aici vine surpriza! Nu numai că această casă boierească există și astăzi, dar o veți putea întâlni aici chiar pe cea căreia eu îi spun „Șeherezada Câmpulungului”. În acest loc, în acest spațiu încărcat cu atâtea amintiri trăiește Cristina Nicula.

Descendentă din vechea familie a lui Dimitrie Negulici, fratele pictorului câmpulungean Ion D. Negulici, profesoara Cristina Nicula – în caz că îi veți

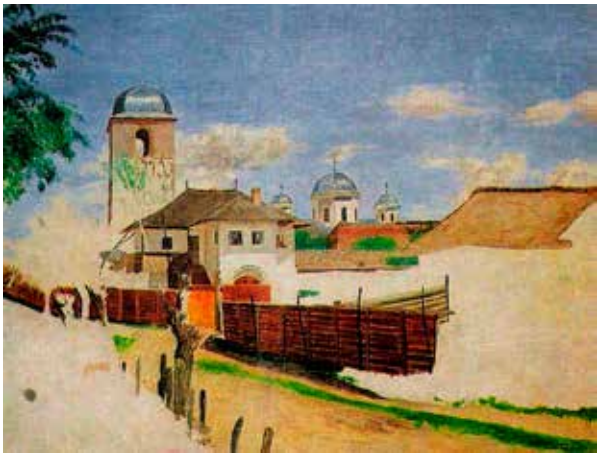

Ion Negulici, „Peisaj din Câmpulung", 1837. Muzeul Național de Artă al României [10]

face o vizită! – vă va putea vorbi ore în șir despre iluștrii săi ascendenți din familia Negulici. Dar nu numai atât! Cristina Nicula vă va povesti – inepuizabil, asemenea Șeherezadei de odinioară! – despre istoria vieții altor zeci și zeci de oameni din familii de vază ale Câmpulungului, cât și despre descendenții acestora.

Istorisirile Cristinei Nicula nu sunt însă niște povestiri obișnuite. Memoria ieșită din comun îi permite ca atunci când povestește să se miște cu o dezinvoltură neobișnuită pe toate coordonatele temporale. Nu are importanță că o întâmplare, la care a fost martoră sau pe care a auzit-o, s-a petrecut acum câteva decenii sau doar acum câțiva ani. Amănuntul savuros se poate întâlni peste tot, pentru că „Șeherezadei Câmpulungului" nimic nu îi e mai străin decât acel arhicunoscut pentru noi toți „Nu-mi mai aduc prea bine aminte".

Multe dintre povestirile ei au, în plus, un aer de nostalgie îmbinat cu multă duioșie, sunt niște „istorii de demult", care parcă ar coborî din atmosfera sadoveniană de la *Hanu Ancuței*. Nu-ți rămâne decât să te minunezi, pentru că prin aceste povestiri Cristina Nicula recompune o întreagă lume care nu mai există astăzi și care a mai rămas într-un singur loc: în memoria sa excepțională. Vă spun cu mâna pe inimă că nu am întâlnit niciodată în carne și oase o asemenea persoană asupra căreia să se fi coborât harul atât de rar al povestirii.

Casa familiei Negulici din Câmpulung, 1894 [8]

Orice povestire a „Șeherezadei Câmpulungului", prin dedesubturile ei misterioase, va genera imediat o altă povestire, care o va continua pe prima, iar această a doua povestire va duce inevitabil spre o a treia de care e legată prin fire numai de dânsa știute. Grație talentului și vervei povestitoarei, aceste narațiuni se transformă sub ochii tăi în istorisiri pline de farmec, ce pot fi scoase din timp și din spațiu. Fiecare istorisire, la fel ca orice poveste a copilăriei noastre, conține și un tâlc. Iar cine va avea urechi de auzit, cum se spune, va auzi. Adică va înțelege acel nivel subteran al narațiunii, care nu se lasă descifrat prea ușor. Ascultând-o pe Cristina Nicula, poți deveni astfel martorul uimit, retras în tăcere și în același timp în admirație, al unei panorame unice: o istorie cu zeci și zeci de vieți, unele fericite și împlinite, altele consumate repede, secerate mult prea devreme. Un ecran uriaș al existenței noastre, care ți se aduce în față și la care ți se oferă șansa a fi un nesperat spectator.

Cristina Nicula și-a adunat o parte dintre povestirile sale într-un volum de confesiuni[1], o carte scrisă cu sensibilitate,

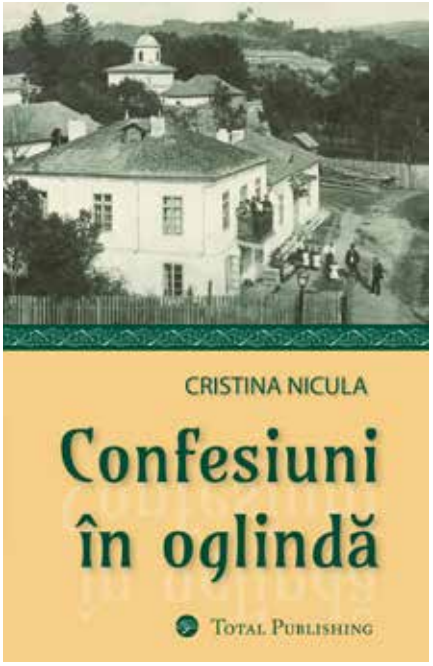

dar și cu multă acuitate a observației. Capitolele de început sunt o restituire a copilăriei și adolescenței, petrecute de autoare la București și Câmpulung. Ele surprind inocența unei fete care observă în cele mai mici detalii „universul mic" al propriei locuințe ori al curții înconjurătoare, dar și oamenii ce populează acest univers, fie mama și tata, fie rudele cele mai apropiate, învățătoarea, primele prietene sau unii dintre profesori. Apoi cartea Cristinei Nicula devine treptat o reconstituire a unei biografii aflate sub figura tutelară a tatălui, cel care a

[1] Cristina Nicula, *Confesiuni în oglindă*, ediție îngrijită, cuvânt-înainte și note de Adrian Săvoiu, Editura Total Publishing, București, 2021.

trebuit să suplinească dispariția prematură a mamei, purtându-i fetei sale de grijă singur, cu iubire și atenție, construindu-i personalitatea.

Autoarea evocă astfel meandrele unei existențe, lecțiile de viață primite, figurile luminoase pe care le-a întâlnit, momentele de cumpănă, marile bucurii, dar și frustrările trăite. Totul este descris prin prisma unui suflet feminin, sensibil și romantic, atât de nepotrivit durității epocii pe care o străbătea.

Puse însă cap la cap, fabuloasele povestiri ale Cristinei Nicula, mult mai multe decât pot încăpea într-o singură carte, se vor putea întinde pe durata legendară a celor „O mie și una de nopți". Astfel, prin poveștile ei, „Șeherezada Câmpulungului" de pe strada Negulici nr. 10 va deveni ea însăși o poveste. ■

Cristina Nicula

ION-ȘERBAN ȚICĂLOIU SAU „ADEVĂRUL-ADEVĂRAT”

Cu ani în urmă, am avut prilejul să-l cunosc bine pe marele profesor Ion-Șerban Țicăloiu, atât la Câmpulung, în sezonul estival, când se reîntorcea din Germania, cât și în locuința sa din apropierea Münchenului, la Garching, unde a stat din anul 1986, în ultima parte a vieții.

Profesorul Ion-Șerban Țicăloiu

Am purtat acolo cu el lungi conversații pe cele mai diverse teme, fie în biroul său de lucru, străjuiți de vechi fotografii de familie și înconjurați de tomuri masive în germană și franceză, fie în excursiile pe care le-am făcut împreună în Bavaria și Austria.

Formația morală și intelectuală a lui Ion-Șerban Țicăloiu a purtat, fără doar și poate, amprenta mediului familial în care s-a format. Tatăl său, eminentul profesor și lingvist Ion D. Țicăloiu, își făcuse studiile la Berlin, înainte de Primul Război Mondial. După finalizarea lor s-a reîntors în România, dar a plecat mai apoi la Hamburg, unde în anul 1924 și-a luat doctoratul cu o teză de lingvistică romanică. Revenit la Câmpulung, profesorul a lăsat o vie amintire în memoria seriilor de elevi ai săi de la Liceul „Dinicu Golescu“ prin temeinicia pregătirii sale profesionale și exigența sa. Colaborator în perioada interbelică al mai multor reviste din

țară și străinătate, Ion D. Țicăloiu va plăti în vremea dictaturii comuniste, cu ani grei de muncă silnică la Canalul Dunăre-Marea Neagră, libertatea opiniilor sale.

Eugenia Lăzărescu, mama, născută la Brăila, venise la Câmpulung în anul 1925, după ce urmase la București Liceul „Regina Maria“ și pensionul particular „Moteanu“, unde limba uzuală era franceza. Femeie de o mare frumusețe, feminitate și grație, Eugenia Lăzărescu a fost o distinsă profesoară de limba franceză la Liceul de Fete din orașul de adopție.

Ion-Șerban Țicăloiu, născut în 1927 în Câmpulung, a avut astfel parte încă din copilărie de o aleasă educație din partea părinților. Și-a făcut studiile liceale în

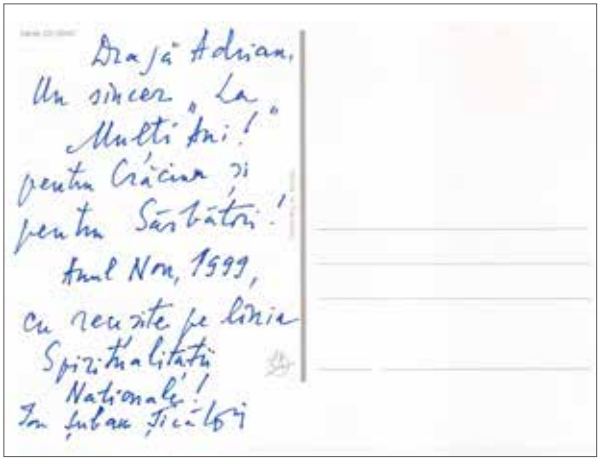

Felicitare de Crăciun și Anul Nou semnată Ion-Șerban Țicăloiu, 1999

orașul natal și a urmat apoi cursurile Facultății de Filologie din București, unde a obținut diploma de profesor de limba și literatura română, fiind astfel un continuator al tradiției filologice din familie. Cariera didactică, întinsă pe parcursul a 36 de ani, și-a desfășurat-o la diferite școli din zona Muscelului, iar în ultima perioadă la Liceul „Dinicu Golescu”, unde a fost pentru un scurt timp și director.

Înalta ținută profesională, precum și exigența, le moștenise, în primul rând, de la tatăl său. Dar Ion-Șerban Țicăloiu nu s-a mulțumit niciodată să fie doar fiul marelui profesor Ion D. Țicăloiu. Cu tenacitate, a urcat an de an treptele aspre ale disciplinei alese, obținând gradele didactice și înscriind-se la doctorat. Aceste realizări profesionale erau însă partea vizibilă a aisbergului. Partea cealaltă, nevăzută pentru cei mai mulți, se lega de faptul că profesorul, om al adevărului și al opiniilor ferme, purta în spatele său o mare povară: în optica autorităților timpului, el nu era fiul doctorului în filologie romanică Ion D. Țicăloiu, ci fiul unui fost deținut politic la Canal. De aici și consecințele pentru cariera sa. Ca urmare, în anul 1986 Ion-Șerban Țicăloiu a emigrat împreună cu întreaga familie (soția și cei doi copii) în Germania.

În ceea ce privește perioada münchenează, a doua mare etapă a vieții sale, ce altceva ar putea-o caracteriza mai bine decât propria mărturisire, pe care profesorul Țicăloiu mi-o făcea într-o scrisoare datată 2 aprilie 2001:

„Căutarea și definirea propriei mele personalități, cu unele calități personale, dar și cu defectele existente, au fost pentru mine obiective principale ale vieții mele spirituale. Totdeauna, dar și în special după stabilirea în Germania, atunci când prin generozitatea sorții și a statului german am putut avea mult mai multă Libertate (de toate felurile: și „financiară“ și spirituală în general, și intelectual – propriu-zisă etc...). O Libertate [profesorul scrie cuvântul, nu întâmplător, cu majusculă, n. n.] la care năzuisem toată viața și pe care, în sfârșit, acuma după

1986 o găseam. Tot în această perioadă am putut să-mi fac diferitele bilanțuri ale vieții mele și în privința unor pasiuni, hobby-uri etc. Nu am fost ajutat de nimeni: nici de vreun cerc, cenaclu sau grup spiritual, nici de familia formată, din nefericire, în general din oameni care au alte preocupări, străine de ale mele, nici de părinții mei, decedați înainte de 1986. Căile proprii le-am găsit singur. Și poate, în această perioadă s-a accentuat cumva sentimentul izolării și singurătății umane iremediabile, pe care de fapt le-am avut întotdeauna...“

Activitatea literară și științifică a lui Ion-Șerban Țicăloiu a stat sub semnul talentului, dar și al tenacității care l-au caracterizat. A publicat două cărți de proză *T 44768 sau Cine râde la urmă râde mai bine* (1997) și *Un pachet de țigări „Diplomat”. Mici* (1999), un volum de poezie, *Arcaș lui Negru-Vodă* (2010), la care se poate adăuga îngrijirea unei cărți conținând memoriile de tinerețe ale tatălui său, *Văzute... trăite* (1992). În urma unei munci titanice, implicând adunarea materialului, selectarea, dactilografierea și apoi tipărirea prin cheltuială proprie, începând cu anul 1996 a scos în Germania mai multe numere din revista „Mușcelul Nostru“ (serie nouă), subintitulată „magazin de

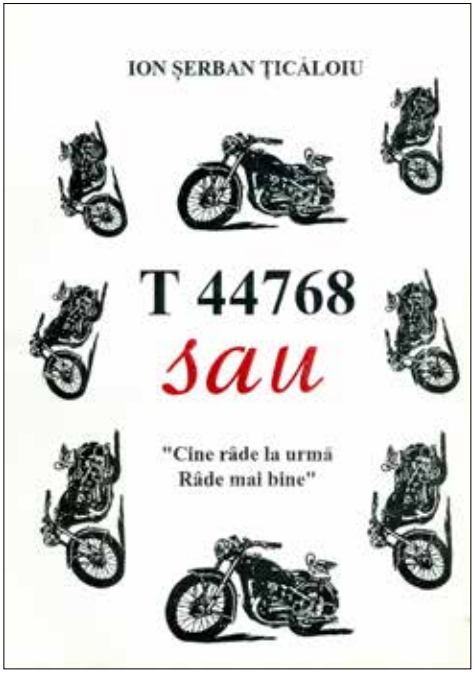

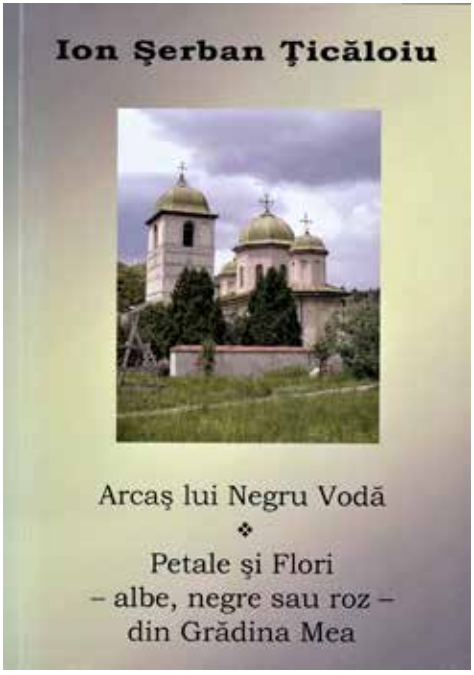

cultură și informație câmpulungeană și mușceleană“. Nu trebuie uitate, de asemenea, înființarea Fundației Culturale „Ion D. Țicăloiu“ și inițiativele filantropice ale profesorului, care în mai mulți ani, pe timpul verii, a oferit la Câmpulung diverse premii în bani pentru merite culturale.

„Testamentul“ spiritual al lui Ion-Șerban Țicăloiu, care tot timpul cât a trăit în diaspora a fost numai cu gândul la Câmpulung, a rămas scris într-un număr al revistei sale „Mușcelul Nostru“, unde profesorul consemnează: „Mă consider un simplu cronicar al vremii mele. Un Grigore Ureche «vornicul din Țara de Gios», un Miron Costin, Ion Neculce, Radu Greceanu sau Radu Hrizea Popescu; trăitor în secolele XX și XXI după Hristos. Ca năzuință a mea cea mai cinstită și cât mai obiectivă: Adevărul. Adevărul-adevărat, spus cât mai complet și cât mai pe față.“

Deviza de viață a profesorului Ion-Șerban Țicăloiu – „adevărul-adevărat“ – a fost și năzuința acestei evocări. ■

GHEORGHE CHIȚA, UN OM CÂT O INSTITUȚIE

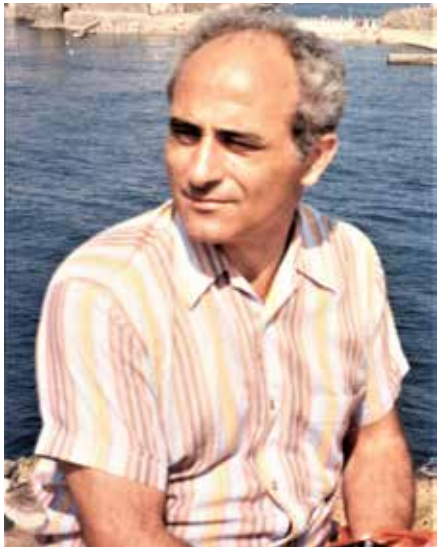

Colecționarul Gheorghe Chița, 1991

De câte ori ajungeam la Câmpulung, de fiecare dată mă grăbeam să îl întâlnesc pe Gheorghe Chița. Ba, mai mult, primul drum îl făceam întotdeauna la el, pentru că printre minunățiile din colecțiile sale de cartofilie și filatelie nu te puteai plictisi niciodată. Dar, dincolo de ele, mai era ceva: Gheorghe Chița-omul!

În caz că ne aruncăm o privire asupra contemporaneității câmpulungene, vom constata cu ușurință că puțini oameni care nu au avut o demnitate publică au făcut pentru urbea lor cât a înfăptuit el pentru Câmpulung. Dacă vechiul ceas de

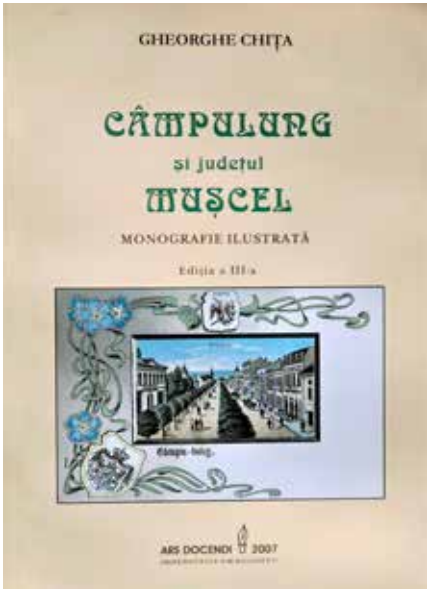

Gheorghe Chița, „Câmpulung și județul Mușcel. Monografie ilustrată“, 2007

la Colegiul Național Pedagogic „Carol I” a început, după mult timp, a-și bate cu regularitate orele, trebuie să ne îndreptăm privirea către inginerul Chița. Dacă barometrul din Grădina Publică, aproape legendar în conștiința câmpulungenilor, a revenit la viață, trebuie să privim, bineînțeles, în aceeași direcție. Iar dacă simezele de la Galeria „Arta” erau mereu aliniate și simetrice înainte de vernisarea unei expoziții, în mod sigur Gheorghe Chița trecuse pe acolo. Și exemplele ar putea continua.

Istoria vizuală a Câmpulungului și a Muscelului ar fi fost cu siguranță mult mai săracă dacă Gheorghe Chița nu ar fi adunat, cu răbdare și tenacitate, piesă cu piesă, tezaurul său de-a dreptul impresionant: aproape o mie de cărți poștale ilustrate, tipărite în special în prima parte a secolului XX. Toate aceste minunății, pe care le-a strâns cu sacrificiu de-a lungul unei vieți, ni le-a împărtășit tuturor, plin de generozitate, pentru că le-a cuprins în cărțile, albumele și expozițiile sale. Astfel talentul și priceperea lui ne-au adus sub ochi vechi și pitorești imagini pe care, probabil, unele dintre ele nu le-am fi văzut niciodată. Și cum toate acestea n-ar fi fost de ajuns, marele colecționar a pornit, către sfârșitul vieții, într-o lungă călătorie pe străzile orașului său pentru a

Gheorghe Chița, „Povestea străzilor din Câmpulung Muscel“, 2014

ne spune o istorisire cum nu s-a mai scris despre Câmpulung. Martor al evenimentelor câmpulungene din ultima jumătate de veac, Gheorghe Chița – contopit cu însăși viața urbei – ne-a oferit o frumoasă poveste prin cartea care a fost cântecul său de lebădă: *Povestea străzilor din Câmpulung Muscel*[1].

În demersul său din acest volum povestitorul folosește o mulțime de surse,

[1] Gheorghe Chița, *Povestea străzilor din Câmpulung Muscel,* Editura Ars Docendi, București, 2014. Cu un Argument de Adrian Săvoiu.

de la monografii la istorii militare, de la cărți cu însemnări de călătorie la documente din arhive, de la mărturii la frânturi de istorie orală. Vechi locuitor al Câmpulungului, contopindu-se în ultimele decenii cu însăși viața orașului, martor al evenimentelor locale din ultima jumătate de veac, povestitorul își ia câteodată frumoasa libertate de a părăsi documentul scris. Atunci utilizează informația personală, extrasă dintr-o secvență a propriei vieți, pentru că – așa cum ar fi spus cronicarul Ion Neculce – istoria locului, a Câmpulungului, a fost scrisă în inima sa.

Povestea străzilor din Câmpulung Muscel a lui Gheorghe Chița este o operă de pionierat pentru urbea musceleană. Nimeni, niciodată, nu a străbătut prin scris, asemenea lui, toate străzile orașului. În documentarea sa, povestitorul urban nu a mers pe fiecare stradă, fie ea și lăturalnică, doar o singură dată, ci în mai multe rânduri, oprindu-se din când în când, zăbovind asupra detaliilor, fotografiind, solicitând noi explicații de la proprietari ori de la vecini, confruntând apoi informațiile, revenind atunci când ceva nu corespundea sau i se părea că nu este tocmai limpede. Călător neobosit, a intrat plin de curaj în „jungla urbană" a 180 de străzi din Câmpulung, despre care mai înainte se scrisese relativ puțin, chiar dacă pe aici mai rătăciseră cu pana în mână, în epoci diferite, francezii Théodore Margot, Stanislas Bellanger și Jean Vaillant ori G. I. Ionnescu-Gion, Petre Ispirescu, N. Iorga sau Nichita Stănescu, ca să dau doar câteva nume la întâmplare. Având busola spiritului său ager și firul Ariadnei asupra sa, povestitorul urban nu a rătăcit drumul și, la final, a ieșit din „labirint" cu o carte în mână.

Acest om de o modestie exemplară a fost unul dintre cetățenii de onoare ai orașului. Puțini câmpulungeni au realizat, benevol și din dragoste pentru orașul lor, ceea ce a făcut el pentru Câmpulung. Din acest punct de vedere, nu am nicio îndoială, orice oraș din România și-ar dori să aibă printre locuitorii săi un Gheorghe Chița.

Prin tot ce a înfăptuit durabil, realizând adesea de unul singur cât o întreagă instituție, Gheorghe Chița a trecut dincolo de efemeritatea vieții.

Pe străzile Câmpulungului se va auzi pentru multă vreme de acum înainte ecoul pașilor acestui om care a intrat definitiv în Panteonul figurilor de seamă ale orașului. ■

O LUMINĂ MUSCELEANĂ: DUMITRU BACIU

O persoană aparte, prin noblețea sufletească, a fost doctorul Dumitru Baciu. Moştenind talentul tatălui său, strălucit profesor de limba franceză la Liceul „Dinicu Golescu", dorind - după cum mărturisea - să destrame vălul de uitare care începea să se aştearnă peste multe personalităţi din trecutul Câmpulungului, doctorul Baciu a încredinţat tiparului în 1980 o carte care l-a consacrat, *Lumini muscelene*. Este volumul în care orice muscelean se poate regăsi, unde - aşa cum inspirat scria în postfață academicianul Dan Simonescu - „informaţia se conjugă fericit cu cea mai autentică vibraţie emoţională, în care trecutul se prelungeşte armonios în imaginile tonice ale prezentului, din care se încheagă chipuri definitiv intrate în conştiinţa oraşului."

Poate că nimeni n-a scris mai frumos despre această carte - şi ecourile n-au lipsit! - ca profesorul Constantin Capră, fost director al Şcolii Normale „Carol I". Acesta, într-o emoţionantă scrisoare adresată autorului, datată 10 octombrie 1980, realiza, fără să ştie, cea mai interesantă

Dumitru Baciu, șef de promoție la Liceul „Dinicu Golescu"

ROMANIA
MINISTERUL INSTRUCȚIUNII PUBLICE ŞI AL CULTELOR
PREMIUL I
Elevul Baciu D.D^tru din clasa I-a a Liceului „Dinicu-Golescu" din orașul Câmpulung a obținut Premiul întâi, media 7.44 pentru silință la învățătură și bună purtare.
DIRECTOR I. Hristescu.
SECRETAR

Dumitru Baciu, diploma de premiu din anul I de liceu

prezentare (niciodată publicată însă!) a volumului *Lumini muscelene*: „Într-adevăr - îi scria Constantin Capră - opera dumneavoastră este o împletire de literatură şi cultură. Este o operă literară prin stilul cald, presărat cu subtile imagini artistice, prin fraza cursivă, măiestrit construită, dovadă a stăpânirii perfecte a limbii literare prin faptul că reuşiţi să provocaţi cititorilor emoţii estetice, să-i captivaţi".

Partea cea mai vie a cărţii lui Dumitru Baciu este cuprinsă în capitolul „Oameni şi locuri", evocare plină de talent şi sensibilitate a marilor câmpulungeni „care au fost", cum ar spune N. Iorga. Portretele personalităţilor câmpulungene, unele cunoscute direct de autor, constituie o galerie memorabilă a Panteonului muscelean, fie că este vorba de Tudor Muşatescu, George Oprescu, Ion Barbu, Dimitrie

Dumitru Baciu în perioada când scria volumul „Lumini muscelene”

Ionescu-Berechet, Ion Nanu-Muscel, Constantin Baraschi, Dimitrie Nanu ori de mari profesori ca Dimitrie Scurei, Ion G. Marinescu, Gheorghe Şapcaliu, Ion Ţicăloiu, Alexandu Muşatescu şi alţii.

Scrisă și publicată în perioada regimului comunist, cartea *Lumini muscelene* a avut de suferit de pe urma cenzurii, dar şi a autocenzurii, după cum îmi spunea cu tristețe autorul. Nu tot ceea ce ştia despre oamenii de seamă ai orașului său natal a putut să scape de foarfeca Cenzurii și nu tot ceea ce ar fi vrut să cuprindă volumul său a rămas între paginile cărţii. Dincolo de bogatul conţinut, dăinuie umbra de regret a lui Dumitru Baciu – pe care adesea mi-a mărturisit-o! – că multe alte personalităţi cîmpulungene (magistraţi, preoţi, militari, negustori, oameni politici cu notorietate) nu şi-au putut găsi locul acolo unde şi-l meritau.

Volumul *Lumini muscelene*, monografie a unui cărturar legat prin naştere, prin şcoală, prin educaţie şi prin familie de orașul său natal, îl înscrie astfel pe autor alături de alte nume mari care şi-au dedicat o parte din operă Câmpulungului: Constantin D. Aricescu, C. Rădulescu-Codin, Ioan Răuţescu ori Gheorghe Pârnuţă.

Cartea doctorului Baciu poate oferi - doar ea singură! - o imagine sugestivă a unui intelectual de marcă dăruit urbei natale. O imagine însă incompletă pentru cel care nu l-a cunoscut direct şi nu a avut prilejul să-i stea mai multă vreme în preajmă. Cei ce s-au bucurat de această şansă (și m-am numărat printre aceștia!) l-au putut descoperi, mai ales, pe omul-Dumitru Baciu.

De câte ori am călcat pragul locuinţei sale din cartierul Cotroceni, de pe

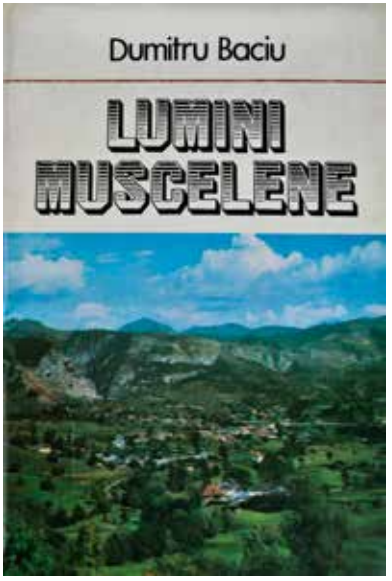

Dumitru Baciu, „Lumini muscelene", 1980

str. Doctor Lister, am avut în faţa ochilor figura unui bonom care, cu o amabilitate ieşită din comun, era gata oricând să-mi pună la dispoziţie, povestindu-mi, amintirile sale unice despre Câmpulung, cu oameni şi întâmplări despre care astăzi nimeni nu mai ştie aproape nimic. Memoria excepţională, capacitatea de a face asociaţii, amănuntul semnificativ care puncta ansamblul, talentul de povestitor, ambientul primitor, fiecare în parte, dar şi toate la un loc, îmi dădeau întotdeauna o stare de bine care îmi spunea că acolo mă voi întoarce negreșit. Cordialitatea, corectitudinea, sinceritatea şi generozitatea făceau din doctorul Baciu o persoană în preajma căreia simţeam că nimic rău nu mi se poate întâmpla.

În ceea ce priveşte Câmpulungul, Dumitru Baciu a fost o adevărată enciclopedie, garantat în ediţie unică. Acest oraş a fost crezul său de o viaţă. A pariat întotdeauna pe el şi a câştigat. De aceea Dumitru Baciu este un câştigător. ■

JURNALUL LAUREI (1981-1985)

Redactarea unui jurnal despre evoluția unei fetițe, de la vârsta de numai doi ani, poate fi considerată, cu siguranță, ceva puțin obișnuit. De aceea *Jurnalul Laurei (1981-1985),* scris de Ileana Săvoiu despre Laura, nepoata ei, ar putea fi o premieră în acest domeniu. Consemnat cu cerneală albastră pe un caiet dictando de 100 de file, legat cu arc metalic, manuscrisul „Jurnalului" a fost cunoscut în perioada scrierii lui doar de câțiva apropiați ai autoarei. Până la publicarea din 2019, a rămas într-o noptieră, alături de alte însemnări personale, timp de peste trei decenii.

Ileana Săvoiu, autoarea „Jurnalului Laurei"

Jurnalul Laurei este, pe de o parte, o mărturie a iubirii și devotamentului pe care Ileana Săvoiu le-a manifestat pentru nepoata sa, care a crescut o vreme alături de ea la Câmpulung. Pe de altă parte, „Jurnalul" este o oglindă a minții disciplinate a profesoarei, care întreaga ei viață a predat o materie riguroasă: matematica. Aceste două coordonate, căldura sufletească și preocuparea ca încă din primii ani de viață să-i formeze nepoatei norme și deprinderi corecte, se îmbină în paginile scrise de Ileana Săvoiu la final de zi, după ce Laura mergea la culcare.

Micuța Laura a ajuns la Câmpulung când se apropia de doi ani. Venea de la București, unde crescuse alături de părinții ei, și a intrat dintr-o dată într-o lume nouă. Adaptarea la noile condiții de viață, prin grija bunicii, s-a produs însă repede.

Într-una dintre primele consemnări ale „Jurnalului", aflăm care a fost programul zilnic al Laurei și primele ei cuvinte, acestea fiind însoțite și de transcrierea pronunțiilor. Nu e de mirare că primele cuvinte învățate sunt legate inevitabil de universul „domestic" înconjurător, de curtea casei de la Câmpulung, pe care fetița tocmai le descoperea:

Ileana Săvoiu și nepoata sa, Laura, în Cișmigiu, aprilie 1981

7 august 1981, Câmpulung

Laura e la Câmpulung de la 20 iulie – Sf. Ilie. Îi prieste grozav de bine aici. În primele două seri, la culcare a plâns după mama și tata și „Oa-oa", dar cu povestea am reușit ca plânsul să nu devină de nepotolit.

Are ore fixe de trezire, mâncare, dormit:

- 8-9: trezirea;

- până la 10, toaleta de dimineață și micul dejun;

- până la 13, joaca în curte, singură sau cu vecinii;

- 13-13[30]: dejunul și imediat culcarea;

- 17-17[30]: trezirea;

- 16-21: plimbatul sau joaca în curte.

Am fost până acum de trei ori [în Vișoi] la sora mea, Puia, numai pe jos. Laura ține la drum și nu pretinde să o iei în brațe.

Este foarte sociabilă, dacă știi să te apropii de ea. Îi plac foarte mult animalele: porcul – „pocu", cățelul – „cuțu", ariciul – „aftu", pisica – „mau", găina – „guda-guda", păpușa – „pupa", rața – „mac".

Însemnările următoare descriu reacția Laurei la prima excursie pe care a făcut-o (Câmpulung – Rucăr) ori primul contact cu o formă instituționalizată de educație, Liceul Pedagogic Câmpulung, unde Ileana Săvoiu a adus-o ca să o prezinte colegilor de cancelarie:

Laura la Câmpulung, în perioada însemnărilor din jurnal, dec. 1982

9 august 1981, Câmpulung

Laura suportă foarte bine drumul cu mașina. E cuminte, privește și sesizează orice animal sau mașină cu care se întâlnește. Fiecare vacă de pe drum sau de pe vreo coastă a fost reperată cu apelativul „bou", iar la observația că este „vacă", ea a completat: „Lapte".

La ora 13 eram acasă, iar la 13^{30} dormea. Până la 17^{30} nici nu s-a mișcat din poziția în care adormise. Aerul foarte ozonat, apa rece în care și-a muiat mâinile până erau de gheață, legănatul mașinii și căldura excesivă probabil că au doborât-o.

Când s-a trezit, și-a adus aminte de câinele pekinez care era în brațele unei doamne și făcea „puiu" cu limba scoasă. Când vrea să doarmă, spune: „Puiu".

12 septembrie 1981, Câmpulung

Astăzi am fost cu Laura la școală [Liceul Pedagogic Câmpulung]. Nu s-a speriat de mulțimea de figuri noi care au întâmpinat-o cu zeci de ochi iscoditori. A răspuns cu multă naturalețe la întrebări:

Cum te cheamă?

- „Oala Boiu" = Laura Săvoiu

- Câți ani ai?

- „Duo" = doi

- Cum îl cheamă pe tata?

- Adi.

- Și mai cum?

- „Boiu" = Săvoiu.

Ileana Săvoiu, *Jurnalul Laurei (1981-1985)*, Editura Ars Docendi, 2019

Prin notațiile sale, Ileana Săvoiu a urmărit metodic cum s-a dezvoltat și, mai ales, cum a început să vorbească un copil după vârsta de doi ani.

Experiența profesoarei, care a pregătit la Liceul Pedagogic Câmpulung serii întregi de învățători, învățătoare și educatoare, poate fi văzută mai ales când explică în „Jurnal" modul cum a organizat acasă, pentru nepoata sa, activități matematice specifice vârstei copilului de grădiniță, pe care le consemnează cu titlul „Experiment".

13 septembrie 1981

Am făcut cu ea o lecție de matematică de la grupa mică de grădiniță: „Mare – mic".

Știe să recunoască păpușa mare și pe cea mică. Le arată la cerere. „Care e păpușa mare/mică?" Știe să spună: „Pupa maie" = păpușa mare, „Pupa mic" = păpușa mică.

A început să rupă bine cuvintele și ne înțelegem perfect la limbaj.

Cunoaște toate animalele din volumul „Prima mea carte de zoologie" și le numește: morsa = „mosa", balena = „bala", calul = „calu", hipopotamul = „pata", papagalul Cakadu = „Cadu", maimuța = „muța", rața = „ața", găina = „guda", gâsca = „gâca", ursul = „usu", leul = „oiu", ariciul = „aciu", șarpele = „ape".

24 septembrie 1981

Am făcut azi – joi 24.09 – prima activitate matematică cu subiectul „mare-mic":

- *recunoaște și denumește obiectele din mediul înconjurător (lingura = „uga"; cana= „cana"; cuțit = „cuțit"; căldare = „ca-di-a");*
- *din două obiecte de același fel (căni, linguri) deosebește și știe să arate obiectul de dimensiunea mare sau mică.*

La finalul „Jurnalului" din 1981, însemnările despre primul Crăciun al Laurei la Câmpulung sunt emoționante:

24 decembrie 1981, Câmpulung

Laura a găsit „brăduțul" în curte. A fost grozav de impresionată și s-a bucurat nespus de mult că Moș Crăciun i-a adus un brad. L-am adus în casă și l-am instalat lângă fereastră. (Acum ne sufocăm de-a binelea cu atâta adaos în cameră.) Când a dormit l-am împodobit cu globuri și beteală. Mirarea și bucuria au fost fără margini când s-a trezit și l-a văzut. Nu-și mai lua ochii de la el: exclamații și chiote de bucurie se țineau lanț. Apoi a început să-l cerceteze cu de-a amănuntul: a descoperit globurile, care la atingere se dau huța, joacă „hora ca la noi". Le-a lovit câte două spunând că dau noroc și spun „La mulți ani!" Când o atingea câte un globuleț, era încântată că a mângâiat-o.

În adevăr, mare bucurie!

25 decembrie 1981, Câmpulung

Prima zi de Crăciun.

Am plecat la biserică, la ora 9[30], ca să o împărtășesc pe Laura. Știa că mergem la biserică, la Doamne-Doamne. Slujba era în toi. Am dat liturghie (nu se ieșise cu sfintele daruri) și am stat până la sfârșitul slujbei 1 1/2 oră. Tot timpul m-a ținut de mână și s-a uitat în jur. A impresionat-o totul.

Când a primit împărtășania, a început de plângă: a trebuit să o țină nenea Dascălu. Preotul paroh i-a dat o prescure, pe care a mâncat-o cu multă poftă (foamea este un bun bucătar).

Am fost și la cimitir, unde am aprins lumânări. Tot ritualul pentru prima zi de Crăciun s-a îndeplinit.

După ce Laura a împlinit doi ani și jumătate, Ileana Săvoiu a început să-i diversifice activitățile, învățând-o cuvinte în limba franceză și poezii. A îndrumat-o, de asemenea, pentru a deprinde primele noțiuni în jocul de șah. Progresele la limba franceză sunt consemnate metodic și ajung să domine partea a doua a însemnărilor din „Jurnal".

17 februarie 1982, Câmpulung

Laura are doi ani și cinci luni. A făcut progrese în vorbire și gândire. Vorbește acum tot, orice, dar încă nu pronunță corect literele s, f, v. Știe poezii. Cunoaște din alfabet literele mari: A, B, C, L, M, Ș. A învățat câteva cuvinte franțuzești: gura, nasul, ochii, urechile, mâna dreaptă/stângă, piciorul drept/stâng, masa, cuțitul, furculița, lingura, farfuria, ceașca, pâinea, untul, apa, cafeaua cu lapte. De asemenea, a reținut câteva expresii în franceză: „Bună dimineața, Soare!", „Bună seara, Lună!", „Eu mă numesc Laura Săvoiu", „Sora mea se numește Irina".

28 februarie 1982, Câmpulung

Ultima zi din februarie, care a fost geros și urât. Bine că am scăpat de el. Laura face progrese. La bagajul de cuvinte franțuzești a mai adăugat: lupul – le loup, ursul – l'ours, leul – le lion, oaia – le mouton, fluturele – le papillon, porcul – le cochon.

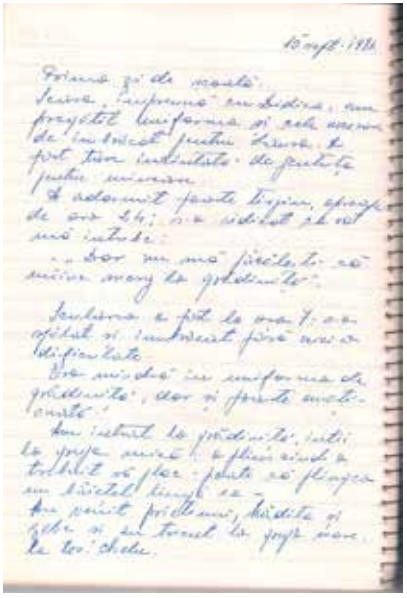

Din literele alfabetului a mai învățat: f, i, o, p, u. A început să se joace cu jucăriile: cu păpușa și cu cârpișoare. Cuburile le așază pe verticală. Spune povești din trei sau patru propoziții. Pronunță corect în franceză zilele săptămânii. Știe să spună pe ce stradă stăm: „Parcul Mirea 11“.

La finalul lecturii, *Jurnalul Laurei* poate naște câteva întrebări.

Câți dintre noi, adulții, ar putea spune că au acces cu adevărat la memoria familiei, prin documente și fotografii, păstrate de mai multe generații?

Ce copil a avut în familie pe cineva care să noteze cu rigurozitate detalii despre copilăria lui, încă din primii ani de viață?

Ce sentiment ai când te descoperi într-un jurnal care ți-a fost dedicat? ■

II. OAMENI ȘI CARACTERE

PAISIE MONAHUL, UN PELERIN LA IERUSALIM

Într-o dimineață a anului 1838 după Hristos, în curtea casei de la Mălin (Bughea de Sus) a lui Moise Săvoiu câinii au dat glas la apropierea unui străin. Moise a aflat cu surprindere că acesta venea de la ocârmuire cu numărătoarea sătenilor. Pe prima filă din scriptele pe care le avea cu sine era înscris cu slove chirilice groase un cuvânt: „Catagrafie". Noul sosit se interesa răbdător de toate: de-i român sau nu gospodarul, câte guri sunt de hrănit, ce animale are, cât pământ deține, câți pomi și alte d-alde d-astea.

Moise, stăpânul locului, s-a arătat ușor uimit că pe cineva ar interesa asemenea lucruri. Cu respect însă față de omul trimis de ocârmuire, care avea știința scrisului și pe cea a cititului, căci făcea însemnări ciudate pe un catastif, a declarat limpede totul: este român, e moșnean, are 40 de ani, iar pe Stana, în vârstă de 25 de ani, o ține de nevastă. Are cu ea trei copii: pe Maria, de 8 ani, pe Rafira, de 3 ani, și pe Pătru, de 1 an. Mai îngrijește de doi boi, de o vacă, de douăzeci de oi și are două pogoane și jumătate de fânețe. Din cei treizeci de pruni, dacă dă Domnul și este un an bun, face țuică.

Paisie Monahul (1836-1917) împreună cu familia, după călugărire. Câmpulung, circa 1900

Timpul s-a scurs apoi pe nesimțite de la această vizită neașteptată. După ani, copiii lui Moise își vor întemeia gospodării și se vor statornici pe la casele lor.

Cele două fete, Maria și Rafira, măritate, își vor urma soții prin alte părți și se vor îndepărta de casa părintelui lor. Numai Pătru, ultimul născut, a rămas alături de tatăl său, la Mălin, pe locul unde Moise se stabilise la venirea de peste Carpați, când plecase în transhumanță de la Moieciu și, din motive necunoscute, nu se mai întorsese niciodată acolo..

Sosindu-i vremea însurătorii, Pătru și-a căutat o nevastă în Hulubeștii Bughii de Jos. A găsit aici o femeie harnică și plină de vitalitate, a cărei pricepere în ale casei nu i-a displăcut. Cea pețită, Oprina, bătea spre 24 de ani, iar când bărbatul a cerut-o de nevastă, aceasta nu l-a refuzat. Căsătorindu-se, Pătru a luat-o acasă la Mălin pe Oprina care, deprinsă de la părinți cu munca grea și cu buna rânduială a casei, ducea aici aproape toată gospodăria.

La un an de la căsătorie, când în satele din Muscel începuseră să se întoarcă soldații care prin luptă înclinaseră steagul turcului în Războiul pentru Independență din 1877, Oprina a simțit că-i mișcă în pântece copilul. Era băiat și l-au botezat cu numele Ion. Curând, după un alt an, vedea lumina zilei Maria, cea care-i va ține de acum încolo tovărășie fratelui mai mare Ion în giumbușlucurile vârstei. Cei doi copii, Ion și Maria, veneau parcă pe lume ca să umple un mare gol: Moise Săvoiu, întâi-stătătorul pe aceste locuri, întemeietorul familiei de la Mălin, se prăpădise.

Rămas în locul tatălui său Moise, Pătru Săvoiu a dus mai departe rânduielile gospodăriei și și-a construit o casă nouă. Toate îi mergeau bine la Mălin, când o întâmplare i-a schimbat cursul vieții. Se spune că într-o seară Pătru se întorcea de la târgul din Câmpulung acasă la familie. Îl așteptau soția Oprina și cei doi copii, Ion și Maria. Vânduse la târg multe produse din gospodăria sa și avea asupra lui destul de mulți bani. Niște oameni netrebnici aflaseră însă de asta și pe înserat i-au luat urma. Plănuiseră în taină să-l piardă ca să-l prade de toată agoniseala ce o purta în chimirul de la brâu.

Se lăsase noaptea și, venind singur spre casă pe platoul pustiu al Gruiului, Pătru a simțit în spatele său fiorul rece al urmăritorilor. Îl amenințau din urmă cu vorbe grele și omul a început să se teamă. Tâlharii, alergându-l în noapte, s-au apropiat tot mai mult de el și i-au strigat să se oprească, de vreme ce nu mai are nicio șansă de scăpare. Pătru n-a ascultat însă. La adăpostul întunericului, plin de îngrijorare, fără alt ajutor, s-a ascuns într-o

Paisie Monahul în pelerinaj la Ierusalim, circa 1900

groapă, s-a făcut una cu pământul și a cerut protecția Celui de Sus ca să scape cu viață.

În acest moment de mare cumpănă a existenței lui Pătru s-a întâmplat un miracol. Cei care îl urmăreau, orbiți parcă, i-au pierdut urma în noapte, după ce au trecut la numai doi pași de cel ascuns în groapă. În acea noapte cumplită, rămas în viață, Pătru a jurat că se va călugări și va merge în pelerinaj la Ierusalim. Curând, cel care în viața de mirean purta numele Pătru Săvoiu, a devenit călugărul Paisie Monahul.

În jurul anului 1900, cu 600 de galbeni asupra sa, călugărul Paisie Monahul a plecat în pelerinaj la Ierusalim, întovărășit de un prieten din Lerești-Muscel. A pornit spre Palestina într-o toamnă, iar drumul a fost lung și greu. A ajuns – așa cum va istorisi mai târziu familiei sale - într-un ținut aspru, arid și lipsit de vegetație. Nimic nu semăna cu verdeața Mălinului natal! A stat aici din toamnă până în primăvară. Ca să rămână cu o amintire, călugărul Paisie și-a făcut la Ierusalim o fotografie, care se păstrează și astăzi pe un perete din casa bătrânească de la Mălin. În imagine apare îmbrăcat în hainele negre de monah, cu barba lungă și cu mătănii în mâna stângă.

Paisie Monahul a rămas la Ierusalim vreme de o jumătate de an, până la Înviere. Aici a trăit minunea pe care o va ține minte toată viața. În sâmbăta de dinaintea Paștelui, lângă Sfântul Mormânt, pe când adunarea cânta „Doamne miluiește”, în mână i s-a aprins Lumina Sfântă. Această Lumină, va povesti el după întoarcere celor de acasă, ardea în palma sa cu o

flacără albastră, fără să-l frigă însă. Atunci Paisie Monahul a simțit, cutremurat, puterea dumnezeiască. Cu fața iluminată de revelație, după câteva zile a luat calea spre țară și s-a stabilit pentru totdeauna la Mânăstirea Stânișoara din Vâlcea, mai sus de apa Oltului, sub muntele Cozia, într-un loc asemănător unui cuib de vulturi.

Oprina, soția rămasă acasă, nu s-a împăcat ușor cu gândul răzleției lui Paisie Monahul. Avea doi copii, chiar dacă acum erau mari, și gospodărie grea. Așa că a plănuit să-l readucă în bătătura casei de la Mălin pe „fugar". Și-a pregătit de drum un cal și plecând singură din Mălinul Muscelului pe cărările de sub munte, după vreo de trei zile de călătorie, l-a găsit pe Paisie în sihăstria de la Mânăstirea Stânișoara. Au stat de vorbă, i-a lăsat merindele aduse de acasă, dar nu l-a putut convinge să se întoarcă. Tot ce a reușit să obțină de la călugăr a fost să-l poată vedea din când în când. Cum față femeiască nu se putea arăta la mânăstire, au stabilit un loc de întâlnire în singurătatea împrejurimilor unde, la dată fixă, nevasta venea cu de-ale gurii. După ce schimbau câteva vorbe, Paisie se interesa de copii, de neamuri, despre ce s-a mai întâmplat pe acasă.

Nu rareori, în sălbăticia Mânăstirii Stânișoara, călugărul Paisie Monahul, care se apropia de 80 de ani, se gândea la cei de acasă. Într-o zi i-a venit o veste cumplită: Ion, fiul lui cel mare, cel care rămăsese să-i țină locul acasă la Mălin, se prăpădise în Marele Război, împușcat de nemți la Malu cu Flori, pe apa Dâmboviței. Iar cum o nenorocire nu sosește niciodată singură, a mai aflat că și celălalt Ion, ginere-său, soțul Mariei, fiica lui cea mică, a fost răpus tot de glonț dușman. Bătrânul a plâns de durere și a simțit cum ceva se rupe în sufletul lui. Din clipa aceea n-a mai fost om întreg. Pe zi ce trece s-a stins ca o lumânare, iar câteva luni mai târziu călugării îi cântau veșnica pomenire și îl îngropau, alături de alți monahi, în micul cimitir al Mânăstirii Stânișoara. ■

UN PROIECT NAȚIONAL: ȘCOALA NORMALĂ „CAROL I”

Dorința regelui Carol, abia sosit în țară, de a avea instituții publice de elită, pornea de la convingerea sa fermă că puterea unui stat modern se măsoară mai ales prin gradul de cultură. Între ctitoriile lui, hotărârea de a înființa în Muntenia o Școală Normală în vederea unei pregătiri specializate a învățătorilor a reprezentat un act fundamental pentru dezvoltarea învățământului primar din România.

Astfel, pe 20 octombrie 1867 Carol a semnat decretul prin care era numită comisia propusă pentru pregătirea lucrărilor și organizarea școlii. Pentru funcționarea Școlii Normale, care nu avea încă un local propriu, s-au închiriat casele Cernescu din București. Chiria și cheltuielile necesare pentru instalare s-au plătit de regele Carol din caseta sa particulară, iar Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin prefecții județelor, a comunicat în țară înființarea acestei școli și a cerut ca din fiecare județ să fie trimiși

Carol I în 1867, anul când a semnat decretul de înființare a școlii [11]

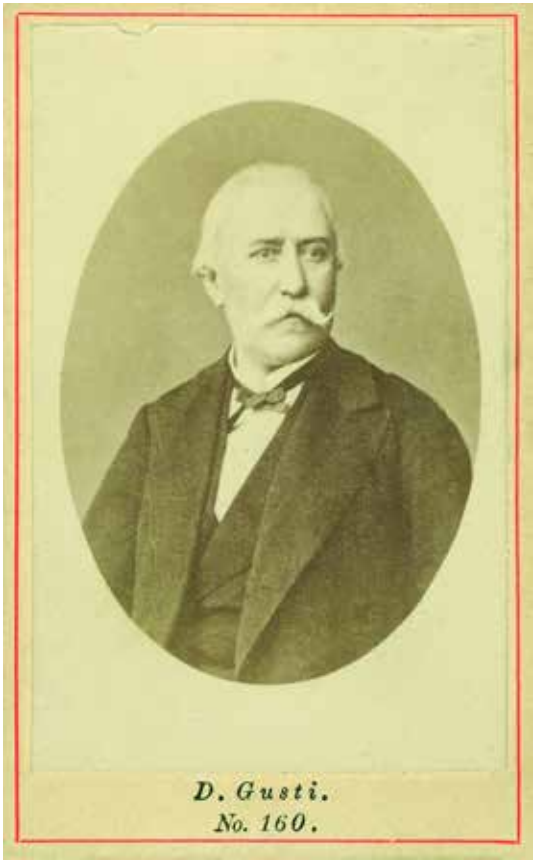

Dimitrie Gusti (1818-1886), ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, din inițiativa căruia s-a înființat școala [11]

la București câte doi elevi destoinici, în vârstă de cel puțin 16 ani.

În 22 noiembrie 1867, a avut loc solemnitatea pentru deschiderea cursurilor în prezența ministrului, a membrilor Comisiei de organizare, a profesorilor școlii și a celor 74 de elevi care se prezentaseră ca să fie înscriși. Printre cei dintâi profesori ai Școlii Normale din București, confirmați de regele Carol în urma raportului ministrului, se numărau personalități de prim rang, ca arhimandritul Iosif Naniescu, rectorul Seminarului Central din București, Ion C. Massim, membru al Academiei Române, Ion Ionescu de la Brad, inspector general în serviciul Ministerului Comerțului, Agriculturii și Lucrărilor Publice, Constatin Esarcu, doctor în Medicină, licențiat în Franța ș.a.

Pe 30 noiembrie 1867 Carol a făcut prima sa vizită școlii tocmai înființate la București. În 1868, s-a stabilit ca ziua școlii să fie pe 30 noiembrie, așa cum a solicitat încă de atunci directorul George Radu Melidon, care printr-un raport a cerut Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice încuviințarea ca instituția să fie pusă sub patronajul Sf. Apostol Andrei: „La prima ei înființare, în anul 1867, școala s-a început mai cu temei în ziua de 30 noiembrie 1867, când a fost vizitată și inspectată pentru prima oară de Augustul ei fondator. […] Având în vedere toate acestea, am onoarea a vă propune, Domnule Ministru, să binevoiți a încuviința ca această instituție să fie pusă sub patronul religios al Sf. Apostol Andrei, serbând în

toți anii ziua de 30 noiembrie, cu ceremonialul cuvenit, ca o aniversare pentru fondarea acestei școli și ca amintire pentru prima vizită cu care a fost onorată de înalții ei fondatori".

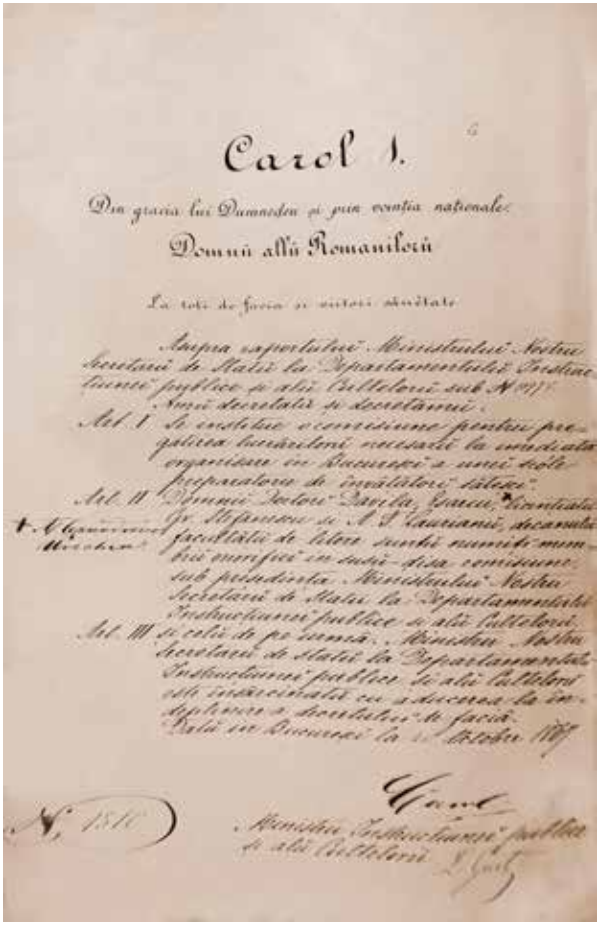
Carol I.

Decretul de înființare a comisiei pentru organizarea școlii, semnat de Carol I, 20 oct. 1867 [6]

În februarie 1868 Carol a făcut o nouă vizită, de data aceasta inopinată, iar în aprilie 1868 a vizitat pentru a treia oară Școala Normală ca să se convingă personal cum funcționează în noul local închiriat pe Podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei de astăzi). După această vizită, în mai multe rânduri, Carol a donat cărți, rechizite, hărți și bani pentru îmbunătățirea calității mesei.

Întrucât Școala Normală din București nu avea un local propriu, regele Carol l-a invitat pe ministrul Dimitrie Gusti să-i facă propuneri practice pentru a se construi cât mai repede un edificiu. Comisia numită de domnitor a hotărât amplasamentul unde urma să se construiască școala în apropierea Palatului Cotroceni. Diverse piedici, mai mari ori mai mărunte, au făcut ca începerea construcției să se amâne și Școala Normală să nu dețină în București un local propriu. Fiindcă trebuia să se dea un nume școlii, directorul George Radu Melidon a propus, printr-un raport înaintat pe 17 decembrie 1869, ca instituția să poarte numele Școala Normală „Carol I".

Disputa dacă Școala Normală „Carol I" trebuie să fie așezată la București, centru urban important, sau într-o zonă rurală, mai apropiată de ambianța în care viitorii

George Radu Melidon, director în perioada 1868-1881, cel care a propus ca Școala Normală să poarte numele „Carol I” [6]

învățători vor preda elevilor, a continuat mai mulți ani după înființarea sa în 1867. Pe 1 iunie 1887, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a anunțat Primăria orașului Câmpulung că a fost luată hotărârea mutării Școlii Normale „Carol I” de la București la Câmpulung și că, pentru construcția localului, Corpurile legiuitoare au alocat suma de 600 000 lei. Ministerul a cerut Primăriei să pună la dispoziția școlii un teren de 10 ha, sub dealul Flămânda, întrucât școala urma să aibă și o fermă de aplicații practice.

Dintr-un istoric al școlii, scris de directorul Ilarian Velculescu și trimis ministerului într-un raport, reiese că locul de sub dealul Flămânda, unde s-a construit școala, a fost ales de Dimitrie A. Sturdza, fost ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. În 1887, ministrul fusese însoțit în vizita sa de documentare la Câmpulung de Spiru Haret, secretarul general al ministerului. Amândoi făcuseră cercetări pe Grui, Valea Rumâneștilor, Crețișoara și dealul Flămânda, după care au luat hotărârea amplasării actuale a școlii. În felul acesta s-a hotărât construirea unui local propriu al Școlii Normale la Câmpulung, un oraș vechi, cu importanță istorică și tradiții culturale.

Astfel, pe 26 octombrie 1892, antreprenorul italian Giovanni Batista Dreina a așezat piatra fundamentală a construcției, în prezența ministrului Instrucțiunii Take Ionescu. Au fost prezenți: Alexandru Râmniceanu – prefectul județului Muscel, Gheorghe Ionescu – revizorul școlar al județului Muscel, Istrate Rizeanu – primarul Câmpulungului, M. Sachelarie

Absolvenții promoției 1872. Pe primul rând, în centru, directorul George Radu Melidon [12]

– președintele Tribunalului Muscel, precum și alte personalități de seamă.

Proiectul a aparținut marelui arhitect Ion N. Socolescu, președinte al Asociației Arhitecților din România. Patru ani mai târziu, pe 2 ianuarie 1896, s-au deschis cursurile Școlii Normale „Carol I" din Câmpulung, cu un personal didactic aproape în întregime schimbat. Toți elevii pe care școala îi avusese la București au fost mutați la Câmpulung, încheindu-se astfel etapa bucureșteană din istoria instituției.

La începutul perioadei câmpulungene din viața Școlii Normale „Carol I", un rol decisiv în organizarea activității didactice l-a avut directorul Ilarian Velculescu, care a condus școala cu devotament și pricepere mai bine de două decenii. În timpul directoratului său au fost organizate ferma, brutăria și parcul școlii și au fost înființate mai multe societăți școlare.

Școala Normală „Carol I”, 1940. Foto: I. Munteanu, Câmpulung [6]

În toamna lui 1916, orașul Câmpulung a fost ocupat de trupele germane, iar Școala Normală a trebuit să-și suspende cursurile, devenind cazarmă și, mai apoi, sanatoriu german.

După 1920, instituția cunoaște o nouă perioadă de dezvoltare. În perioada interbelică, anii de prosperitate economică a României, în general, dar și a Câmpulungului, în particular, au reprezentat ani benefici și pentru școală. Prin profesorii eminenți, unii cu doctorate în străinătate, dar și prin priceperea directorului Ioan Gh. Marinescu, Școala Normală „Carol I” a devenit probabil cea mai performantă instituție de pregătire învățătorilor din România. Această etapă de dezvoltare spectaculoasă a școlii nu a putut fi

perturbată nici măcar de-Al Doilea Război Mondial, care a ocolit prin distrugerile lui Câmpulungul și, implicit, Școala Normală. Cu toate acestea, în Marea Conflagrație, ca și în precedenta, și-au pierdut viața zeci de absolvenți ai școlii, învățători plecați pe front direct de la catedră.

Odată cu instaurarea regimului comunist, transformările nefaste care aveau să marcheze generații întregi nu au ocolit nici Școala Normală „Carol I", căreia în 1948 i s-a dat și o nouă titulatură, Școala Pedagogică de băieți Câmpulung, eliminându-se numele marelui fondator. În ciuda epurărilor pe criterii politice, tipice perioadei staliniste, școala a reușit să-și păstreze, sub conducerea marelui pedagog Ilie Stănculescu, un corp profesoral de elită, care a ținut sus ștacheta înălțată de profesorii din perioada interbelică.

În condițiile relativei liberalizări din anii '60, fosta Școală Normală „Carol I", nou-denumită Liceul Pedagogic Câmpulung, și-a sărbătorit în 1967 centenarul. Cu acest prilej s-a tipărit o monografie a liceului scrisă de profesorii Nicolae Nicolaescu, Alexandru Bunescu și Gheorghe Pârnuță, s-a bătut o medalie aniversară și s-a scos o insignă, pentru a marca evenimentul. Ideea emiterii unei medalii a aparținut conducerii școlii din acea perioadă.

Medalia „Centenarul Liceului Pedagogic Câmpulung-Muscel (1867-1967)",

Aversul și reversul medaliei „Centenarul Liceului Pedagogic Câmpulung-Muscel. 1867-1967"

confecționată din bronz, are formă circulară, o greutate de 100 de grame, diametrul de 60 mm și grosimea de 5 mm. A fost modelată după desenul conceput de graficianul Vasile Firoiu de la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii" din București.

Aversul reprezintă efigia școlii, văzută din față, cu intrarea principală și cele două pavilioane centrale. Deasupra, în arc de cerc, folosindu-se litere mari de tipar, este inscripția: „Liceul Pedagogic". În exergă (spațiul gol de pe o medalie, destinat să fie acoperit cu o inscripție), cu cifre romane, este marcat anul 1867 când a fost înființată școala: MDCCCLXVII. În arc de cerc, simetric cu cel de sus, cu litere mari de tipar este gravată inscripția: „Câmpulung Muscel".

Reversul reprezintă o coroană (ghirlandă) formată din ramuri de laur. Coroana este ușor ovală, deschisă în partea superioară, și consolidată în partea inferioară

Profesori ai Liceului Pedagogic Câmpulung la centenarul școlii, 1967

cu o manșetă (verigă). Este o coroană de distincție, de recompensă și are un caracter festiv, deoarece laurul este simbolul lui Apollo, zeu al luminii și al artelor, protector al poeziei și al muzicii la vechii greci.

Pe diametrul orizontal al medaliei este gravată cu litere mari de tipar inscripția „Centenar", iar dedesubt milesimul (cifra/cifrele care indică o dată de emitere, o aniversare): 1867-1967, respectiv anul înființării școlii și anul în care s-a sărbătorit centenarul. Anii de pe revers sunt scriși cu cifre arabe.

Medalia a fost bătută la Monetăria Statului din București în numai 100 de exemplare.

Deceniul care a urmat a reprezentat o nouă perioadă de mari performanțe pentru Liceul Pedagogic Câmpulung. Concurența extrem de ridicată (peste zece candidați pe un loc) a probat ani la rând măsura interesului larg și a încrederii în calitatea învățământului pedagogic câmpulungean, cât și în această instituție de tradiție.

După anul 1990, recăpătând numele lui Carol I, întemeietorul, școala și-a putut onora din nou ascendența nobilă. Bustul regelui a fost așezat în fața intrării, ca simbol al rigorii și al exigenței profesionale puse în slujba educației. Transformându-se în Colegiul Național Pedagogic „Carol I", școala-fanion a începuturilor învățământului pedagogic românesc a îmbrăcat în ultimii ani o haină nouă, în urma unui amplu program de reabilitare a localului, urmând parcă peste ani îndemnul fondatorului său: „În ziua aceea voi fi pe deplin mulțumit, când fiecare român va ști să scrie și să citească; căci numai atunci traiul său moral și material va fi asigurat".

Așa cum arată astăzi, Colegiul Național Pedagogic „Carol I" este nu numai una dintre cele mai frumoase școli din țară, ci și un monument istoric, un adevărat muzeu, care merită a fi vizitat fie și numai pentru vechimea și excepționala lui valoare arhitecturală. Atât localul, cât și întreaga incintă a școlii fac parte din situl urban „Orașul istoric Câmpulung", ambele fiind înscrise de Ministerul Culturii pe lista monumentelor istorice de valoare națională și universală din România. ■

Notă:

În descrierea medaliei am folosit informații din comunicarea „Medalia Centenarul Liceului Pedagogic Câmpulung-Muscel (1867-1967)", susținută de prof. Ileana Săvoiu în cadrul Filialei Câmpulung a Societății Numismatice Române. Medalia, achiziționată de Ileana Săvoiu cu ocazia centenarului școlii, se află acum în fondul personal.

C. D. ARICESCU ȘI MISTERELE CĂSĂTORIEI

Prin varietatea ei, opera lui C. D. Aricescu denotă un autor răspândit în toate domeniile. Poeziile, adunate în nu mai puțin de nouă volume, majoritatea compoziții alegorice, mai pot reține astăzi atenția doar ca document al epocii, în timp ce piesele sale de teatru, *Pețitorul* și *Carbonarii*, sunt niște comedii ale zorilor dramaturgiei românești.

Cercetările istorice ale lui C. D. Aricescu s-au cristalizat în două monografii, bazate pe o bogată documentare: *Istoria Câmpulungului, prima rezidență a României* (1855-1856), cea dintâi lucrare monografică de acest gen din întreaga istoriografie românească, și *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, prima scriere cu privire la Tudor Vladimirescu și implicațiile anului 1821.

Însă partea cea mai durabilă a scrierilor lui Aricescu, în afara lucrărilor istorice, o reprezintă memorialistica. Prin *Memoriile mele* (1865), autorul inaugurează

C.D. Aricescu, promotor al romanului de mistere [13]

la noi acest tip de paraliteratură, ca specie a literaturii autobiografice. Anii formării sale, profesorii care l-au îndrumat, rolul autorului în Revoluția de la 1848, surghiunul de la Snagov, cenzura care suprimă orice pasaj defavorabil Rusiei, fierberea în anii Unirii din 1859, figurile marcante ale scenei politice românești etc., toate apar în pagini scrise cu mare vervă și vioiciune.

Când romanul românesc a apărut la jumătatea veacului al XIX-lea, literatura de senzație deținea un loc preponderent. La o primă impresie, varietatea acestei literaturi ar putea să pară infinită, dată fiind elasticitatea limitelor genului. Dar, de fapt, toate prototipurile urmăresc, în ultimă instanță, același plan și anume relatarea unei „aventuri" ieșite din comun, care trebuie să pună în lumină un individ ce înfruntă vitregia unor adversități copleșitoare.

În literatura europeană, romanul de senzație a fost destinat nu neapărat cititorului avizat, ci marelui public, amator de ficțiuni cu un caracter cât mai ieșit din comun. Forma cea mai caracteristică a fost romanul-foileton, atât de cultivat în presa franceză, care a servit drept model și autorilor români. Într-un roman de senzație, arta scriitorului consta în tehnica de a conduce narațiunea în modul cel mai palpitant, urmărind înainte de orice tăierea răsuflării cititorului. Pentru acest tip de roman mișcarea neprevăzută a acțiunii era totul. Factorul surpriză se întâlnea la orice pas, complicațiile erau inerente, iar scenele tari, cu efect sigur din oficiu, nelipsite. Stilul romanului-foileton era unul tipic: limbajul bombastic, solemnitatea afectată a tonului povestirii, dialogul scurt și sacadat. Scris pentru a iluziona imaginația unui cititor fără o pregătire deosebită în materie, romanul de senzație nu trebuie totuși disprețuit cu desăvârșire din scrupule estetice prea severe.

Punctul de plecare al romanului de senzație european, cunoscut și sub denumirea „roman de mistere", s-a aflat în celebrul volum *Misterele Parisului* publicat de scriitorul francez Eugène Sue. Tradus în românește de un anonim în anul 1853, circulând și în original în cercul cunoscătorilor de limbă franceză, romanul *Misterele Parisului* a avut la jumătatea secolului al XIX-lea un larg ecou în rândul scriitorilor români. Datorită influenței majore exercitate de „romanul de mistere" francez, în intervalul a numai trei decenii, specia a proliferat la noi în mod spectaculos, tipărindu-se rând pe rând un lung șir de romane: *Misterele căsătoriei* (vol. I-III, 1861-1886) de C. D. Aricescu, *Mistere*

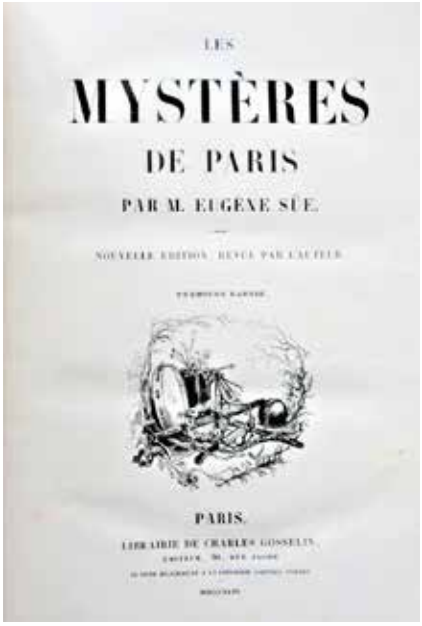

Eugène Sue, „Misterele Parisului" [14]

din București (1862) de Ioan M. Bujoreanu, *Misterele Bucureștilor* (1862-1864) de George Baronzi, *Misterele românilor* (1869) de Grigore H. Grandea și *Misterele unui nabab* (1889) de Alexandru Alexandrescu.

Romanul *Misterele căsătoriei* de C. D. Aricescu, care interferează influențe din Eugène Sue și Honoré de Balzac, este alcătuit din trei volume, apărute pe parcursul unui sfert de secol, toate purtând titluri suculente: *Bărbatul predestinat* (1861), *Bărbatul diplomat* (1863) și *Bărbatul dezilu-zionat* (1886). În esență, autorul urmărește destinul eroinei principale, Avestița, prilej pentru a-și expune concepțiile proprii cu privire la căsătorie și familie. Subiectul este rezumat de însuși Aricescu într-un „cuvânt lămuritor" asupra romanului său, așezat în prefața volumului *Bărbatul predestinat*:

„Am împărțit dar opera aceasta în trei părți:

În partea I descriu pe femeia cu aplecări urâte, ce a primit o educațiune afară din familie, și în contact cu femei vițioase; pun pe acea femeie sub epitropia unui bărbat care, prin defectele și viținrile lui,

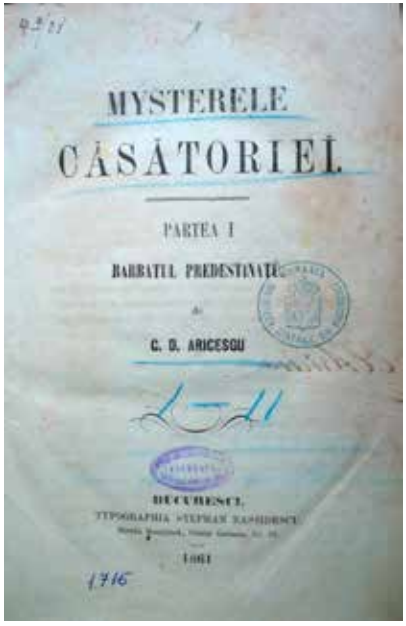

C. D. Aricescu, „Misterele căsătoriei". Partea I: „Bărbatul predestinat" (1861) [15]

C. D. ARICESCU.

MYSTERELE

CĂSĂTORIEĬ.

PARTEA II.

BĂRBATUL DIPLOMAT.

C. D. Aricescu, „Misterele căsătoriei”. Partea a II-a: „Bărbatul diplomat” (1863) [16]

C. D. ARICESCU.

MISTERELE

CĂSĂTORIEI

PARTEA III

BĂRBATULŬ DESILLUSIONATŬ

PREȚULŬ 1 LEŬ.

BUCUREȘCI

C. D. Aricescu, „Misterele căsătoriei”. Partea a III-a: „Bărbatul deziluzionat” (1886) [16]

căpătate de la natură, de la educațiune și de la societate, împinge singur pe femeia lui în abisul pieirii, dar pe marginea acestui abis, brațul unui amant, în lipsă de egida unei mame sau a unui mentor, o oprește a se afunda în acel abis unde dispar azi atâtea virtuți.

În partea a II-a, aceeași femeie, ca soție a amantului ei, devine o bună soață și o bună mamă de familie, cu toate luptele bărbatului d-a o opri să nu alunece în tina prostituției, unde o împinge și temperamentul ei, și societatea cea depravată în care e condamnată a trăi.

Partea a III-a este oglinda căsătoriei fericite și oneste, bazată pe conformitate de etate, de caractere, de principii, de educațiune, între bărbat și femeie; aici viclenia face loc amorului, arta face loc naturei.

Opera aceasta este o dagherotipie a Naturii ș-a Societății. Morala ei este că căsătoria urmează a fi o legătură sacră, bazată pe amorul și stima reciprocă, și

având de țintă finală fericirea copilului prin educațiunea de familie, și ajutorul reciproc al căsătoriților în dizgrațiile fortunei; în fine, că bărbatul trebuie a fi pentru femeie ceea ce este mama pentru copil, mentorul pentru elev; că de la dânsul atârnă ca femeia să fie un monstru sau un angel, o Cornelie sau o Borgie".

De ce se căsătoresc bărbații și care ar fi cauza atâtor căsătorii nefericite, se întreabă C. D. Aricescu în prefață. Autorul pare a ști motivele și, în plus, ne oferă chiar procentaje. Ca urmare, ne mărturisește cât se poate de tranșant:

„Căsătoria e o artă, a zis Balzac, cu drept cuvânt. Nouăzeci și nouă dintr-o sută de bărbați se însoară numai ca să se însoare; unii, de imitație, de ambiție, de urât; alții, de vanitate, de ușurință, de gelozie, de machiavelism (spre a moșteni o bătrână); alții, de necesitate, de mustrarea cugetului (amăgind inocența), d-o pasiune nebună, un foc de paie sau de recunoștință; cei mai mulți se însoară de interes, spre a-și asigura viitorul, spre a putea juca o rolă oarecare cu zestrea nevestei, spre a putea înainta prin protecțiunea părinților ș-a consângenilor nevestei șcl.

Abia unul dintr-o sută de bărbați, înțelegând misterul sacru al căsătoriei, această știință care nu se-nvață în cărți, abia unul zic dintr-o sută se însoară ca să facă fericită o femeie, pe care și Natura și Societatea au nedreptățit-o; o femeie care, cu inima și cu spiritul, prețuiește mai mult decât bărbatul. Prea puțini se însoară ca să afle în căsătorie un adăpost contra furtunilor vieții, și în femeie, un balsam la durerile fizice și morale, o soră, o mamă, un amic, pe care singură femeia tânără și virtuoasă-i poate înlocui pe deplin.

În fine, prea puțini se însoară cu scopul d-a supraviețui în niște condiții care să fie toiagul bătrâneților părinților, mândria vieții lor, bucuria sufletului lor", scrie în prefață ca încheiere C. D. Aricescu.

Amestec de roman și de eseu moral, cu firul acțiunii întrerupt bizar de pasaje teoretice, romanul *Misterele căsătoriei* al lui C. D. Aricescu, retipărit în 2020 la Editura Timpul, denotă totuși un observator atent al moravurilor timpului. Cititorul curios poate răsfoi în original cele trei volume nu doar în marile biblioteci, ci și pe internet, pentru că romanul a fost digitalizat în cadrul proiectului „Muzeul digital al romanului românesc din secolul al XIX-lea", inițiat de revista „Transilvania" de la Sibiu. ■

CĂLĂTOAREA MARY ADELAIDE WALKER LA CÂMPULUNG

În Europa celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, o dată cu emanciparea femeii, însemnările de călătorie nu au mai fost apanajul exclusiv al bărbaților. Gustul pentru călătorii în ținuturi puțin cunoscute ale Europei, în special în țările din Estul continentului, crescuse brusc încă din epoca romantică. Ca urmare, în această perioadă cvasi-totalitatea notelor de călătorie despre Muntenia și Moldova le avem de la călători occidentali mânați spre aceste ținuturi de o irepresibilă dorință de a afla și de a descoperi locuri mai puțin umblate. Treptat, mai ales după 1870, au început să călătorească și femeile, în special englezoaicele, care în acei ani par a fi cele mai emancipate și mai lipsite de complexe femei din întreaga Europă.

În perioada imediat următoare Războiului de Independență din 1877, au ajuns în Principate călători occidentali care ne-au lăsat însemnări cât se poate de interesante, mai ales că ochiul viu al străinului e capabil a observa cu mai multă acuitate ceea ce poate scăpa autohtonului. De altfel, această constatare o făcuse iluministul Montesquieu, încă din 1721, prin romanul său epistolar *Scrisori persane*, unde a creat ceea ce s-a numit „motivul străinului", folosit la noi de Alecsandri în povestirea *Balta-Albă* ori de Sadoveanu în romanul *Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă*.

În 1888 apărea la Londra volumul *Untrodden Paths in Roumania* (*Cărări neumblate din România*), semnat de călătoarea engleză Mary Adelaide Walker[1]. Născută în 1849, aceasta trăise o vreme la Istanbul,

[1] Un exemplar din volumul *Untrodden Paths in Roumania (Cărări neumblate din România)*, Londra, 1888, se află la Biblioteca Academiei din București. Fragmentele pe care le-am extras din acest volum au fost traduse din engleză de doamna profesor Paula Malancu, prilej pentru a-mi exprima încă o dată întreaga gratitudine.

unde fratele ei era capelanul britanic din capitala Imperiului Otoman. Trebuie să fi ajuns la Istanbul foarte tânără, la scurt timp după Războiul din Crimeea, în jurul anului 1856. În 1860, Mary Adelaide Walker l-a urmat pe fratele ei la Salonic, când acesta a preluat funcția de vicar al orașului. Cu acest prilej a făcut mai multe călătorii în Grecia: a călătorit la Kavala și Philippoi, a navigat în jurul Muntelui Athos și a continuat spre Pella, Edessa, Bitola (Monastir), Ohrid, Castoria și Florina.

Așa cum scrie în cartea sa *Cărări neumblate din România*, Mary Adelaide Walker a ajuns la București, venind de la Istanbul, în iunie 1887. A tras la Hotel Brofft și a explorat mai întâi toate zonele Bucureștiului. Era foarte interesată în special de biserici și mănăstiri, făcându-și timp să viziteze biserica Sf. Pantelimon, biserica Sf. Nicolae, mănăstirea Pasărea și mănăstirea Cernica, înainte de a se îndrepta spre Curtea de Argeș.

Mary Adelaide Walker a călătorit mult în Muntenia și Moldova. Fiind și o talentată desenatoare, s-a oprit și a desenat ce îi ieșea în cale și îi atrăgea atenția: biserici, mănăstiri, peisaje sălbatice, felul cum erau îmbrăcați oamenii, specificul costumului național etc. În iulie 1887 a plecat din București ca să viziteze Muscelul, Argeșul și Vâlcea și a mers cu trenul până la Golești:

„Pe 13 iulie am părăsit Bucureștiul încă o dată pentru pantele mai joase ale Carpaților de sud, de data aceasta fiind

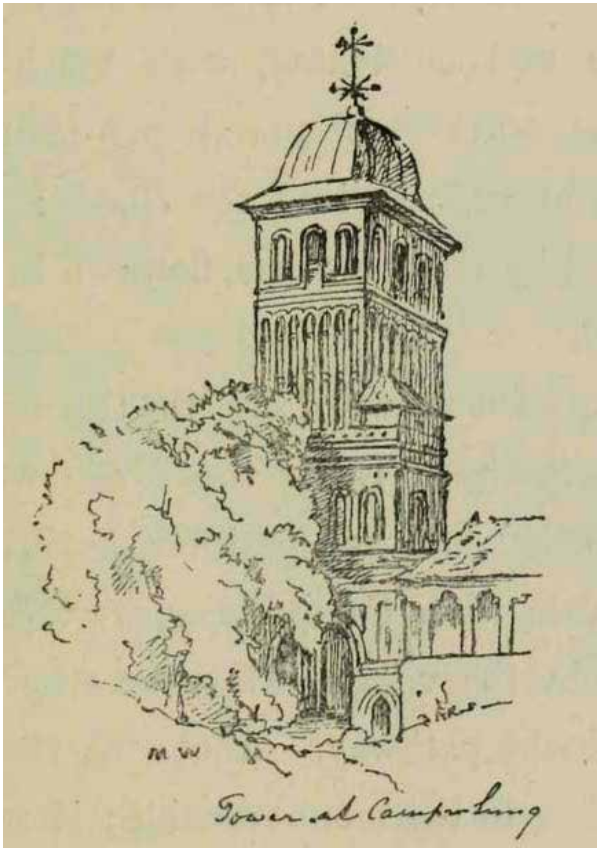

„Turn din Câmpulung". Desen de Mary Adelaide Walker reprezentând turnul mănăstirii Negru-Vodă. În volumul „Cărări neumblate din România", Londra, 1888

însoțiți de un interpret amabil și credincios, care de altfel mai fusese cu noi și prin preumblările noastre de dinainte, prin Moldova. Venise de la Galați ca să ni se alăture, dar ajungând cam târziu, așa cum de altfel ne și temusem, suntem obligați să ne supunem, fără a protesta, «modalităților și manierelor» unor birjari nechibzuiți, și să o pornim năvalnic spre gară. Avem zece minute la dispoziție; respirăm din nou, ar fi fost un adevărat dezastru să fim obligați să petrecem chiar și încă o noapte fără rost în atmosfera sufocantă a «Orașului plăcerii». Drumul, deși cunoscut, a fost monoton, mai fusesem pe aici în călătoria noastră spre Curtea de Argeș, dar schimbând trenul cu unul de legătură la Golești, am intrat pe un teren nou.

Această linie era recent deschisă, chinuitor de nouă și simplă, în special în ceea ce privește podurile de peste nenumăratele pâraie din această țară bogată în ape. Îți ții respirația când trenul trece peste șinele fără protecție, simțindu-te de parcă ai trece prin aer, pe deasupra albiei pline de pietre a râului. Oamenii care încă lucrează la pod lăsaseră o bucată de fier care încurca linia; o trag de pe șine și o țin până ce trenul a trecut; era gata să avem un accident, dar am scăpat grație Providenței. Înainte să traversăm aceste

„Marele Radu Negru Voievod, întâiul de la descălecare, domn al Țării Românești". Desen de Mary Adelaide Walker

poduri, ne-am oprit într-o gară mică, la Florica, unde d-nul ministru M. Brătianu, un om venerabil și bine făcut, fără nicio urmă de pompă sau ostentație, s-a întâlnit cu câțiva membri ai familiei sale. Am călătorit cu acest grup plăcut într-o caretă modestă, urmată de doi, trei câini, spre o căsuță modestă de țară, aflată pe o pantă a unui deal împădurit".

De la Golești călătoarea engleză și-a continuat drumul spre Câmpulung. Deși calea ferată Golești – Câmpulung a fost inaugurată chiar în 1887, se vede că în luna iulie nu era încă gata, de vreme ce Mary Adelaide Walker a străbătut traseul cu trăsura. Sosită la Câmpulung, a fost găzduită de d-na Cavallar, care nu poate fi altcineva decât Cecilia Cavallar, cel dintâi fotograf care a deschis un atelier de fotografie în Muscel:

„Am ajuns la Câmpulung, spre seară, foarte obosiți, după o călătorie lungă și încercată, înghesuiți într-o trăsură, urmând drumul plin de praf spre poștă, așa cum fusesem îndrumați de un prieten, la București. Nu eram așteptați și a durat ceva timp până când d-na Cavallar, locatara de la parter, și-a făcut apariția și ne-a ascultat doleanțele. Doamna s-a dovedit a fi o gazdă foarte primitoare, mutându-și toate lucrurile din camera principală și pregătind-o pentru propriul nostru beneficiu. O combinație de legume s-a transformat într-o cină simplă și cu siguranță nu prea scumpă.

În dimineața următoare descoperim că ferestrele noastre ne furnizează o priveliște amuzantă a oamenilor adunați în piață. Costumele sunt în mare forță aici, rochiile femeilor sunt în special nostime.

„Doamna Elena. Pictură într-o biserică din Câmpulung”. Desen de Mary Adelaide Walker

Ele au, ce e drept, mâneci lungi, pitorești și un șorț bogat ornamentat, dar șorțul aici este atât de strâns în jurul figurii, încât femeia arată ca o mumie vie și pe vălul fin, pentru a întregi imaginea, poartă o pălărie neagră, o adevărată creastă de cocoș!

D-na Cavallar are o fetiță, pe care o strigă Lucica, o creatură mică, sclipitor de inteligentă; am descoperit spre bucuria

„La Câmpulung”.
Desen de Mary Adelaide Walker

noastră că vorbește franțuzește! Un mare și nesperat avantaj, pentru că ne chinuisem zadarnic cu cele câteva cuvinte românești, ajutați și de semne, încercare oprită de altfel de impulsiva noastră gazdă cu un râset și o îmbrățișare caldă, declarând (așa cum am înțeles) că ar face orice pentru noi, numai dacă ar înțelege ce vrem! Apoi strigă disperată după Lucica și totul s-a rezolvat.”

La Câmpulung, Mary Adelaide Walker a vizitat orașul și, desigur, mănăstirea Negru-Vodă, despre care ne-a lăsat o descriere amănunțită a interiorului. În carte însemnările de călătorie despre Câmpulung sunt însoțite și de patru desene: turnul mănăstirii Negru-Vodă, un portret al lui Radu Negru Voievod, un portret al Doamnei Elena, soția lui Matei Basarab, și o schiță cu o femeie din partea locului îmbrăcată în costumul național specific zonei Muscel. Două dintre desene au explicații în engleză, iar alte două chiar în limba română. Toate poartă inițialele autoarei: M. W.

„Lucica a fost cea care ne-a îndrumat spre o biserică veche din Câmpulung, nu foarte interesantă din punctul de vedere al construcției, dar care conține portrete în mărime naturală ale personajelor istorice – Matei Basarab și Elena Doamna, purtând între ei biserica din Câmpulung, precum și Radu Negru Voievod și Nicolae Alexandru de Iași [sic] purtând reprezentarea bisericii de la Curtea de Argeș. Descrierea portretului lui Radu Negru este făcută de Ubicini: «Este îmbrăcat într-o haină brodată în aur și argint și o mantie ornată cu blană neagră; poartă

„Mânăstirea Nămăești“.
Desen de Mary Adelaide Walker

coroană și are fața smeadă, părul lung și barbă neagră.» [...]

Poarta de intrare și turnul clopotului, parte a împrejmuirii, sunt impresionante; curtea este străjuită pe cele două părți de clădirile mânăstirii, acum folosite de preoții căsătoriți, care oficiază aici în biserică slujbe religioase. Am putut găsi doar urme palide ale construcției despre care amintesc istoricii și doar niște ruine sporadice sub zidul de împrejmuire al mânăstirii mai amintesc de el. Privit de pe dealul din cealaltă parte a vechii mânăstiri, turnul oferă o priveliște frumoasă. Dealul se întinde, într-o mai mare măsură, de-a lungul văii, până la baza a ceea ce poate fi numit «piciorul dealului».

Țara întreagă este verde și frumos cultivată, cu multe păduri, spre nord-est vârfuri grandioase, purpurii și azurii, se ridică spre nori; la picioarele noastre, râul hrănit de multe pâraie curge în albia sa mică, acoperită cu prundiș”, conchide Mary Adelaide Walker în capitolul *Câmpulung – Nămăești – Râmnicu Vâlcea* din volumul *Cărări neumblate din România.* ■

MUSCELUL VĂZUT PRIN LENTILA FOTOGRAFULUI IOAN NICULESCU

După ce fusese telegrafist în timpul lui Alexandru Ioan Cuza și în primii ani ai domniei lui Carol I, Ioan Niculescu devenise după 1880 nu numai fotograful oficial al Poliției Capitalei, ci și unul dintre cei mai apreciați fotografi din București. Își deschisese atelier pe Șoseaua Jianu, la nr. 10, nu departe de actuala Piață a Victoriei. În atelierul său, fostul „oficiant diriginte de telegraf al sucursalelor din București", după cum el însuși se prezenta pe un afiș al timpului, făcea fotografii tip „carte de vizită" și „format cabinet", dar și reproduceri după xilogravuri care înfățișau diferiți domnitori, oameni politici și scriitori.

Născut la Vâlsănești, în județul Argeș, prosperul fotograf Ioan Niculescu, cel care își anunța publicul bucureștean și din provincie că va întreprinde „un lung voiaj în străinătate pentru studierea noilor și diferitelor proceduri de a studia arta fotografică", a avut inspirația să părăsească pentru o vreme tihna studioului său bucureștean și să iasă în mai multe locuri din România cu aparatul de fotografiat, trepiedul și plăcile fotografice. A imortalizat astfel vechi

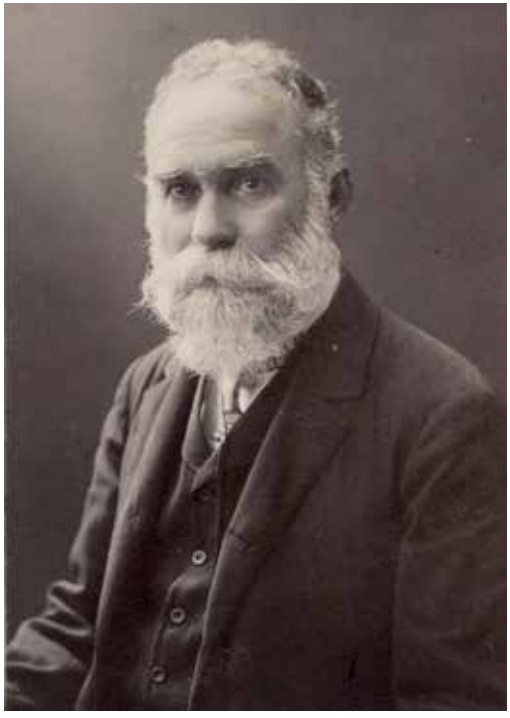

Fotograful Ioan Niculescu [17]

biserici și mânăstiri, monumente istorice, ruine ale unor cetăți, peisaje, dar și diverși oameni îmbrăcați în costume naționale.

Ioan Niculescu și-a ales ca zonă de investigație Argeșul și Muscelul, concentrându-se asupra a două orașe cu o puternică rezonanță istorică și culturală: Câmpulung și Curtea de Argeș. După câțiva ani de peregrinări, în condiții deloc ușoare, mergând cu trăsura, călare sau chiar pe jos pentru a realiza fotografiile, a adunat clișeele necesare pentru a alcătui minunatul album intitulat *Monumente istorice ale României. Tipuri din județele Argeș și Muscel. Anul 1893.*

Priceperea fotografului în a-și căuta obiectivele, știința de a stabili unghiul potrivit și lumina cea mai bună pentru a le pune în evidență, talentul de a alege ceea ce este reprezentativ, toate acestea fac din albumul dedicat vechilor județe Argeș și Muscel una dintre cele mai valoroasele mărturii imagistice legate de aceste locuri la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cel mai adesea, Ioan Niculescu și-a însoțit fotografiile cu explicații detaliate, ceea ce le dă o și mai puternică notă de autenticitate.

Valoarea documentară deosebită a albumului este sporită de imaginile unor monumente istorice, lovite de timp sau de nepăsarea unora, care în zilele

Coperta albumului „Monumente istorice din România", 1893 [17]

noastre nu mai există. Grație fotografiilor lui Ioan Niculescu pot fi văzute cum arătau în Câmpulungul de odinioară bisericile Sfânta Troiță, Sfânta Vineri și Bradu sau banița acestui oraș pentru controlarea măsurilor la vânzătorii de produse din piață. Deși dispărute, pot încă

exista pe retina noastră, tot datorită lui Ioan Niculescu, fabrica de brânzeturi din Domnești, băile de la Bughea ori fabrica de hârtie și celuloză din Câmpulung.

Autorul albumului a înțeles că între marile valori ale Argeșului și Muscelului se numără costumul național, unul dintre cele mai bogate și mai frumoase din România. Fotograful s-a oprit la Câmpulung și la Rucăr, la Domnești și la Pietroșani, la Poenărei, Țițești și Vâlsănești pentru a surprinde ceea ce el a numit „tipuri din județele Argeș și Muscel", adică localnici îmbrăcați în costumul național specific zonei. Una dintre cele mai frumoase fotografii ale albumului, singura colorizată, o înfățișează pe Regina Elisabeta a României în costumul național de Muscel.

Intenția ambițioasă a lui Ioan Niculescu, exprimată în prefață, de a alcătui câte un album similar pentru fiecare județ al țării, a rămas doar un deziderat. Dificultatea unei asemenea întreprinderi depășea în acea perioadă puterile unui fotograf. Mergând pe urmele lui Ioan Niculescu și a fotografiilor sale, am descoperit un exemplar al acestui album la Biblioteca Academiei din București. Un album alcătuit artizanal de autor, care își lipise fotografiile pe paginile lui groase.

Regina Elisabeta în costum național de Muscel. Fotografie din album [17]

Am scanat toate cele 83 de fotografii-document și am publicat albumul lui Ioan Niculescu la Editura Ars Docendi – Universitatea din București, aducându-l astfel în circuitul public.

Singular în epocă, raritate bibliofilă, albumul *Monumente istorice ale României. Tipuri din județele Argeș și Muscel. Anul 1893* este un document iconografic prețios, care ne oferă imaginea unei lumi apuse, dar vie și în același timp autentică. ■

DOI PRIETENI: ION BARBU ȘI MIHAI MOȘANDREI

Într-o fotografie făcută la Câmpulung în anul 1905, ni se înfățișează un elev premiant de la Școala Primară nr. 1 din oraș. În mâna dreaptă acesta ține o coroniță, ca semn al succesului, iar în cea stângă cărțile primite la premiu. Numele micului premiant: Dan Barbilian.

Cu ani înainte de această clipă imortalizată de fotograf la Câmpulung, tatăl premiantului, care se numea Constantin Barbu, se înscrisese la Seminarul „Nifon" din București. Dirigintele clasei, profesor de latină, a constatat cu uimire că în clasa lui are mai mulți elevi cu același nume – Barbu. Asta îl încurca peste măsură și, mângâindu-și bărbia („barbilia" în limba latină), l-a botezat pe loc pe Constantin Barbu, spunându-i: „Am să te trec în catalog drept Constantin Barbilian!"

Curios, dar tânărul și-a păstrat acest nume – Barbilian - și la Facultatea de Drept din București și în cariera de magistrat. Când i s-a născut copilul Dan, temându-se de gura lumii, nu a avut curajul să-și înscrie nou-născutul la oficiul stării civile cu numele de familie Barbu, pe care acum nu i-l mai știa nimeni, ci cu cel de împrumut: Barbilian. Mai târziu acest apelativ n-a plăcut niciodată lui Dan, viitorul poet, pentru că îl considera ca având ceva „lăutăresc în sunet". Drept urmare, la debutul din anul 1919 în revista „Sburătorul", la sugestia criticului E. Lovinescu, Dan Barbilian și luat numele bunicului său: Ion Barbu.

Copilul Dan Barbilian, căruia – se spune – că i se putea anticipa geniul, avea o ciudată spaimă de lume și o proverbială ursuzenie. Studiile, făcute la Câmpulung și în mai multe localități din țară, urmându-și tatăl, ni-l arată – mai ales în ultimii ani de liceu – ca mai apropiat de viața boemă decât de carte. Prieteniile însă pe care le-a legat acum, îndeosebi cu Tudor

Școala Primară Nr. 1, Câmpulung. Carte poștală ilustrată, Editura E. Răgădunescu, 1906 [2]

Vianu și Mihai Moșandrei, colegii săi de la Liceul „Gh. Lazăr" din București, au rămas dintre cele mai trainice.

Prietenia lui Dan Barbilian/Ion Barbu cu poetul Mihai Moșandrei a durat toată viața. S-au cunoscut în anii copilăriei la Câmpulung, în Casa Nanilor, o clădire frumoasă construită în secolul al XIX-lea și restaurată ulterior de medicul-savant, profesorul Ion Nanu-Muscel. În grădina acestei case doi copii de vreo opt-nouă ani – Dan Barbilian și Mihai Moșandrei - dădeau buzna în grădinița cu trandafiri de dulceață și cu fluturi viu colorați, unde descopereau un paradis terestru:

„Era o zi superbă de vară, ușa de la scară, în stejar masiv, se deschidea scârțâind foarte greu; în lumina ei, îmi apărea primul meu prieten de jocuri, Dan Barbilian, unul și același cu poetul de mai târziu, Ion Barbu. Mă lua de mână. Din verandă furam două taburele și dădeam buzna în grădinița cu trandafiri de dulceață, cu fluturi viu colorați – parcă de

căldura verii, cu tot felul de gângănii și melci La brusca noastră intrare, după câteva iuți acrobații printre tulpinile trandafirilor, codițele roșii și privighetorile se făceau nevăzute. Cei doi băietani, în vârstă de opt-nouă ani, schimbau între ei primele întrebări în legătură cu științele naturii. Ochii lor proaspeți și sensibili erau uimiți de viață, de multiforma ei varietate; dar gândurile științifice se spulberau deodată repede, schimbate pe zmee turcești din hârtie îndoită, și care trebuia să se înalțe deasupra uliței pe care nimeni nu circula la acea oră, sau vântul hai-hui, iar alteori doar noi pentru a scotoci prin buzunare arșicele sau ichiurile îngreunate de plumb." (Mihai Moșandrei, *Casa amintirilor*)

Pentru Mihai Moșandrei imaginile întipărite pe retină în vremea aceea i-au rămas mereu proaspete, așa cum apar în manuscrisul *Casa amintirilor*, ce mi-a fost dăruit de poet. Cu tenul alb, cu părul bogat, cu profilul de o mare finețe aristocratică, Dan Barbilian, primul prieten câmpulungean al lui Moșandrei, atrăgea întotdeauna atenția:

„Un al treilea copilandru, ce cu regularitate și el urca treptele sub care viespile își agățaseră cuiburile, și pe care încă de la scară îl întâmpinau ficușii înalți și subțiri,

Dan Barbilian elev premiant la Școala Primară Nr. 1, Câmpulung, 1905 [18]

– era Dan Barbilian. E cel care toată viața lui de o adâncă și înaltă spiritualitate a șovăit între poezie și matematici, nebănuind atunci că generoasele Parce îi aruncaseră înainte pe amândouă aceste zaruri, făurite nu din bronz, nici din argint, ci din aur strălucitor și greu. L-am cunoscut încă

Mihai Moșandrei copil (în dreapta), împreună cu sora Maria-Viorica și fratele Gheorghe (Gelu), circa 1904

din clasele primare, fiind vecini, iar familiile noastre, în strânsă vizită între ele.

Era un copil de o excepțională frumusețe la acea vârstă a începutului, cu ochi mari, verzi, și expresivi, cu obrajii albi de un frumos oval, și care contrastau cu părul întunecat și abundent. Cu o fire mai mult tăcută și visătoare, iubea leagănul de sfori groase ce la noi atârna veșnic de ramurile unui mălin bătrân. Prin spațioasele grădini ne plăcea să facem herborizații, descoperind gângănii nemaivăzute. Lui Dan însă îi plăcea mai ales să colecționeze tot felul de limace și melci, pe care apropiindu-i de buze îi descânta după cunoscutul cântec popular de joacă al copiilor", mărturisește în continuare Mihai Moșandrei în *Casa amintirilor*.

Acești prieteni din copilăria câmpulungeană (pare-se că legăturile făcute în această perioadă a vieții sunt pentru oricine dintre cele mai trainice și, adesea, singurele adevărate și dezinteresate!), se vor reîntâlni în anii adolescenței, grație hazardului, la Liceul „Gh. Lazăr" din București. Mai târziu, un superb portret liric al lui Dan Barbilian/Ion Barbu - cu titlul „Zeul Varuna" - va fi cuprins în volumul de poeme în proză *Lisimah*, publicat de Mihai Moșandrei la Editura „Casa Școalelor" (1944). Autorul lui se va destăinui ulterior în volumul *Evocări literare* (1989):

„Pe acest atât de ciudat și original poet al copilăriei mele am căutat să-l pictez alegoric în zeul indic Varuna, din culegerea mea de poeme în proză *Lisimah*. Jertfa umilă adusă acolo n-a uitat-o niciodată, dându-mi în schimb toată prietenia lui adevărată și caldă, ce pentru foarte puțini o păstra". ■

NAȘTEREA UNUI SIMBOL: MĂNĂSTIREA NEGRU-VODĂ

Dacă Atena are Acropole, dacă Roma are Colosseum, dacă Florența are Domul Santa Maria del Fiore cu celebra cupolă a lui Brunelleschi, și exemplele pot continua, se poate spune că nu există în lume vreun oraș vechi care să nu fie asociat cu un simbol. Privirea călătorului care se va fi apropiat în veacurile trecute de Câmpulung, fie că va fi venit din sud, dinspre Pitești, fie că va fi sosit de peste dealuri, dinspre Târgoviște sau Curtea de Argeș, va fi fost negreșit atrasă de o construcție: Mănăstirea Câmpulung. După anul 1636, când se termina restaurarea mănăstirii făcută prin voința domnitorului Matei Basarab, orice călător ajuns la Câmpulung trebuie să fi fost cu siguranță impresionat de măreția, importanța și frumusețea acestui monument care domina totul în jur.

„Biserica ei se înalță măreț pe patru stâlpi frumoși. Clopotnița este mare și foarte înaltă. Această mănăstire a fost ocupată din timpurile cele mai vechi de chinovnici. Populația orașului, împreună cu preoții și cu călugării, ne-a întâmpinat în afara porților; și îndată ce am intrat în biserică, a început vecernia pentru ajunul Duminicii fariseului și a vameșului[1]. În ziua următoare, care a fost duminică dimineața, noi am slujit liturghia; și Sfinția Sa a hirotonisit un [diacon] anagnost, un subdiacon, un diacon evanghelist și un preot. După liturghie, el a ieșit în odăjdii să facă rugăciuni la mormintele ctitorilor mănăstirii și să rostească rugăciunile de dezlegare pentru întregul norod”, scrie Paul de Alep (1627-1669), cleric ortodox originar din Siria, care în calitate de arhidiacon și secretar al patriarhului Macarie de Antiohia, tatăl său, l-a însoțit pe acesta într-o lungă călătorie prin mai multe țări ortodoxe din răsăritul Europei.

[1] Duminica a zecea înainte de Paște.

Mânăstirea Negru-Vodă, carte poștală ilustrată, Editura E. Răgădunescu, Câmpulung [2]

„La început aici la mânăstire se făcea și târg însemnat, care era cunoscut în toată Europa, fiindcă se adunau în fiecare an neguțători și oameni de la douăzeci până la treizeci de mii. Acum însă nu se face, fiindcă s-au stricat din cauza neregularităților. Aici era și un han, unde se făcea târgul, înconjurat cu zid de piatră, înăuntrul căruia erau prăvălii foarte multe. Aceste prăvălii cu zid cu tot s-au ruinat din ordinul imperial în timpul războaielor trecute ale turcilor cu nemții, fiindcă aici se întărise șeful general al nemților cu oastea lui. Această sfântă mânăstire, precum și orașul, sunt situate într-un câmp lung, dar îngust, pentru care după limba locului se numește Câmpulung." notează Neofit Cretanul (?-1754), grec originar din insula Creta, devenit mitropolit al Țării Românești în anul 1738.

Se pune o întrebare: cum s-a transformat Mănăstirea Negru-Vodă, numită până la începutul secolului XX Mănăstirea Câmpulung, dintr-un monument religios

într-un simbol al orașului? Pentru a găsi răspunsul trebuie să ne întoarcem cu un veac și jumătate în urmă. Ce vom constata? Începând cu jumătatea veacului al XIX-lea, prin apariția aparatului de fotografiat, imaginea Mănăstirii Negru-Vodă nu a mai fost fixată doar în însemnările de călătorie ale peregrinilor români și străini ori în litografii, cât mai ales prin fotografii. Astfel Carol Popp de Szathmari, cel mai mare fotograf din secolul XIX al spațiului românesc, a ajuns în anul 1868 la Câmpulung și a realizat primele imagini ale orașului. Între acestea se află și cea dintâi fotografie cu Mănăstirii.

După două decenii un alt fotograf renumit, Ioan Niculescu, a părăsit liniștea atelierului său din București și a venit la Câmpulung ca să fotografieze vechile biserici și monumente ale orașului. Nu întâmplător imaginile-document care surprind Câmpulungul în albumul său *Monumente istorice ale României. Tipuri din județele Argeș și Muscel. Anul 1893* încep cu trei fotografii ce au ca subiect tocmai Mănăstirea Negru-vodă: o imagine de ansamblu a turnului-clopotniță, apoi o alta înfățișând chivotul de argint dăruit mănăstirii în 1641 de domnitorul Matei Basarab și Doamna sa, Elena, și o a treia fotografie ce imortalizează așa-numita

Mânăstirea Negru-Vodă, carte poștală ilustrată, Editura Șaraga, București [11]

cupă a lui Negru-Vodă și epitrahilul lui Matei Basarab.

Imediat după anul 1900 și apoi în perioada următoare Primului Război Mondial, cărțile poștale ilustrate care au început să circule tot mai intens în România au întărit și mai mult imaginea cu valoare de efigie a Mănăstirii Negru-Vodă. Editorii

Mânăstirea Negru-Vodă, carte poștală ilustrată, Editura Ion Staicu, Câmpulung [11]

câmpulungeni E. Răgădunescu, Nae Manolescu, Ioan Zărnescu, Gheorghe Vlădescu și Ion Staicu au pus în circulație sute și sute de cărți poștale ilustrate, cele mai multe dintre ele frumos colorizate și de o excepțională calitate. Trimise prin poștă de la Câmpulung în toate colțurile țării, ele au consfințit un fapt: mănăstirea a ieșit din sfera strictă a domeniului religios și a intrat în zona opiniei publice. Biserica și vechiul turn-clopotniță înalt de 35 de metri al mănăstirii, construit în 1647, au devenit repede prin multiplicarea lor în sute și sute de cărți poștale ilustrate răspândite în toată România imaginea iconică a Câmpulungului.

Simbolul unui oraș tocmai se născuse: Mănăstirea Negru-Vodă. ■

SAVANTUL ION NANU-MUSCEL ȘI „CASA AMINTIRILOR”

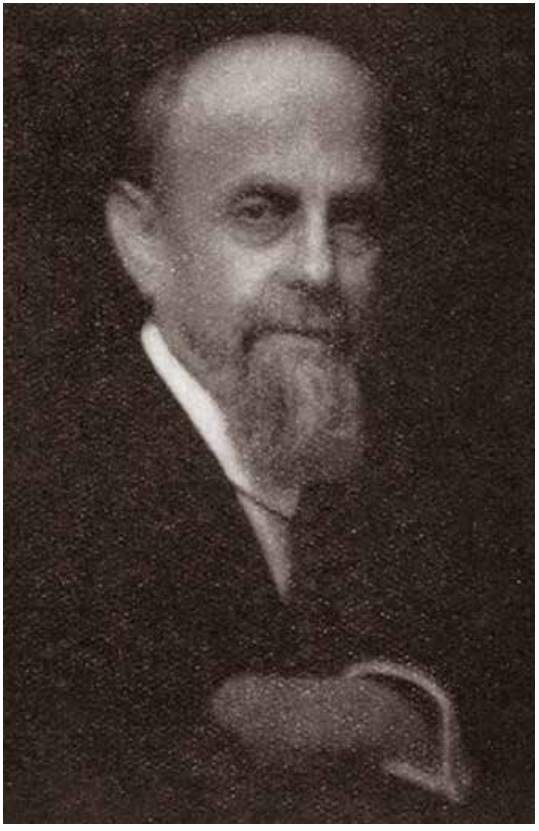

Prof. dr. Ion Nanu-Muscel (1862-1938) [19]

Păstrez în bibliotecă o carte publicată în anul 1936, care mi-a fost dăruită cândva de poetul Mihai Moșandrei. E un volum apărut în condiții grafice excepționale la care poetul ținea foarte mult. De ce? Pentru că a fost tipărit ca să omagieze personalitatea doctorului Ion Nanu-Muscel, unchiul poetului, unul dintre marii savanți pe care Câmpulungul i-a dat țării.

Figură de primă marcă a medicinei românești, activitatea lui febrilă de formare a unor specialiști de înalt profesionalism oferă exemplul rar al unei vieți consacrate științei, pe care a slujit-o cu abnegație vreme de patru decenii.

Oricărui trecător care va coborî din partea de nord a Câmpulungului spre centru, privirile îi vor fi atrase pe strada Negru-Vodă, la numărul 184, de o casă aristocratică, îmbrăcată în iederă și

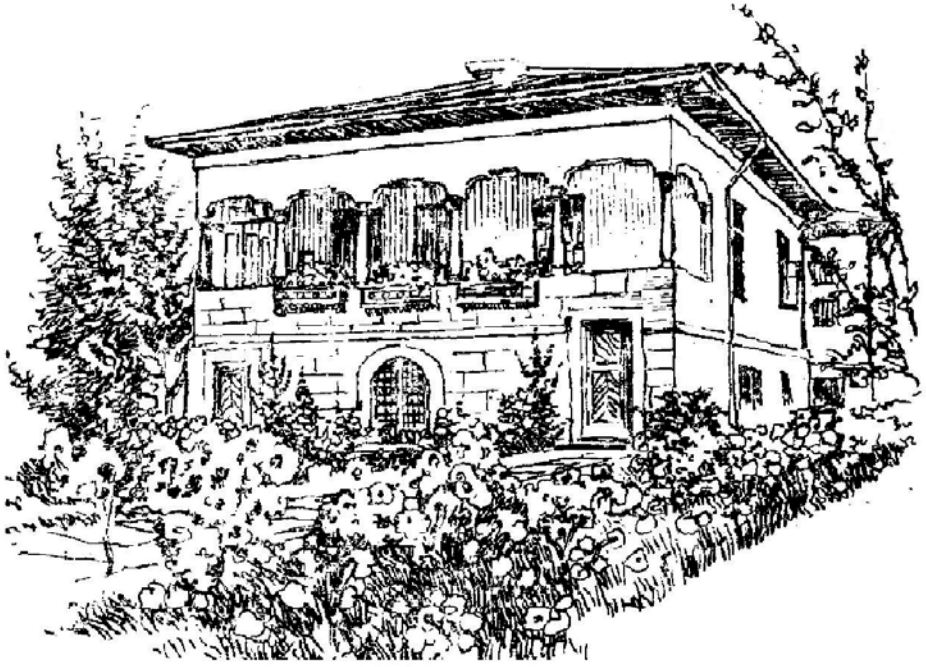

Casa Nanilor din Câmpulung. Desen de Titus G. Pittini în vol. „Itinerare subiective" de Dumitru Baciu

înconjurată de o minunată curte cu pomi și flori. Puțini mai știu istoria acestei clădiri superbe, ușor retrasă de la stradă, construită la începutul secolului XIX și restaurată în 1929 după un proiect realizat de marele arhitect Constantin Iotzu (1884-1962), unul dintre cei mai reprezentativi pentru stilul neo-românesc. Casa i-a aparținut profesorului dr. Ion Nanu-Muscel și în concedii era locul favorit de întâlnire cu frații săi, poetul Dimitrie Nanu și doctorul Constantin Nanu, medicul Teatrului Național din București în perioada anilor 1930.

„Pe această străveche casă bătrânii câmpulungeni o individualizau sub denumirea de «Casa Nanilor»; familii ce au locuit-o de-a lungul tot veacului trecut, fără s-o mai poată însă păstra și acum. Clădire misterioasă și visătoare, în așezarea ei în fund de ogradă, ascunde încă sub geamlâcul acoperit de iederă, sub porțile de stejar zăvorâte, povestea nu numai a unei familii, dar și a unui trecut hieratic, contemplativ, și atât de deosebit de prezentul zilelor noastre, atât de trepidant și dinamic", scrie Mihai Moșandrei în *Casa amintirilor*, un manuscris datat mai 1967.

Și apoi, tot aici, Moșandrei continuă:

„Dacă notez aceste lucruri e fiindcă, mic copil, am surprins-o încă, fâlfâind, în clipele ei de fericire. Dar cu cât vremea va trece, cu cât clădiri cu numeroase etaje se vor ridica jur-împrejurul ei, cu atât ea, mai firavă și delicată, se va turti mai mult, asemenea unei cochilii cenușii, descoperită parcă din alte ere. Stilul delicat de casă muntenească, cu pridvor larg, susținută pe stâlpi fini de stejar, în formă de lujere florale, ușa gârliciului, mânăstirească, încheiată în faguri de albină, poarta de intrare cu fiare ciocănite în scânduri masive dau destul de clar o idee asupra clădirilor din acea epocă și a fostei prime capitale a Țării Românești. Privind-o cum crește în fundul ogrăzii verzi, în zilele mai liniștite ale lui cuptor, îmi apare azi ca o mărturie încă vie a fostelor familii burgheze de altădată și a unor oameni cumsecade ce au adus modestul lor prinos, unii dintre ei cârmuirii științei, iar alții artelor sau literaturii românești".

Născut în 1862 la Câmpulung, Ion Nanu-Muscel a urmat Medicina la Paris. Remarcat de profesorii săi, somități ale școlii medicale franceze, tânărul Nanu a susținut în 1898 o teză de doctorat pe baza observațiilor despre o epidemie de holeră făcute la renumitul spital „Necker" din Paris. Proaspăt doctor în Medicină, s-a întors imediat în țară și a lucrat ca profesor de igienă la Școala Normală „Carol I" din Câmpulung, iar apoi a trecut la spitalul „Colțea" din București, fiind, în paralel, profesor la clinica medicală a aceluiași spital. Aici își va dovedi valoroasele sale însușiri de savant și creator de școală, înconjurându-se de o elită de medici tineri cărora le-a insuflat știința și marea sa bunătate.

Ion Nanu-Muscel a fost membru fondator al Asociației Generale a Medicilor din România, al Societății de Științe Medicale, membru al Academiei de Medicină și membru corespondent al mai multor academii străine.

În anul 1936, cu ocazia retragerii sale din învățământ, s-a tipărit, în admirabile condiții grafice, volumul omagial intitulat *Profesorului I. Nanu (Muscel)*, cu discursuri și mesaje prin care personalități de primrang ale vieții noastre medicale sărbătoreau „pe una dintre cele mai mari glorii ale medicinei românești, pe unul dintre conducătorii învățământului medical, care a învățat și a îndrumat generații de medici", așa cum spunea D. Danielopolu, Secretarul General al Academiei de medicină din România. Superlative au venit din partea tuturor, colegi și discipoli. Cu același prilej s-a bătut și o plachetă cu efigia ilustrului profesor.

Medalia omagială Ion Nanu-Muscel, avers, 1935 [20]

Cea mai frumoasă evocare a savantului ne-a rămas însă de la nepotul său Mihai Moșandrei, care scrie în *Casa amintirilor*:

„Îmi amintesc destul de clar mâinile lui lungi, cu degete fine, și cu care deseori mă palpa când cădeam bolnav. Era destul să mă apese cu toată puterea lor de cunoaștere perfectă a anatomiei omenești ca imediat să mă simt și vindecat. Așa precum un sculptor ține lutul pe care îl modelează, dându-i viața dintre palmele lui, tot astfel acest ilustru clinician aluneca, măsura, ciocănea cu degetele lui savante, descoperind cu precizie răul ascuns, dar înșelător deseori pentru noi. În adevărat intelectual – ce fără de reviste și cărți nu poate trăi nicio clipă – era în oricare loc s-ar fi găsit, urmărit ca de umbre de ópusuri, de volume, de reviste și broșuri medicale, mai ales franceze. Sub raportul evlaviei, asemenea străbunilor, nu era zi să nu plece la spital, fără ca mai înainte să nu citească un verset evanghelic. Era un stimulent, îi plăcea lui să spună, nu numai al energiei, dar mai ales al blândeții lui creștinești”. ■

TOPÎRCEANU, UN ALT PORTRET

Născut la 1886 în cartierul Cotroceni, unde mama sa Paraschiva era încă din 1880 maestră țesătoare la „Azilul Elena Doamna", copilul George Topîrceanu și-a urmat mama în diversele ei peregrinări pe la schiturile de maici, renumite pentru atelierele de țesătorie. S-a oprit mai întâi la Hurezi (Vâlcea), apoi la Armășești (Ialomița), la schitul Văleni din comuna Șuici (Argeș), pentru ca în cele din urmă să ajungă la Mânăstirea Nămăești de lângă Câmpulung, loc în care mama și fiul s-au și stabilit.

Studiile le-a făcut la București, la vestitul Liceu „Sf. Sava", dar în vacanțe venea la Nămăești, unde în 1905 a cunoscut-o pe Victoria Iuga, cu patru ani mai mare decât el, pe care în 1912 o va lua în căsătorie. În acest interval, trecerile pe la Nămăești au fost sporadice, iar după mai multe ezitări poetul s-a mutat la Iași, unde va rămâne până la sfârșitul vieții.

Începuse să scrie încă de pe la zece ani, așa cum se va destăinui într-o mărturisire târzie: „Eram în clasa a treia primară când am descoperit că pot să fac versuri. Ele mi s-au prezentat la început cu un aer de nevinovăție, ca o jucărie inofensivă – ca oricare alta. Nici nu bănuiam pe atunci peste ce pricopseală am dat. Nu știam că morbul literar, când găsește teren favorabil, e destul să-ți pătrundă o singură dată în organism ca să nu mai scapi de el o viață întreagă, – până când te face statuie."[1]

În ciuda imaginii pe care ne-a creat-o poezia lui Topîrceanu, prin intermediul căreia ar fi de bănuit un autor vesel, expansiv și plin de mobilitate, nu ne va fi mică mirarea a descoperi, potrivit mărturiile contemporanilor, un om închis, singuratic și taciturn, izolat chiar. După stabilirea la Iași în 1912, Topîrceanu trăia foarte modest și Tudor Arghezi povestea în revista „Bilete de papagal": „L-am găsit odată la Iași locuind pe panta unei străzi necirculate, o cameră, spânzurată ca o

[1] G. Topîrceanu, *Postume,* Editura Cartea Românească, București, f.a., p. 9

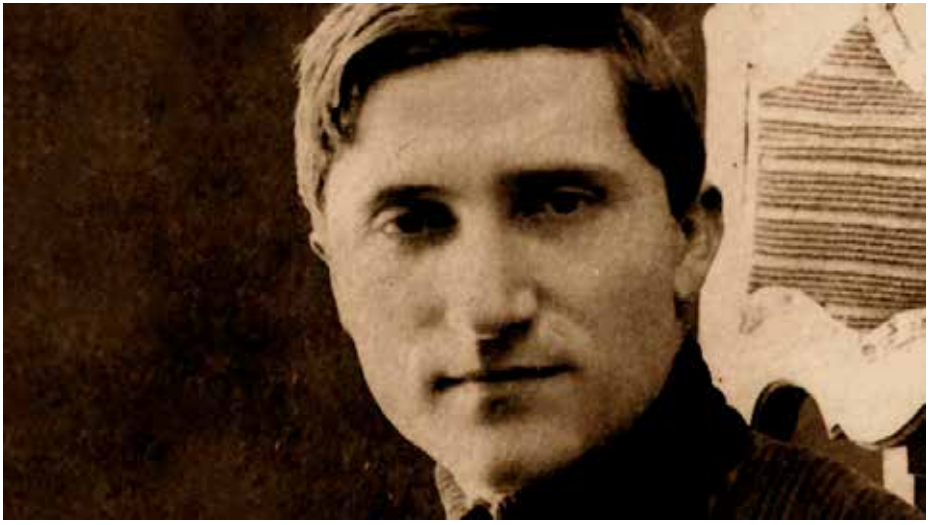

George Topîrceanu [21]

colivie, pe zid. Era o locuință de fantezie cu intrarea parcă pe fereastră și cu ieșirea pe coș. Dacă ședeai pe scaun aveai impresia că gravitezi spre răsărit și, în picioare, îți venea să te culci pe tavan".

Chiriaș într-o astfel de cameră, la Iași, îl va fi aflat și Demostene Botez, izbit de o „pitorească învălmășeală de cărți, caiete, condeie, călimări", dar și de un număr mare de puști, carabine, pumnale, florete, revolvere și iatagane. Topîrceanu era un ochitor desăvârșit și adesea era rugat de prieteni să facă demonstrații prin care era capabil de a reteza dintr-un foc gămălia de la un chibrit ori de a lovi un măr aruncat în aer.

Cum o bună parte dintre colaboratorii revistei „Viața Românească" de la Iași erau pasionați vânători, poetul putea fi văzut adesea în expediții cinegetice dar, fire aparte, se răzlețea de ceilalți și nu mai era văzut până seara, la întoarcere. Nu mânca niciodată ceea ce vâna, spunând că astfel s-ar simți și mai culpabil față de „victimele" sale. Era însă iubitor de animale și, asemenea unui Salvador Dali care purta pe străzile Parisului un furnicar, Topîrceanu – își amintește scriitorul Mihail Sevastos – crescuse un pui de vulpe cu care ieșea pe străzile Iașului, mergea la redacția „Vieții Românești" și chiar la restaurant. Prietena sa Otilia Cazimir ne

relatează că baia o avea plină de colivii, familii întregi de păsări care se înmulțeau „sub ochii atenți ai poetului”. În maniera Creangă, iubea nespus pisicile și la orele de masă se gudurau pe la poartă în număr impresionant, așteptând întoarcerea poetului din oraș.

Topîrceanu avea o curiozitate de naturalist și putea fi zărit adesea ore întregi îngenunchiat în grădina casei pentru a urmări cu lupa o gâză ori alta. De altfel, poseda un bagaj respectabil de cunoștințe asupra „moravurilor” lumii animale. Aceasta însă nu-l împiedica să fie un pasionat cititor al cărților și revistelor de știință. La curent cu orice invenție tehnică, el explica și discuta cu dezinvoltură despre cinematograf, gramofon ori ultimele aparate optice.

În ciuda aparențelor, deși versurile lui Topîrceanu lasă o indiscutabilă impresie de spontaneitate, de ușurință a improvizației, poetul nu scria deloc ușor. Celebrul epigramist Păstorel Teodoreanu mărturisea că poetul nu scria niciun vers „fără știrea Minervei”, că era plin de exigență cu sine însuși și căpătase „mania” de a nu reuși „să dea la tipar o poezie sau o simplă notiță până nu o transcria de zece ori cu o caligrafie clară, de o putea înțelege, ca pe un gest, și un analfabet”. Topîrceanu era susceptibil la orice critică și nu se conforma niciodată obiecțiilor, chiar dacă acestea veneau de la o autoritate, cum ar fi de pildă criticul G. Ibrăileanu. Poetul Alexandru Philippide îl vedea „plin de neliniște și întortocheri, un amestec de pasiuni simple și gusturi bizare. Nu-mi dădea deloc impresia unui om vesel. În ciuda versurilor lui, pline de luminozitate, Topîrceanu mi se părea un om al nopții”.

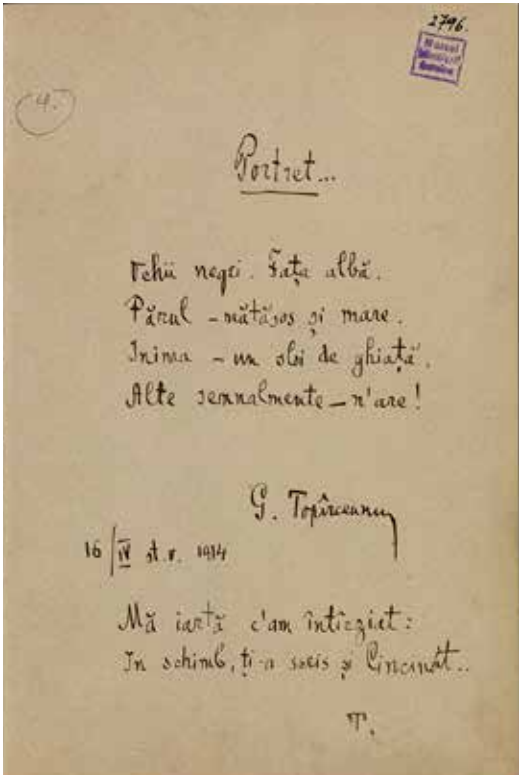
Portret...

Tehu negri. Fața albă.
Părul - mătăsos și mare.
Inima - un obi de ghiață.
Alte semnalmente - n'are!

G. Topîrceanu

16/IV st. v. 1914

Mă iartă c'am întîrziat:
În schimb, ți-a sosit și încurcat..

T.

Manuscris George Topîrceanu, 16 IV 1916 [21]

George Topîrceanu [22]

În ultimii ani de viață, bolnav, cerea doctorului să nu spună nimănui de maladia sa, pentru că nu putea suferi să fie compătimit.

S-a stins discret la Iași, în 1937, vegheat de prietena sa Otilia Cazimir, pe care o cunoscuse încă din 1912. La înmormântarea sa, deplasându-se de la Câmpulung, unde a trăit despărțită geografic de soțul său vreme de 25 de ani, sosise soția, Victoria Topîrceanu.

La Iași nu știa nimeni că poetul era căsătorit și pentru mulți ieșeni apariția

G. Topîrceanu, „Postume",
Editura Cartea Românească, ediția 1948

Victoriei Topîrceanu la înmormântare a constituit ultima surpriză a biografiei unui scriitor care a vieţuit atât de diferit de imaginea pe care am fi tentați a i-o creiona prin versurile sale. ■

ARTELE FRUMOASE ÎN CÂMPULUNGUL INTERBELIC

În perioada interbelică niciunui câmpulungean nu-i trecea prin minte să-și părăsească urbea natală. Desigur, puteai merge cu părinții în ajunul Paștelui la București ca să-ți cumpere de la magazinul „Vulturul de mare cu peștele-n gheare” pantofi de lac, rochiță sau pantaloni de catifea pentru a te înnoi cu ocazia sărbătorilor creștine.

Puteai să te măriți și trebuia să-ți urmezi soțul la Pitești sau aiurea. Te puteai trezi dis-de-dimineață ca să prinzi trenul de Câmpulung cu destinația Gara de Nord, de acolo să iei tramvaiul până la Târgul Moșilor și să caști gura pe la drăcării până seara la întoarcere.

Puteai pleca într-un început de toamnă la Facultatea de Filosofie și Litere din București ca să studiezi pentru a deveni profesor, dar după patru ani te întorceai ca să predai la Școala Normală „Carol I” sau la Liceul „Dinicu Golescu”.

Revista „Prietenul nostru”, condusă de Constantin Rădulescu-Codin, apărută la Câmpulung între anii 1911-1916 și 1923-1926

ANUL IX. Nr. 7—8—9 IULIE—SEPTEMBRIE 1925

PRIETENUL NOSTRU

REVISTA PENTRU POPOR

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

Director: C. RĂDULESCU-CODIN ..... Prim-redactor: D. UDRESCU, Caparl

Redacția și Ad-ția: Câmpulung-Muscel, Str. Unirii, 3. ..... Administrator: NICOLAE G. POP

„Prietenul nostru". Caseta tehnică a nr. 7-8-9, iulie-septembrie 1925

Un lucru e limpede: Câmpulungul interbelic, un oraș cu personalitate și plin de viață, era suficient câmpulungenilor.

Ce se întâmpla atunci? Care erau idealurile și valorile acelor oameni? Ce însemna școala pentru comunitatea câmpulungeană? La unele dintre aceste întrebări putem afla răspunsuri răsfoind nr. 7-8-9 (iulie-septembrie) din 1925 al revistei „Prietenul nostru". Publicația, cu apariție lunară, era condusă de folcloristul Constantin Rădulescu-Codin și avea redacția și administrația în Câmpulung, pe str. Unirii, nr. 3.

Culturale

În seara zilei de 2 mai curent, Societatea Corpului Didactic din Câmpulung a dat în sala Cercului Militar o serată artistică dansantă, care a avut cel mai frumos succes moral care se putea aștepta din partea unui corp care

Folcloristul Constantin Rădulescu-Codin, directorul revistei

caută să strângă cât mai mult legăturile sufletești cu societatea câmpulungeană, care s-a grăbit să ia parte la această serată în număr foarte mare.

Programul a fost următorul:

D-l dr. H. Makelarie a ținut o foarte frumoasă și interesantă conferință „Câmpulungul climateric".

Poetul Dimitrie Nanu, atât de iubit de concetățenii săi, a stârnit ropote de aplauze,

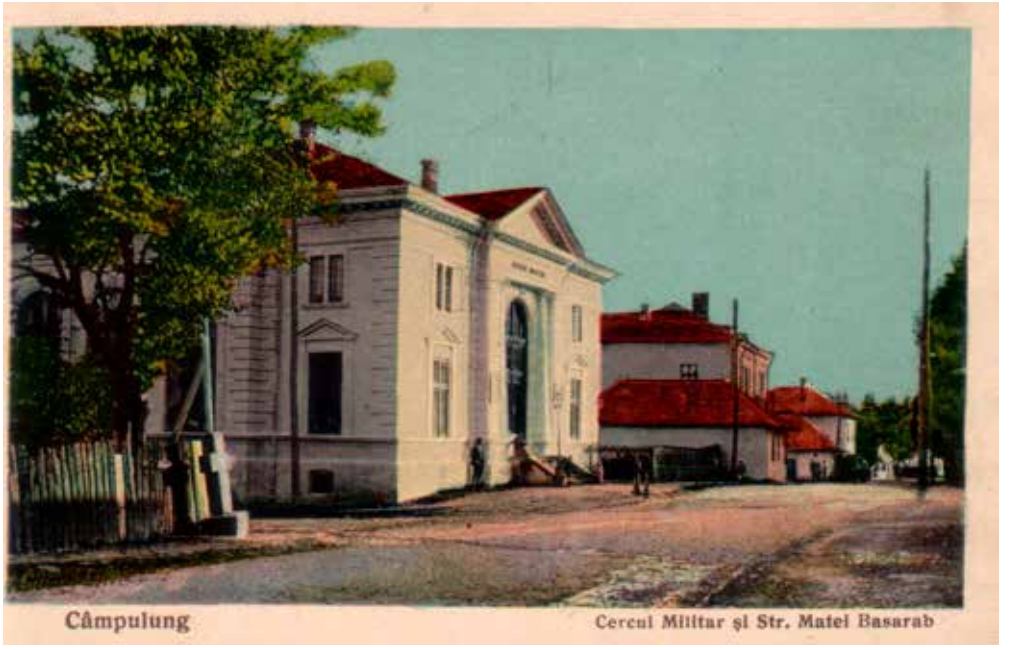

„Cercul Militar și strada Matei Basarab. Câmpulung“
Carte poștală ilustrată, Editura I. Staicu, 1922 [2]

când, pe neașteptate, a apărut în fața câmpulungenilor și a citit admirabila-i poezie „Fiul risipitor”.

D-na Costache, profesoară de muzică, cu vocea-i distinsă și dispoziția mai mult decât bună, acompaniată la pian de d-na căpitan dr. Ionescu, a cântat din actul al II-lea din „Puritani” de Bellini și mai multe arii românești de Brediceanu și I. Paschie, care i-au adus cele mai călduroase aplauze ale sălii.

Direcțiunile Școlilor Secundare de Fete, cu concursul colegilor de gimnastică, au contribuit la succesul seratei cu dansuri executate cu o deosebită măiestrie.

Sub conducerea domnișoarei Dan, elevele Școlii Normale Carol I au executat „Mureșanca”, iar cele ale Școlii Profesionale, „Dansul ghioceilor”. Elevele Școlii Secundare de Fete, sub conducerea domnișoarei Comșa, au executat jocuri cu tamburine și „Ciobănașul”.

Domnișoara L. Verbiceanu a acompaniat la pian.

Expoziția școlilor primare și atelierelor din Muscel

În ziua de 18 iunie 1925, s-a deschis la Câmpulung, la localul Școlii de Fete Nr. 1, cu toată pompa cuvenită, expoziția școlilor primare și atelierelor din Muscel. Această expoziție a dovedit că, deși lipsiți de unelte, de material și de sălile necesare, institutorii și învățătorii au o îndemânare demnă de toată lauda la lucru utilitar, iar elevii școlilor primare și ai cursurilor de adulți repede-repede prind meșteșugurile ce se predau și execută cu înlesnire și cu măiestrie anumite obiecte.

Expoziția a fost deschisă până la 26 iunie și a fost vizitată de tot ce Câmpulungul a avut mai ales; ba și din județ au venit s-o vadă; și chiar din cei veniți în vilegiatură.

La sfârșit, comisiunea pentru organizarea expoziției și alegerea celor mai de seamă lucrări – comisie compusă din domnii N. D. Nicolau, prefectul județului, I. Gh. Marinescu, directorul Școlii Normale „Carol I", C. Rădulescu- Codin, revizor școlar, Haralambie Luca și Ecaterina Georgescu, institutoare-directoare și Ionescu Candid, directorul Școlii Nr. 1 de Băieți, a hotărât să se premieze, așa cum se arată aici, școlile de mai jos:

Premiul I s-a acordat școlilor:

1. Școala Nr. 1 de Fete din Câmpulung și atelierelor de pe lângă această școală, pentru următoarele lucrări expuse: cămăși de zi cu ajururi și broderie, fețe de pernă brodate, diferite dantele croșetate, panouri, șervețele colorate, șorțulețe, mese, rochițe de pânză cu ajururi și motive românești, rame, porte-feuille, șorțuri de uniformă și rochii, cusături naționale.

2. Școala Nr. 2 de Fete: diferite croșetături de rochițe, șervețele, mijloace de masă, ii, cămăși de zi brodate și fețe de pernă brodate, perne, cămăși de noapte, diferite cusături naționale, broderii.

3. Școala de Aplicație de pe lângă Școala Normală de Fete: cămăși de zi brodate, mijloace de mese, șervețele etc. ■

O VICTIMĂ A RĂZBOIULUI: PROFESOR DR. FLORIN NICULESCU

„Nu voi încheia acest capitol, fără să amintesc jertfa de sânge a tânărului și inimosului profesor de pedagogie Florin Niculescu, căzut ca un erou în apropierea Odesei, pentru apărarea Patriei și întregirea hotarelor. Din inițiativa Asociației Generale a Învățătorilor Muscelului și a directorului Școlii Normale „Carol I", Ilie Patraulea, s-a înălțat o troiță în curtea școlii, în fața intrării principale, pentru ca elevii să aibă mereu prezentă amintirea bunului lor profesor, să-i preamărească jertfa și să le fie exemplu. Cu această ocazie, profesorul Haralambie Pâslaru a ținut o frumoasă cuvântare. Troița a fost sfințită, cu deosebită solemnitate, în ziua de 31 mai 1942", consemnează Ioan G. Marinescu în monumentala sa monografie *Școala Normală „Carol I" din Câmpulung-Muscel. Trei pătrimi de veac de activitate* (1943), la finalul capitolului consacrat profesorilor școlii.

Așa cum scria în 1942 Ilie Patraulea, directorul de atunci al Școlii Normale „Carol I", într-un articol consacrat profesorului-erou în revista „Muscelul nostru", Florin Niculescu se născuse în 1907 în comuna Bila, din fostul județ Vlașca. Își pierduse de timpuriu părinții. Urmase Școala Normală din Grădiștea, pe care o absolvise în 1926 cu media 9,65. Încă de pe băncile școlii manifestase o vocație pentru științele pedagogice și limba franceză. Numit învățător, cu ajutorul fostului său director, profesorul C. Teodorescu, a obținut în 1927 o bursă la renumitul Institut „Jean Jacques Rousseau" din Geneva, unde s-a bucurat de cele mai bune aprecieri din partea psihologului și pedagogului elvețian Eduard Claparède. În 1930 a obținut licența în Litere și Filozofie și s-a înscris la doctorat, pe care l-a susținut în 1936 cu marii profesori Jean Piaget, celebrul psiholog elvețian, Pierre Bovet și G. I. Duprat

Prof. dr. Florin Niculescu [12]

cu o teză intitulată *Les idées de l'enfant sur la famille et le village*, un studiu aprofundat care se baza pe anchete și cercetări efectuate pe un grup de 238 de copii români cu vârste între 4 și 13 ani.

Deși i s-a propus să rămână în Elveția, ca profesor în cadrul Institutului unde studiase, Florin Niculescu a dorit să se întoarcă în țară. La București, a fost numit profesor de franceză la Școala de ofițeri de Geniu și Guarzi, iar după trecerea Examenului de Capacitate a ocupat din 1938 catedra de științe pedagogice de la Seminarul „Melhisedec Episcopul" din Ismail, port la Dunăre în sudul Basarabiei. De aici, în 1939, a fost transferat la Școala Normală „Carol I" din Câmpulung, pe o catedră de științe pedagogice.

Directorul Ilie Patraulea își amintea în articolul din revista „Muscelul nostru": „În vara trecută [1941] Florin Niculescu abia își încheiase activitatea profesională, anuală, când a fost chemat la îndatoririle militare. Trecuse prin multe încordări și îngrijorări la școală, fiindcă anul școlar a fost excepțional de greu. Vorbeam cu el despre războiul actual. (...) Era vesel că se duce la regimentul din care făcea parte. Cum îl știam plăpând fizicește, ba... și suferind, i-am atras atențiunea să facă formele necesare pentru a fi repartizat în alt loc decât pe front, deoarece la front se cer eforturi fizice, pe care n-ar putea să le suporte. Mi-a răspuns, zâmbind prietenește, că se simte bine, că a mai făcut eforturi fizice, pe când se afla cu regimentul în Transilvania, și rezistase. Apoi, ... o asemenea cerere ar putea fi interpretată ca o sustragere de la Chemarea Patriei și nu voiește să fie suspectat în niciun fel."

După cum scrie în continuare Ilie Patraulea, răspunsul profesorului Florin

Niculescu ar fi fost acesta: „Viața mi-a rezervat suferința, încordarea, efortul și satisfacția datoriei împlinite. Și de data aceasta locul meu este acolo, unde e încordare și pericol, pe front. Pentru acest loc am fost pregătit în școala militară".

Potrivit mărturiei lui Teodor Al. Munteanu, secretar de redacție al revistei ieșene „Convorbiri literare" unde Florin Niculescu publicase câteva articole, pe 16 septembrie 1941, în zona Odesa, locotenentul în rezervă Florin Niculescu lupta cu plutonul său în punctul cel mai înaintat al frontului, sub focul inamic. Cel mai destoinic sergent din pluton a căzut rănit grav de o schijă. Atunci Florin Niculescu s-a dus la el ca să îi ofere primul ajutor. În acest timp, un proiectil de brand i-a lovit din plin, amestecându-i pe amândoi cu pământul. Rămășițele pământești ale celor doi au fost înmormântate, alături de trupurile altor soldați români, în cimitirul din Dalnic, o comună din apropierea Odesei.

Pentru normaliști, foștii săi elevi de la Școala Normală „Carol I", profesorul Florin Niculescu le-a rămas în memorie ca un „spirit de înaltă finețe, care făcea un curs clasic, plin de suplețe și cu multe aplicații la viața din școală și din societate. De sus, de pe catedră, de la înălțimea lecției

Școala Normală „Carol I", Câmpulung. Carte poștală ilustrată, circa 1942 [6]

sale artistic închegată, știa să se coboare în sufletele elevilor, știa să-i orienteze, să-i ajute în necazurile lor", notează Ioan Gh. Marinescu în monografia *Școala Normală „Carol I" din Câmpulung-Muscel. Trei pătrimi de veac de activitate.*

Pe de altă parte, unul dintre foștii discipoli ai lui Florin Niculescu, profesorul

Monumentul ridicat în memoria învățătorilor Școlii Normale „Carol I", căzuți în Primul și Al Doilea Război Mondial

Troița profesorului-erou Florin Niculescu, în curtea Colegiului Național Pedagogic „Carol I"

univ. dr. Nicolae Oprescu, șeful Promoției 1944 a școlii, consemna în volumul său *Amintiri din viața de normalist* (1994): „Noi l-am avut profesor când eram în clasa a V-a [de liceu] și când, la disciplina Pedologie (Știința copilului), am participat la o cercetare amplă organizată de el cu toți copiii școlilor din Câmpulung. Era vorba de efectuarea unor măsurători (greutate, înălțime, simțuri etc.) care se confruntau cu unele bareme care exprimau dezvoltarea normală a copilului la categoria respectivă de vârstă, pe baza căreia se reținеau unele concluzii. Păstrez și astăzi Caietul de pedologie. Profesorul Florin Niculescu era o mare speranță a

psihologiei și pedagogiei românești, dar a strălucit ca o stea, care s-a stins prea devreme".

Troița ridicată în memoria profesorului dr. Florin Niculescu în fața Școlii Normale „Carol I" și sfințită în cadrul ceremoniei din ziua de 31 mai 1942 a fost distrusă după instaurarea regimului comunist, pentru că amintea de fapte de arme petrecute în războiul de pe Frontul de Est.

„Citisem în monografia din 1943, scrisă de Ioan Gh. Marinescu, despre jertfa lui Florin Niculescu și amplasarea, spre aducere-aminte, a unei troițe în fața școlii. Am aflat însă, de la profesorul de istorie Irinel Vintilă, colegul meu, despre faptul că, deși troița fusese distrusă imediat după 1948, se mai păstra tâmpla ei originală din lemn, care se afla pe cărarea care suie din cimitirul Flămânda spre biserică. Am luat încuviințare de la ÎPS Calinic Argeșeanul și am adus de la Flămânda tâmpla de lemn. A fost restaurată și am refăcut înscrisul în forma inițială, pentru că fuseseră scrijelite, ca să nu mai poată fi citite, cuvintele „Carol I" și „Odesa". Apoi, pe 30 noiembrie 2006, de Ziua Școlii, în cadrul unei ceremonii, troița reamplasată pe locul său din fața școlii a fost resfințită de ÎPS Calinic Argeșeanul", mi-a declarat profesorul George Radu, directorul Colegiului Național Pedagogic „Carol I".

Sacrificiul tânărului Florin Niculescu, la numai 34 de ani, nu a fost unul singular. În Primul Război Mondial, învățătorii musceleni, absolvenți ai Școlii Normale „Carol I", au fost nevoiți să lase condeiul și catedra și au luat arma ca să lupte. 34 dintre ei și-au dat tributul suprem de sânge. De asemenea, în al Doilea Război Mondial, alți 37 de învățători musceleni au căzut pe câmpul de luptă.

Tot din inițiativa directorului George Radu, pe 30 noiembrie 2017, la sărbătorirea a 150 de ani de existență a școlii, numele celor 71 de învățători-eroi a fost gravat pe monumentul ridicat în curtea Colegiului Național Pedagogic „Carol I". Între cele două plăci comemorative cu numele acestora, o candelă arde la troița pe care stă scris: „În amintirea locotenentului-erou Florin Niculescu, profesor doctor în filosofie și pedagogie, Școala Normală Carol I, mort Odesa, 16 septembrie 1941". ■

UN DAR DE LA NICOLAE TH. ȘTEFĂNESCU

În anul 1946 intrau în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române, prin donație, cinci albume masive, legate în piele, care conțineau peste 700 de fotografii sepia înfățișând Câmpulungul interbelic și împrejurimile orașului. Pe prima pagină a fiecărui album stătea scris un enunț simplu: „Dar de la Nicolae Th. Ștefănescu din Câmpulung-Muscel". Autorul fotografiilor nu putea să bănuiască atunci faptul că, peste ani, gestul nobil de a dona Academiei Române impresionanta sa colecție de fotografii realizate în perioada interbelică se va transforma într-un imens dar făcut Câmpulungului. Astfel, privite după aproape un secol, aceste fotografii ies din arhivă cu o valoare mult sporită, valoarea pe care o corabie demult scufundată o capătă prin aducerea ei la suprafață din adâncuri.

Cine a fost acest Nicolae Th. Ștefănescu? În Câmpulungul interbelic putea fi zărit, mai ales în sezonul estival, trecând pe străzile orașului sau apucând drumul Drăceștilor, al Crețișoarei ori al Groșanilor un călător puțin ciudat după aparențe, care purta întotdeauna în buzunarul hainei sale un aparat de fotografiat Kodak. Din când în când se oprea, făcea o fotografie ori scotea un creion bine ascuțit pentru a schița rapid o figură interesantă venită la târgul din Câmpulung, un chip de cioban sau de căruțaș, o nevastă veselă surprinsă la strânsul fânului ori la

Vila Theodor Ștefănescu din Câmpulung. Carte poștală ilustrată, 1914 [2]

înălbitul pânzei la gârlă. Misteriosul călător avea mereu ochiul proaspăt; știa unde să zăbovească, ce să surprindă pe retina aparatului de fotografiat, cu cine să stea de vorbă și ce să întrebe. Ceea ce pentru cei din jurul său nu avea aproape niciun preț, pentru el reprezenta un document.

Așa trebuie să fi apărut în ochii câmpulungenilor insolitul Nicolae Th. Ștefănescu despre a cărui biografie se mai știu astăzi puține detalii. Era fiul lui Theodor Ștefănescu, ilustru profesor de contabilitate la București, secretar general în Ministerul Instrucțiunii Publice, director al Școlii de Comerț din Capitală, iar din 1880 viceguvernator al Băncii Naționale a României. Ajuns la apogeul carierei, în jurul anului 1900 Theodor Ștefănescu și-a luat o vilă la Câmpulung, pe strada Matei Basarab, nu departe de Cercul Militar, unde venea de la București ori de câte ori avea răgazul. Din căsătoria cu Sevastița, verișoara pictorului Nicolae Grigorescu, vice-guvernatorul Băncii Naționale a avut nu mai puțin de nouă copii. Unul dintre ei a fost acest Nicolae Th. Ștefănescu, care după ce ani de-a rândul vizitase și se desfătase cu monumentele Parisului, castelele de pe Valea Loarei ori muzeele Italiei, s-a simțit tot mai mult atras de orașul de la poalele Iezerului și Păpușii.

Pagină din albumele donate Academiei Române, cu dedicația lui Nicolae Th. Ștefănescu [11]

Așa cum cândva C. D. Aricescu năzuia ca monografia *Istoria Câmpulungului, prima rezidență a României* să-i fie ilustrată de prietenul său Ion Negulici, intenție zădărnicită de prematura dispariție a pictorului, tot astfel fotografiile lui Nicolae Th. Ștefănescu sunt, indirect și la modul ideal, o ilustrare imaginară a uneia dintre cele mai frumoase cărți care s-au scris vreodată despre Câmpulung. Intitulată *Prin Câmpulung și pe muscelele lui*, apărută tot în 1946, anul când se făcea donația de fotografii către Academia Română, cartea îl are ca autor (să fie o simplă întâmplare?) pe același Nicolae Th. Ștefănescu.

Troița din fața Vilei Manolescu. Câmpulung, perioada interbelică [11]

„Puține scrieri m-au mulțumit precum atât de inspirata și pitoreasca broșură a d-lui Nicolae Th. Ștefănescu, cu titlul sugestiv *Prin Câmpulung și pe muscelele lui.* Pe marginea acestei cărțulii, cu merite literare incontestabile și pe care o am acum deschisă înaintea ochilor, ar fi trebuit să insist mai mult dacă marea modestie a distinsului autor nu m-ar fi oprit s-o fac chiar de la început. Bănuiesc că încă de la primele capitole autorul n-a scris-o ca să ne informeze printr-un lux de cunoștințe arheologice sau istorice, ci dintr-o veche și înduioșată sinceritate sufletească, strivindu-și o lacrimă trecătoare la colțul ochiului pentru tot ce aici rămăsese strict românesc, autentic și pitoresc într-un oraș atât de puțin schimbat din marile vechimi, pentru tot ce mai zăbovește încă în metamorfoze spre o actualitate mai confortabilă, mai puțin duioasă în amintirile ei”[1].

Împătimit călător, membru al Societății Turiștilor din România, Nicolae Th. Ștefănescu găsea la Câmpulung liniștea vacanțelor estivale și tihnă pentru lectura din poeții preferați, între care se numărau Rimbaud, Mallarmé și Valéry, Locuind în vila moștenită de la tatăl său, respirând aerul proaspăt al „Parcului Ștefănescu” din apropiere, Nicolae Th. Ștefănescu a transformat cu timpul desele veniri la Câmpulung într-o permanență, pentru că în anul 1944 a luat decizia de a părăsi Bucureștiul și a se stabili definitiv în orașul sufletului său, despre care mărturisea:

„Rar găsești oraș unde pieptul respiră mai in voie, unde ochiul e mai desfătat, iar mintea mai mulțumită de ceea ce întâlnește la fiecare pas. Îți dai bine seama cât prețuiește orașul când, ajuns

[1] Mihai Moșandrei, *File regăsite,* ediție îngrijită și note de Adrian Săvoiu, Editura Ars Docendi, București, p. 104

seara din câmpia încinsă de arșița soarelui, sorbi adierea răcoroasă și îmbălsămată de boarea florilor, așa cum însetat ai sorbi paharul aburit de apa izvorului rece. Iar dacă, după ce ploaia a spălat cerul și tot ce-i pe pământ, din Crețișoara, din dealul Gruiului, îți arunci ochii în zarea strălucitoare și lași privirea să alunece pe muscele, pe albul și roșul caselor înșirate de-a lungul, de la biserica Sf. Gheorghe la turnul Mănăstirii până-n Schei departe, mulțumirea pătrunde întreaga ființă."[2]

Cartea lui Nicolae Th. Ștefănescu este o „monografie" artistică despre zona Muscelului și poetul Mihai Moșandrei nu ezită să menționeze diversitatea impresiilor pe care autorul știe să ni le împărtășească, nu oricum, ci cu o artă desăvârșită:

„Autorul este de un gust rafinat și sigur care pare fi acela al unui estet născut și nu făcut, al unui blazat al călătoriilor în Occident; am impresia că nimeni până acum n-a știut mai esențial să asculte și să privească, să se recreeze mai odihnitor în monologuri ori de câte ori s-a aflat fie în fața vreunui mesteacăn uitat în depărtări sau pe coasta pustie, fie în fața unui copilaș întorcându-se acasă cu un

Zi de târg, sâmbăta.
Câmpulung, perioada interbelică [11]

ghiozdan subsuoară, mai mare decât el, fie a vreunei scoarțe rucărene ce se usucă în soare sau în fața porților vreunui gospodar muntean ce-l surprinde în plin lucru ridicându-și căpița de fân abia descărcată, și aceasta repede înaintea răpăielii ploii amenințătoare, acestor ploi totuși atât de plăcute, răcorind în toiul verii nu numai pământul, dar și sufletul. Domnul Ștefănescu nu s-a dat la o parte să privească mai îndelung nici pe ciobanul ancestral, cu sarica lui în spate, în mijlocul cioporului de oi, ce în calm și visare urcă la munte, și nici vreo lighioană sălbatică surprinsă printre frunze și buruieni în ultima ei siestă matinală"[3].

[2] Nicolae Th. Ștefănescu, *Prin Câmpulung şi pe muscelele lui*, Tipografia Gh. Gh. Vlădescu, Câmpulung, 1946.

[3] Mihai Moșandrei, op. cit., pp. 104-105.

Nicolae Th. Ștefănescu [23]

Aici, la Câmpulung, Nicolae Th. Ștefănescu a trăit bucuriile simple ale vieții, proprii unui spirit cultivat, până în 1953, când a încetat din viață. În anul 2012, se tipărea un album cu cele peste 700 de fotografii făcute de el la Câmpulung și în împrejurimi[4]. Darul pe care Nicolae Th. Ștefănescu îl făcea Academiei Române donând cele cinci albume cu fotografii s-a transformat astfel, prin publicarea acestor imagini, într-un dar care să poată ajunge la orice câmpulungean. ■

[4] Adrian Săvoiu, Gheorghe Chița, Ioan Crăciun, *Prin Câmpulung și pe muscelele lui. Fotografii de Nicolae Th. Ștefănescu,* Editura Ars Docendi, București, 2012

ÎNCEPUTURILE PRESEI LA CÂMPULUNG

O presă locală exista la Câmpulung încă din secolul al XIX-lea, când prima publicație (din care nu s-a păstrat niciun număr) pare să fi fost *Muscelul*, tipărită în 1886, urmată de alte două ziare numite *Vocea Muscelului* și *Drapelul Muscelului*. La începutul veacului XX ieșeau de sub teascuri publicațiile *Voința Muscelului*, *Viitorul Muscelului*, *Gazeta Muscelului*, *Muscelul* ori *Democrația Muscelului*, niște efemeride eclectice, difuzând informații de larg interes, cantonate strict în spațiul muscelean, pe care toate, fără excepție, și-l revendică în foaia de titlu, așa cum lesne se observă. Ziarele acestea ale „începutului de drum" au deschis calea gazetelor interbelice câmpulungene, unele de reală calitate, cu încercări de a depăși, ceea ce îndeobște se cheamă, condiția de revistă provincială.

Revistele culturale

Dacă urmărim spectrul divers al publicisticii muscelene din perioada dintre cele două Războaie Mondiale, cu peste 20 de publicații periodice, apar distinct patru direcții. Coordonata culturală ar fi una din ele și dintre cele mai solide. Se pot grupa aici câteva apariții, iar prima, nu doar în ordine cronologică, dar și ca importanță, este *Prietenul nostru* (1923-1926). Subintitulată „Revistă pentru popor", publicația îl avea ca director pe marele folclorist C. Rădulescu-Codin, care i-a imprimat o linie cu evidente conotații educative, morale și etice. Revista își ținea la curent cititorii cu principalele evenimente locale pe plan cultural, religios, politic ori didactic și îi avea printre colaboratori pe consacrații N. Iorga și Ion Simionescu, dar și pe mai tinerii I. U. Soricu, Dan Simonescu ori Ioan Răuțescu, aflați în plină afirmare. Cu același ton sfătos, „pe înțeles", apărea revista *Facla Muscelului*, subintitulată „Foaie pentru luminarea poporului", unde directorul George Ulieru, cunoscut medic, își propunea un ambițios program de culturalizare. Într-o direcție similară mergeau *Prietenul*

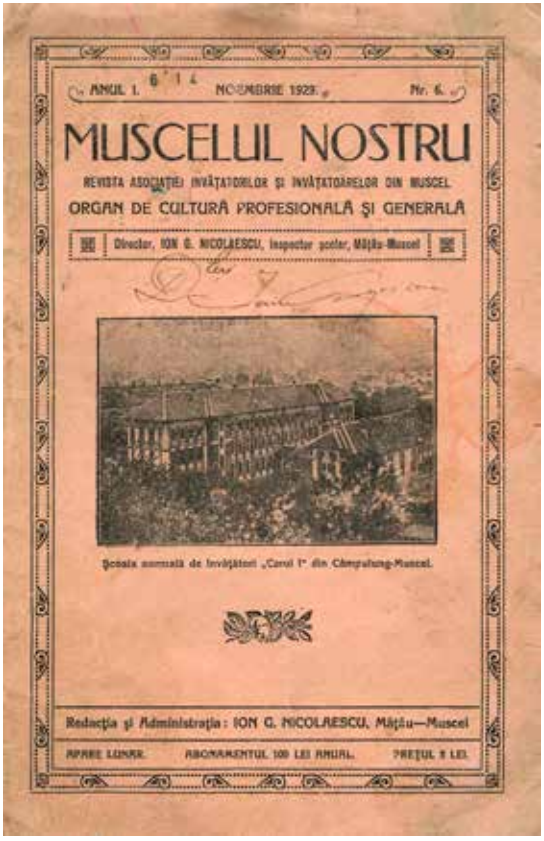
ANUL I. NOEMBRIE 1929. Nr. 6.

MUSCELUL NOSTRU

REVISTA ASOCIAȚIEI ÎNVĂȚĂTORILOR ȘI ÎNVĂȚĂTOARELOR DIN MUSCEL

ORGAN DE CULTURĂ PROFESIONALĂ ȘI GENERALĂ

Director, ION G. NICOLAESCU, inspector școlar, Mățău-Muscel

Școala normală de învățători „Carol I" din Câmpulung-Muscel.

Redacția și Administrația: ION G. NICOLAESCU, Mățău—Muscel

APARE LUNAR. ABONAMENTUL 100 LEI ANUAL. PREȚUL 8 LEI.

„Muscelul nostru", noiembrie 1929

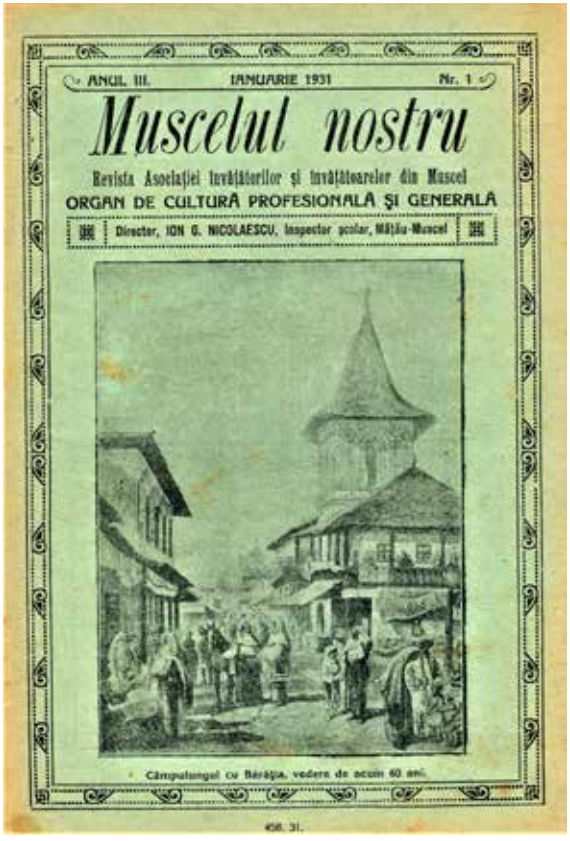
ANUL III. IANUARIE 1931 Nr. 1

Muscelul nostru

Revista Asociației învățătorilor și învățătoarelor din Muscel

ORGAN DE CULTURĂ PROFESIONALĂ ȘI GENERALĂ

Director, ION G. NICOLAESCU, inspector școlar, Mățău-Muscel

Câmpulungul cu Bârâța, vedere de acum 60 ani.

„Muscelul nostru", ianuarie 1931

poporului (1928), cu articole preponderent religioase, și *Piatra Craiului* (1928-1929), condusă de doctorul George Ulieru, în colaborare cu preotul Ioan Răuțescu.

Revistele asociațiilor și ziarele cu orientare politică

Numeroase au fost în epocă revistele asociaților. Cercul ziariștilor musceleni edita revista *Vestea* (1928-1930), iar învățătorii își făceau auzit cuvântul prin *Muscelul nostru* (1928-1938), o revistă renăscută în 1996 și coordonată din Germania vreme de câțiva ani de profesorul Ion-Șerban Țicăloiu. Preoții, la rândul lor, se făceau auziți prin *Vino și vezi* (1927-1931), profesorii, prin *Buna Vestire* (1922-1923), iar comercianții, prin *Orizontul* (1931-1934).

O altă direcție în presa interbelică din Câmpulung a fost cea orientată politic. Alerte, combative, ziarele câmpulungene exprimau opinii diverse, proprii democrației.

Printre cele mai însemnate au fost *Viitorul Muscelului* (1921-1930), de esență liberală, *Secera Muscelului* (1922-1937), ziar al organizației țărăniste din Muscel, *Steaua poporului* (1924-1927), de orientare averescană, și *Glasul dreptății* (1923-1929), organ local al Partidului Dreptății, cu apariție lunară. Cel mai important și cel mai obiectiv dintre toate a fost însă *Presa*, o publicație independentă apărută între 1934 și 1944.

Revistele literare

Cele mai valoroase, mai vii și mai bine alcătuite au fost fără îndoială revistele literare. Mai puțin cunoscuta *Zori de ziuă* (1921-1922) a deschis drum excelentei reviste *Muguri* (1922-1923), apărută sub conducerea unui comitet al cărui director a fost Aurel Dancovici. *Muguri* s-a vrut o publicație care cultiva literatura tradiționalistă și aduna semnături valoroase, la cele ale muscelenilor Dimitrie Nanu, Tudor Mușatescu, Alexandru Țuțuianu ori Jean de Leresty, adăugându-se nume sonore ca Șerban Cioculescu, Vladimir

Tudor Mușatescu la Școala de Ofițeri de Rezervă la Artilerie din Craiova, 1925 [24]

Streinu, Elena Farago, Sanda Movilă sau I. Valerian. Concomitent, se tipărea la Câmpulung *Glasul țării* (1921-1928), revistă de „literatură, artă, știință", așa cum scria pe frontispiciu, condusă de D. I. Ghițescu. O urmașă a revistei *Muguri* a fost *Provincia literară* (1928; 1938), care își deschidea rubricile tinerelor condeie, publica recenzii, cronici și note, iar la „Poșta redacției" răspundea corespondenților din țară. Printre cei care au semnat aici îi găsim pe Tudor Arghezi și G. Bacovia.

Revista *1944. Literatură. Poezie. Artă*

O situație cu totul aparte oferă *1944. Literatură. Poezie. Artă*, revistă care a apărut în doar două numere la Câmpulung, în iulie și august 1944, sub îngrijirea lui Pericle Martinescu și Ernest Bernea. Evacuați din București din pricina bombardamentelor, vreo duzină de scriitori, de regulă funcționari prin ministere, își găsiseră la Câmpulung un loc propice pentru discuții și proiecte literare. După cum își amintește memorialistul Pericle Martinescu în cartea *Umbre pe pânza vremii,* se distingeau mai multe facțiuni: grupul „birocraților" condus de sociologul și etnograful Ernest Bernea, grupul „studioșilor" condus de istoricul Emil Condurachi, grupul „artiștilor" în frunte cu Tudor Ciortea și grupul „boemilor" compus din tineri scriitori aflați în „dispersare" la Câmpulung. În cele două numere ale revistei (al treilea, surprins sub tipar de evenimentele din august 1944, n-a mai putut să apară) redactorii încercau să adune laolaltă forțe artistice și literare cunoscute, „refugiate" în provincie și aflate în... „criză de afișare". Printre cei care semnează poezie se numără și Mihai Moșandrei.

Doar această simplă enumerare a celor mai importante ziare și reviste apărute la

1944
LITERATURĂ
POEZIE • ARTĂ
LITERATURA și SPIRITUALITATE
de ERNEST BERNEA
Foarte sus
Către valuri

1944. Literatură. Poezie. Artă, iulie 1944 [11]

Câmpulung, de la „origini și până la instaurarea regimului comunist" (ca să parafrazez titlul celebrei *Istorii a literaturii române...* de G. Călinescu) demonstrează că în această perioadă presa câmpulungeană a ținut pasul tot timpul cu pretențiile unui oraș cu veche tradiție culturală. Aproape toate aceste publicații pot fi găsite și consultate la Biblioteca Academiei Române din București. ■

LIVIA MAIORESCU-DYMSZA, REFUGIATĂ DE RĂZBOI LA CÂMPULUNG

Cine va avea curiozitatea să consulte o ediție riguros alcătuită a operei lui Creangă, va putea descoperi înaintea primului capitol al *Amintirilor*... o dedicație pe care, poate, nu a luat-o niciodată în seamă: „Dedicație d-șoarei L. M." Cine să fie misterioasa domnișoară cu inițialele L. M., căreia Creangă îi dedica amintirile sale? Nimeni alta decât Livia Maiorescu, fiica lui Titu Maiorescu, acest „spiritus rector" al Societății Literare „Junimea", unde Creangă, adus de prietenul său Eminescu, își va citi, rând pe rând, începând cu anul 1875, poveștile și *Amintirile*. De bună seamă, dedicându-și amintirile Liviei Maiorescu, Creangă considera că acestea sunt numai potrivite pentru o fată de 18 ani, câți avea Livia în 1881, când humulesteanul le publica în revista „Convorbiri literare".

Livia Maiorescu, fiică a lui Titu Maiorescu și a soției sale, Clara (născută Kremnitz), venise pe lume la Iași pe 3 martie 1863 și primise de timpuriu în familie o educație aleasă. Intelegența și talentul ei îi asiguraseră accesul la Casa Regală a României, unde a devenit

Livia Maiorescu domnișoară [25]

domnișoară de onoare a reginei Elisabeta. Livia o asista pe regină cu sugestii și traduceri, iar uneori dădea chiar recitaluri la palat, acompaniată fiind de muzicianul polonez al Casei Regale, Zdisław Lubicz. Unele surse, incluzând aici și jurnalul regelui Carol I, afirmă că tinerii s-ar fi îndrăgostit și se întâlneau pe ascuns, motiv pentru care pianistul Lubicz a fost dat afară de la slujbă, iar întreaga întâmplare a fost trecută sub mare taină. Iată, în acest sens, transcrierea a două fragmente din jurnalul lui Carol I:

Sinaia. Joi, 18/30 septembrie 1886. Seara promenadă pe noile cărări. Basset la mine. Lubicz, care ar fi venit pentru muzică, a fost găsit seara târziu în castel, aici rendez-vous cu Livia Maiorescu. Istorie incompletă, care va trebui ținută secretă. El a fost concediat. (...)

București. Vineri, 19/31 decembrie 1886. Ceață, frig umed. Ora 9 venit deja Kremnitz. Elisabeta anunță că la Lubicz a fost găsită o scrisoare prin care Livia e total compromisă. Niciun ministru. După-amiază audiențe. Livia Maiorescu demisionează din postul de domnișoară de onoare, părinții știu totul. Ea pleacă din București, împreună cu mama ei.

La 24 de ani, după divorțul părinților, Livia Maiorescu a părăsit România și a plecat la Berlin, împreună cu mama sa Clara. Titu Maiorescu nota în jurnalul său:

Livia și Eugeniusz Dymsza, cu fiicele Livia Emilia (stânga) și Janina Klara, 1910 [26]

Vineri 19/30 Dec. 1886 Clara pleacă [din țară], ... [din cauza] cererii mele de divorț, și Livia demisionează [de la Palat], spre a o însoți.

Sâmbătă 20 Dec. 1886/1 Ian. 1887. Astăzi dejunat la Clara, mult mai liniștită și sigură. Ele pleacă mâine. Regina trimis Liviei astăzi portretul ei cu inscripția «Mai tare ca soarta», adus de Natalie Romalo.

Duminecă 21 Dec. 1886/12 Ian. 1887. [Clara și Livia] au plecat astăzi cu trenul Orient-Fulger (întârziat ca 2 ore) pe la ora 6, prize Viena, la Berlin ...

La București Livia fusese cerută în căsătorie de junimistul Teodor Nica, dar primise refuzul lui Maiorescu pe motiv că era cu 20 de ani mai în vârstă decât fiica sa. În Germania însă, pentru Livia a început un nou capitol din viață. Domnișoara talentată la literatură și muzică și-a găsit fericirea alături de contele-inginer Eugeniusz Dymsza, mare constructor de căi ferate, poduri și șosele în Transcaucazia și alte puncte strategice ale Imperiului Țarist. Cei doi s-au cunoscut la moșia Kaufing, unde Eugeniusz se afla într-o vizită la verișoara sa Ludwika. În anul căsătoriei, 1892, Livia îi trimitea tatălui o fotografie, în care pozează alături de soțul ei, un bărbat chipeș, înalt și cu mustață răsucită.

Născut în 1853, contele Eugeniusz Dymsza provenea dintr-o familie de aristocrați polonezi ce deținea moșii întinse. În 1896, Eugeniusz i-a cumpărat iubitei sale soții moșia Ilzenberg din Lituania, unde a construit un conac arătos, în mijlocul unui mare parc, lângă cu lac. Livia și Eugeniusz Dymsza au avut trei fiice: Janina Klara (1894, Novorosiisk – 1991 Varșovia), Livia Emilia (1899, Sankt-Petersburg – 1970, Wrocław) și Eugenia, stinsă prematur din viață (1902, Sankt-Petersburg – 1905, Ilzenberg). Aici, la

Contele-inginer Eugeniusz Dymsza, soțul Liviei, pe veranda conacului din Ilzenberg [26]

Ilzenberg, Livia și-a trăit cei mai frumoși ani alături de familie și prieteni, până la moartea soțului survenită la Stockholm în 1918, când avea 65 de ani.

În primele două decenii după căsătorie, Livia și-a urmat soțul la Sankt-Petersburg sau oriunde îl trimiteau sarcinile de serviciu. După moartea lui Eugeniusz la Stockholm și o scurtă perioadă petrecută la rudele soțului în Varșovia, Livia s-a stabilit definitiv cu cele două fiice la moșia din Lituania, refăcând-o după ce fusese pustiită de distrugerile din Primul Război Mondial. Livia însă a continuat să gospodărească conacul Ilsenberg cu o mână

Livia Dymsza la conacul din Ilzenberg în 1927 [26]

priceputǎ, strǎduindu-se să fie o gazdă primitoare și o mamă atentă.

În septembrie și octombrie 1939, guvernul sovietic a forțat Țările Baltice să încheie pacte de asistență reciprocă, care îi autorizau pe ruși să stabilească acolo baze militare. În urma invaziei Armatei Roșii, în vara anului 1940 autoritățile sovietice au forțat guvernele baltice să demisioneze. Președinții Estoniei și Letoniei au fost închiși și ulterior au murit în lagărele din Siberia. Sub supraveghere sovietică, noile guverne comuniste, marionete ale Moscovei, au organizat alegeri ale căror rezultate au fost falsificate. În acest context, ca să nu ajungă în Siberia, ca mulți alți mari proprietari de pământ, Livia Dymsza a fugit în România împreună cu fetele ei, Jeanina Klara (Ioana) și Livia Emilia (Lola), și cu două nepoate de vârstă școlară.

Ajunsă fără nimic la București în 1940, fiica lui Maiorescu a fost ajutată bănește de editorul I. E. Torouțiu, de filozoful Ion Petrovici, ministru secretar de stat la Departamentul Culturii Naționale și al Cultelor, și de membri ai familiei Cerchez. După doi ani Livia a părăsit Bucureștiul și s-a stabilit la Câmpulung. De ce să fi ales oare Livia Dymsza Câmpulungul ca loc de refugiu în 1942? Să fi contat faptul că tatăl său Titu Maiorescu fusese găzduit mai multe veri la Câmpulung, în concediu, de colonelul Nicolae Negulici și ea cunoștea câteva persoane de aici? Să fi considerat că micul oraș de lângă munți era mai ferit de război decât Capitala și îi oferea mai multă protecție? Tot ce e posibil. Oricum, prin mărturiile rămase, avem certitudinea că Livia, în refugiul său din anii războiului, a locuit pe str. Lascăr Catargiu, nr. 18, din Câmpulung, într-o casă care se mai păstrează și astăzi.

În privința localizării precise a domiciliului de la Câmpulung, ce dovadă mai

Conacul din Ilzenberg, Lituania, proprietatea soților Livia și Eugeniusz Dymsza [26]

bună poate fi decât o scrisoare expediată de Livia chiar de la această adresă, unde refugiata de război îi mărturisește poetului Mihai Moșandrei[1]:

24 octombrie 1944. Câmpulung M[uscel]. Str. Lascăr Catargiu, 18.

Vă mulțumesc foarte – dar foarte mult, stimate domnule Moșandrei, că ați binevoit să vă despărțiți de un volum atât de drag, precum trebuie să vă fie acesta a poeziilor d-lui D. Nanu, creându-mi posibilitatea de a le ceti. Dusă de 55 de ani din România, cu toate că după războiul din 1914 – 1918 am venit adeseori la București, n-am dat de cartea aceasta. Acum, alungate din moșiile noastre de bolșevici (1940) am venit aici la 1942.

Livia se referă aici la volumul *Poezii* al lui Dimitrie Nanu, publicat în 1934 la Editura Cartea Românească, carte care cuprinde o selecție a creațiilor poetice tipărite în diverse reviste după apariția volumului său de debut *Nocturne*. La recomandarea lui N. Iorga, Dimitrie Nanu primise pentru el în 1937 Marele Premiu Național de Poezie. Confesându-se în

[1] Scrisoare din arhiva personală.

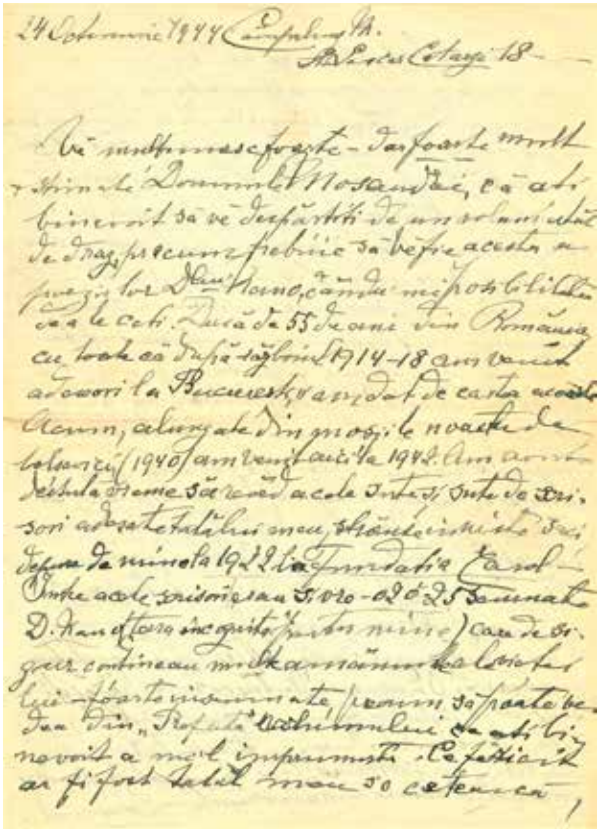

Scrisoare a Liviei Dymsza
către Mihai Moșandrei, 1944

continuare lui Mihai Moșandrei în această scrisoare pe care o păstrez în arhiva personală, Livia Maiorescu-Dymsza, fugită de la domiciliul ei din Lituania, ajunsă acum la 81 de ani, adaugă plină de amărăciune:

Am avut destulă vreme să revăd acele sute și sute de scrisori adresate tatălui meu, strânse în niște saci, depuse de mine la 1922 la Fundația Carol – între aceste scrisori erau și vreo 20 – 25 semnate D. Nanu („terra incognita" pentru mine), care desigur conțineau multe amănunte de ale vieții lui – foarte însemnate, precum se poate vedea din „Prefața" volumului ce ați binevoit a mi-l împrumuta. Ce fericit ar fi fost tatăl meu s-o cetească. [...] Acele scrisori le-am dat cu multe altele d-lui Torouțiu – acel cu volumele lui – mi se pare 20. Documente literare (trimise și la Stockholm la biblioteca Nobel, unde se află Alecsandri, Eminescu, Odobescu etc.). Eu aveam vreo 5 la mine în Lituania, presupun că după obiceiul lor bolșevicii le vor fi aprins udându-le cu gaz, apoi – un chibrit și tot trecutul acela intelectual devine o mică cantitate de scrum.

Poetul Mihai Moșandrei și profesorul Constantin Capră de la Școala Normală „Carol I" au fost doi dintre câmpulungenii care au sprijinit-o pe Livia Dymsza în anii grei ai refugiului. Inteligența acestei femei superioare, care o recomandase în tinerețe Casei Regale a României, a făcut ca la Câmpulung să își creeze un cerc de prieteni alături de care trebuie să fi purtat discuții literare și cărora le va fi povestit și amintiri despre tatăl său, criticul Titu Maiorescu. Drept dovadă, Nicolae Th. Ștefănescu, autorul minunatului volum *Prin Câmpulung și pe muscelele lui* (1946) îi dedică Liviei întregul capitol IV al cărții

sale, intitulat *Un an încheiat*. De curând, volumul *Corespondență. Livia Dymsza-Maiorescu și Mihail Antoniade,* apărut în 2020 la Fundația Națională pentru Știință și Artă, poate oferi mai multe detalii despre biografia fiicei lui Maiorescu.

Pe 26 august 1946, la 83 de ani, Livia s-a stins din viață la Câmpulung. O nepoată a Liviei, Tereza-Eugenia (născută 1932) încă mai trăiește, în Polonia; vorbește româna aproape perfect și declară că aparține la trei etnii: poloneză, germană și română. Limba bunicii sale Livia, româna, a învățat-o cel mai bine la Liceul de Fete din Câmpulung, înainte de a pleca în Polonia, în 1948.

Am trecut adesea prin fața casei de pe strada Lascăr Catargiu, nr. 18, unde Livia Maiorescu-Dymsza, reluându-și cetățenia română, și-a petrecut într-un amar refugiu, între 1942 și 1946, ultimii ani ai vieții. Placa așezată pe casa modestă care a adăpostit-o stă mărturie ședерii sale aici.

De la Câmpulung, mergând mai departe pe urmele Liviei, am ajuns la Cimitirul Bellu din București, devenit din 1946 locul ei de veșnică odihnă. Uitându-mă la monumentul impozant,

Așezată la 26. 08. 2016 în amintirea Contesei
LIVIA de DYMSZA MAIORESCU (1863-1946),
refugiată din Lituania la Câmpulung
împreună cu cele două fiice și două nepoate.
donator Radu Petrescu

Placa din str. Lascăr Catargiu, nr. 18, Câmpulung

din marmură neagă, unde sunt trecuți Titu Maiorescu și ceilalți membri ai familiei, mi-a atras atenția un detaliu: toate numele sunt gravate impecabil, într-o simetrie perfectă. Cu o singură excepție! Complicatul nume polonez al Liviei - Dymsza - i-a creat reale dificultăți sculptorului care, scriindu-l inițial incorect, a trebuit să îl refacă. Urma lăsată în marmură de necesara corectură a numelui după soț al Liviei, rămasă până astăzi, mi s-a părut un simbol pentru destinul tumultuos al acestei femei, care în finalul scrisorii din 1944 către Mihai Moșandrei semna cu mândrie: „Livia Dymsza, născută Maiorescu". ■

ELENA VĂCĂRESCU ÎN CORESPONDENȚĂ CU MATILDA NICULCEA-POPESCU

Obârșia familiei Văcăreștilor coboară mult în timp. Cel dintâi care s-a aplecat asupra originii neamului său a fost eruditul Ienăchiță Văcărescu, autorul cunoscutului „testament” literar: „Urmașilor mei Văcărești/ Las vouă moștenire/ Creșterea limbii românești/ Și-a patriei cinstire”. Printre hârtiile rămase de la el, N. Iorga a aflat o însemnare genealogică în care obârșia Văcăreștilor (sau Făgărești lor) mergea până în timpul legendarului Negru-Vodă, descălecătorul de țară, când Neagoe Văcărescul trecea Carpații la Câmpulung și apoi lua în stăpânire 12 sate pe Dâmbovița în jos.

Pierdută în zilele Revoluției de la 1848, însemnarea lui Ienăchiță va fi fost cunoscută și primului biograf al Văcăreștilor,

Elena Văcărescu la Paris [27]

Alexandru Odobescu, de vreme ce în studiul său din 1860 dedicat poeților Văcărești o regăsim reprodusă aidoma. Cât privește descinderea Văcăreștilor din ținutul Făgărașului, aceasta nu poate fi pusă la îndoială, întrucât argumentul de netăgăduit îl constituie efigia de pe blazonul Văcăreștilor, descris de același Odobescu: „... scutul părintesc purta gravat pe dânsul Cetatea Făgărașului, pe care fâlfâie o aquilă albă, emblemă de imaculată putere, și prapurul purpuriu, cu cicera «virtus» scrisă în litere de aur".

De la ținutul de dincolo de munți se trage și numele de Văcărești, căci Făgăreștii erau cei veniți din Făgăraș. Statorniciți pe Dâmbovița, Văcăreștii apar în documentele epocii ca stăpâni de moșii, sate, mori, munți și păduri. Începând de la 1680 încoace, arborele lor genealogic a putut fi reconstituit în întregime. În 1714 era decapitat la Constantinopol Ianache Văcărescu, împreună cu stăpânul său, domnitorul Constantin Brâncoveanu. Ștefan, al treilea fiu al lui Ianache, va fi tatăl lui Ienăchiță Văcărescu, poet, filolog și istoric.

La rândul său, Ienăchiță îl va avea pe Alecu Văcărescu, cel ce într-o poezie grațioasă dezvoltă motivul „oglinzii" care, din gelozie, nu ar reflecta întreaga frumusețe a iubitei („Oglinda cînd ți-ar arăta/

Matilda Niculcea-Popescu (stânga) împreună cu fetele sale, Sina (cea mare, cu umbrela de soare deschisă) și Fiora, viitoare profesoară (circa 1920) [28]

Întreaga frumusețea ta,/ Atunci și tu, ca mine/ Te-ai închina la tine".) Mort în închisoare la doar 30 de ani, Alecu a avut un fiu, Iancu Văcărescu, poet și el, autorul unei faimoase poezii în epocă, *Primăvara amorului*.

Nepoata lui Iancu a fost Elena Văcărescu, o copilă cultivată, care și-a petrecut primii ani din viață la moșia părintească de la Văcărești, lângă Târgoviște, unde a primit o instrucție aleasă, precumpănitor clasică. Începând din jurul vârstei de 15 ani, însoțită de mama și sora sa, Elena Văcărescu va părăsi pentru lungi perioade de timp ținutul copilăriei și ulterior se va muta la Paris. Aici, în efervescentul climat spiritual, Elena Văcărescu s-a străduit, pe

Scrisoarea Elenei Văcărescu, purtând sigla Societății Națiunilor, 1924

de o parte, a-și îmbogăți lecturile, iar pe de alta, să-și limpezească propriul drum al chemării poetice.

Talentul ei literar nu a trecut neobservat la Paris, căci de prin 1880-1881 scriitorul francez Sully Prudhomme a acceptat să-i dea lecții de poetică. În anii următori, Elena (aflăm din propriile-i amintiri) va avea ca magiștri pe corifeii școlii parnasiene franceze, José María de Héredia și Leconte de Lisle, care au luat-o la rându-le sub generoasa lor ocrotire. Însoțită de Leconte de Lisle, Elena i-a făcut în primăvara lui 1885 o vizită lui Victor Hugo, aflat în ultimele luni ale vieții, în fața căruia, gâtuită de emoție, a recitat o poezie ce-i era dedicată.

Prin apariția la Paris, în 1886, a plachetei *Cântecele zorilor*, volum de debut ce înmănunchea 46 de poeme, tânăra Elena Văcărescu a devenit o poetă cunoscută în Franța, ba chiar mai mult, a fost încununată cu laurii Academiei Franceze. În ciuda faptului că franceza nu era limba sa maternă, versurile ei aveau o perfecțiune clasică, iar autoarea dovedea o bună stăpânire a meșteșugului poetic, fapt remarcat de o serie de articole din presa vremii.

Succesul plachetei *Cântecele zorilor* va face din talentata româncă un „personaj" cunoscut al cercurilor literare pariziene. Frecventând seratele literare ale scriitorului Gaston Paris, Elena i-a cunoscut pe literații Paul Bourget și Anatole France. Instalat ca ministru plenipotențiar al României la Paris, Vasile Alecsandri, cel care o încurajase pe Elena Văcărescu încă de pe când era o copilă, a recomandat-o altor doi mari scriitori, Paul Mistral și Prosper Mérimée.

Întoarsă la București în 1888, urmașa Văcărești̦lor va trăi în anii următori o nefericită idilă cu prințul moștenitor Ferdinand, care-și va lăsa amprenta asupra întregii sale existențe. Rănită, dezamăgită, printr-un protest mut Elena Văcărescu a luat în 1891 calea exilului. O vreme a rămas în Italia. A hotărât să vină incognito în țară, în 1895, dar șederea ei a fost de scurtă durată, de vreme ce ecourile episodului biografic cu prințul Ferdinand nu se stinseseră. Ca urmare se va îndrepta

din nou spre Franța, iar de atunci înainte Parisul a devenit reședința permanentă a scriitoarei.

În 1924, sosea în Câmpulung, tocmai de la Societatea Națiunilor din Paris, o scrisoare care purta la expeditor un nume cunoscut în saloanele literare din capitala Franței: Elena Văcărescu. În anii Primului Război Mondial, aceasta susținuse la Paris, prin acțiuni politice și diplomatice, cauza țării sale, având întrevederi secrete chiar cu Aristide Briand, șeful diplomației franceze. În 1917 și 1918, tot la Paris, Elena Văcărescu organizase conferințe și adunări publice pentru a strânge fonduri de întrajutorare, iar ca recunoaștere a meritelor și a totalei dăruiri patriotice, guvernul român îi încredințase onoarea unei misiuni oficiale: numirea ca membră a delegației române participante la Conferința de Pace de la Paris.

În 1919, Elena Văcărescu s-a numărat printre membrii fondatori ai Societății Națiunilor, forum internațional de la ale cărui dezbateri nu a absentat nici măcar o singură dată. De aici înainte, timp de două decenii – cât va dura de altfel Societatea Națiunilor – cea mai mare parte a activității sale a fost determinată de misiunea ei permanentă pe lângă această tribună a păcii. „Când Elena Văcărescu vorbește în Adunarea Generală a Societății Națiunilor – remarca un ziar al timpului – hotelurile se golesc și sala se umple".

Scrisoarea trimisă la Câmpulung, care purta antetul Societății Națiunilor, Secția Română, era adresată profesoarei Matilda Niculcea-Popescu, desigur o cunoscută a Elenei Văcărescu:

[Datele poștei]: Paris, 18 martie 1924; Câmpulung-Muscel, 21 martie 1924

Paris, 5 Rue Washington

Scumpa mea,

Cu ce mare plăcere am primit frumoasele rânduri. Da!, nu m-ai uitat, drăguță. Și eu muncesc mult cu inima străpunsă de dorul țării noastre. Urez școlii și directoarei sale toate fericirile și aș fi mulțumită să mă găsesc cu d-ta printre cei dragi cu privirea înălțată spre Carpații noștri.

Aci, viață frumoasă, multă înălțare sufletească, dar luptă și învălmășeală. Totuși, am prieteni buni și mari și sunt foarte iubită de acest popor care pricepe și admiră pe al nostru.

La revedere! Îmbrățișez pe mamă și fetițe. La revedere!

Elena Văcărescu

Cine era însă destinatara scrisorii străbătute de fiorul amintirii Carpaților?

Matilda Niculcea-Popescu se născuse în 1874 la Craiova și era al zecelea copil rezultat din căsătoria lui Mihai Teodorescu cu Ecaterina, născută Buje, nepoata pașoptistului Popa Șapcă, membru al Guvernului Provizoriu ales de Adunarea Populară din 9/21 iunie 1848 de la Izlaz. Mihai Teodorescu (1819-1915), zis „dascălul Nicu", a fost la Craiova învățătorul care a ținut prima școală laică din capitala Olteniei.

Matilda, fiica lui Mihai Teodorescu, a luat primele lecții de citit și scris la școala tatălui său, iar apoi a urmat Pensionul „Negoescu" de la București. Din anul 1894, primind o bursă în Franța la Școala Normală Superioară de la Sèvres, s-a specializat în Litere și în 1900 a obținut agregația (titlul universitar). În același an, s-a întors în țară și a funcționat ca profesoară la Liceul „Carmen Sylva" și la Școala Centrală din București. Ulterior a fost numită directoare la „Azilul Elena Doamna", orfelinatul pentru fete de pe Dealul Cotrocenilor.

Matilda Teodorescu, echivalându-și studiile din Franța, și-a luat la București licența în Litere și în 1910, prin susținerea examenului de capacitate, și-a ales un post la Câmpulung. În 1913 s-a căsătorit cu avocatul craiovean Nicolae Niculcea-Popescu.

Elena Văcărescu, 1936 [29]

La Câmpulung, Matilda Niculcea-Popescu a condus mai multe instituții de învățământ, fiind directoarea Școlii Profesionale de Fete (1911-1920), a Școlii Normale de Fete (1920-1934) găzduite în Vila Mathei Drăghiceanu până la mutarea din 1934 la Pitești și, de asemenea, a Gimnaziului Industrial de Fete (1934-1938). S-a pensionat în 1938, iar bogata ei

„Școala Normală de învățătoare. Câmpulung”. Carte poștală ilustrată, perioada interbelică [11]

activitate didactică a rămas menționată în anuarele școlare ale vremii.

Matilda Niculcea-Popescu a trăit până în 1977, când împlinise vârsta de 103 ani, și a fost înmormântată în cimitirul Schei din Câmpulung.

*

Am cunoscut-o pe Matilda Niculcea-Popescu în casa ei de pe strada Matei Basarab, când se apropia de venerabila vârstă de 100 de ani. Scrisoarea Elenei Văcărescu către Matilda Niculcea-Popescu mi-a fost dăruită de profesoara Fiora Popescu, fiica sa. Tot de la Fiora Popescu am și informațiile prezentate aici, rămase necunoscute până astăzi.

Când am ajuns prima oară la Paris, mi-am amintit de scrisoarea Elenei Văcărescu și am pornit în identificarea locului unde a stat această mare româncă. Am descoperit și o placă prin care se marca faptul că ea a locuit acolo, într-un edificiu impozant. Transcriu însemnările din jurnal:

Duminică 24 august 1997, Paris

Pașii m-au purtat pe rue Washington, unde la nr. 5 a stat poeta Elena Văcărescu. De aici a expediat la Câmpulung scrisoarea, pe care o am în arhiva personală, către Matilda Niculcea-Popescu, directoarea Școlii Normale de Fete din Câmpulung. Strada pe care a locuit Elena Văcărescu este situată la doi pași de Arcul de Triumf. ■

UN ALBUM-CAPODOPERĂ: „PORTUL POPULAR ROMÂNESC”

După anul 1900, interesul pentru domeniul etno-folcloric a manifestat o creștere substanțială în tot ceea ce s-a tipărit în România.

Dintre lucrările apărute în prima jumătate a secolului al XX-lea, cu referire directă la tema etno-folclorică, se remarcă volumul *Izvoade strămoșești,* de Mărgărita Miller-Verghy, publicat în 1911, în ediție bilingvă, română – franceză. Deceniile trei – patru ale secolului XX se evidențiază și ele printr-un număr însemnat de autori interesați de subiectul strict al temei. Dintre aceștia, Ion T. Banea, în 1928, publica volumul *Portul național*, G. T. Niculescu-Varone, în 1934 și 1937, oferea cititorilor două volume, *Portul național românesc* și *Costumele naționale din România întregită*, iar Alexandrina Enăchescu-Cantemir, în 1939, prezenta sub formă de mapă, în versiunile română, franceză, germană, engleză și italiană albumul *Portul popular românesc*.

Născută la Câmpulung în jurul anului 1880, etnografa Alexandrina Enăchescu-Cantemir a fost eleva pictorului Sava Henția. Cunoștințele de specialitate privind broderia, dobândite în țară, și le-a completat la prestigioasa „Franz-Josepf Kunststickerei Schule” din Viena, iar după terminarea studiilor s-a reîntors la București și a fost mulți ani profesoară și directoare a Școlii profesionale de broderii „Tudosca Doamna”.

Pe lângă o susținută activitate didactică, Alexandrina Enăchescu-Cantemir a călătorit mult în România ca să studieze costumele naționale ale fiecărei zone a țării. Pe baza cercetărilor de la fața locului, a întocmit peste 800 de planșe cu imagini și detalii specifice costumului național de pe întinsul întregii Românii interbelice. În alcătuirea acestor planșe etnografa a fost ajutată, în mod deosebit, de talentul său la desen, care fusese șlefuit ani la rândul de mentorul ei, pictorul Sava Henția.

Rod al cercetărilor sale, Alexandrina Enăchescu-Cantemir a publicat 140 de planșe în albumul *Portul popular românesc*, apărut în anul 1939, în condiții grafice excepționale, la Editura „Scrisul Românesc" din Craiova. Albumul s-a publicat sub îngrijirea profesorului Dimitrie Gusti, sociolog cu preocupări etnografice și întemeietorul Muzeului Satului din București.

Alexandrina Enăchescu-Cantemir s-a stins din viață în jurul vârstei de 90 de ani, în 1970.

Într-o recenzie publicată în revista „Viața Românească", nr. 5/1940, M. Nădejde semnala importanța apariției albumului, scriind:

„Orice efort închinat mai bunei cunoașteri a artei noastre populare ne bucură, întotdeauna. Apariția lucrării de față, întocmită din îndemnul M. S. Regelui și sub îngrijirea d-lui Prof. Gusti, și publicată în condiții strălucite, ne satisface îndeosebi. Este prima oară când portul nostru popular formează obiectul exclusiv al unei publicații importante și nu-i greu de înțeles cât de mare este golul pe care aceasta îl umple".

Despre minunățiile cuprinse în albumul Alexandrinei Enăchescu-Cantemir a scris și Profira Sadoveanu într-un articol publicat în ziarul „România", numărul din 5 mai 1940:

„Mă consider printre cei fericiți care au avut prilejul să țină în mână albumul doamnei Alexandrina Enăchescu-Cantemir *Portul popular românesc* și să treacă astfel în revistă nenumăratele chipuri în care se înfățișează îmbrăcămintea și găteala fraților noștri din diferitele regiuni ale țării noastre. Cartea aceasta prețioasă e tipărită la Craiova, la „Scrisul Românesc" și-i alcătuită din o sută patruzeci de planșe în culori și-o prefață în care autoarea dă lămuririle necesare.

Am petrecut câteva ceasuri plăcute, răsfoind și tot cercetând albumul doamnei Enăchescu-Cantemir, oprindu-mă la o găteală rară de cap, la o ie măiestrit alcătuită, la un suman ori bundiță de o croială deosebită, la catrințele și fotele așa de variate și mai ales la mărturiile unui trecut care a lăsat urme izbutind să păstreze până astăzi, din funduri de veacuri, caracteristici și amănunte ale portului străbunilor noștri de mult cufundați în istorie".

Albumul-capodoperă al Alexandrinei Enăchescu-Cantemir a fost expus în 1939 la standul României din Expoziția Universală de la New York. Lucrări semnate de cele mai importante nume ale artei românești de la sfârșitul secolului

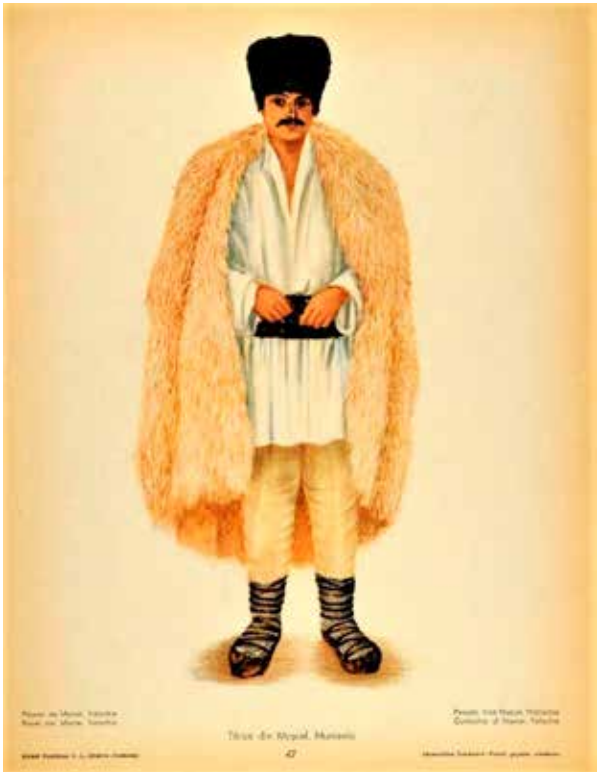

„Țăran din Muscel. Muntenia”, 1939 [30]

„Tânără fată din Muscel. Muntenia”, 1939 [30]

al XIX-lea, începutul secolului XX și din perioada interbelică, între care picturi de Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu, Theodor Pallady, Gheorghe Petrașcu, sculpturi de Cornel Medrea, Oscar Han, Mihai Onofrei, Mac Constantinescu, Milița Petrașcu, Ion Jalea, obiecte de artă monumentală și decorativă de Olga Greceanu, Dem Demetrescu, Lena Constante, Nora Steriade ș.a., au constituit componenta artistică a participării românești la Expoziția Universală.

Patru dintre cele 140 de planșe color lucrate de Alexandrina Enăchescu-Cantemir pentru albumul său, prezentat sub formă de mapă, înfățișează costumul național din zona Muscelului. Aceste desene sunt intitulate „Țăran din Muscel”, „Tânără fată din Muscel”, „Fată din Muscel” și „Țărancă din Muscel”. Explicația în

„Fată din Muscel. Muntenia", 1939 [30]

„Țărancă din Muscel. Muntenia", 1939 [30]

limba română a fiecărei planșe este însoțită de traducerea în franceză, germană, engleză și italiană.

Albumul Alexandrinei Enăchescu-Cantemir, pregătit pentru Expoziția Universală de la New York, a respectat, în mare, unele exigențe ale acestei împrejurări.

Rămânea netipărită însă partea cea mai însemnată și mai amplă a lucrării, detaliile: ele urmau să apară, în intențiile Alexandrinei Enăchescu-Cantemir în alte cinci volume masive. Din păcate, proiectul ei nu s-a putut materializa.

Abia în 1971, la un an după dispariția etnografei la vârsta de 90 de ani, a fost tipărit un al doilea album intitulat, tot ca precedentul din 1939, *Portul național românesc*. Albumul a apărut prin îngrijirea eseistului C.D. Zeletin, care semnează și un substanțial cuvânt-înainte, unde remarcă, printre altele :

„Creația Alexandrinei Enăchescu Cantemir, care a îndreptățit pe mari scriitori și oameni de cultură ai țării noastre ca Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Dimitrie Gusti etc. să o considere o capodoperă, se singularizează de alte lucrări similare. Însușirea ei cea mai de preț este autenticitatea.

Autoarea, în peregrinările ei repetate prin satele cele mai ascunse ale țării, sustrase deci tangenței impurificatoare de port, a înfăptuit o selecție științifică în care întâietatea a avut-o principiul vechimii și al purității.

Mergând pe firele acestei pânze fecundante de ape, ispitită de izvoare și răscruci, ea a căutat s-o reprezinte în lumina unui adevăr pe care îl reflectă — adevărul unității și continuității etnice a românilor de pe întreg cuprinsul țării".

Opt planșe ale albumului *Portul național românesc* (ediția din 1971) prezintă costumul tradițional din Muscel, cu toate detaliile sale. ■

„Port din Rucăr", 1971 [31]

„Vechi port femeiesc din Muscel", 1971 [31]

O VOCE A REZISTENȚEI ANTICOMUNISTE: GHEORGHE BÂLEA

Profesorul Gheorghe Bâlea (1903-1999) [5]

Începusem primul an de gimnaziu când în clasă a intrat, la prima oră de istorie, un domn în vârstă, mergând cu gesturi cumpănite și purtând niște ochelari cu ramă groasă. S-a prezentat în fața noastră și am aflat că se numește Florea Ion. Vorbea calm, cumpănit și avea un scris rotund, caligrafic aproape. Chiar și semnătura sa, rămasă până astăzi în carnetul meu de note, era cea mai citeață dintre toate ale profesorilor noștri. Nici măcar nu bănuiam atunci că îl aveam în față pe soțul Elenei Ion Arnăuțoiu, sora lui Toma și Petre Arnăuțoiu, partizanii anticomuniști din Munții Făgăraș. Nu știam în anii aceia nimic despre suferințele din detenția politică prin care trecuse profesorul meu de istorie.

Cazul profesorului Florea Ion, deținut politic, nu a fost unul singular la Câmpulung. Încet-încet am cunoscut și

alți mari profesori câmpulungeni care fuseseră radiați din învățământ în perioada „obsedantului deceniu” și ispășiseră prin temniță credința, convingerile și idealul lor. Exemplele sunt cât se poate de dureroase. Profesorul de română Ion D. Țicăloiu de la Liceul „Dinicu Golescu”, doctor în lingvistică romanică la Hamburg, a fost luat de la catedră și condamnat la muncă silnică la Canal. Profesorul de română Constantin Capră, director al Școlii Normale „Carol I” între 1947 și 1950, a fost scos din învățământ și prigonit. Profesorul de franceză Haralambie Pâslaru, o adevărată minte enciclopedică, și fratele său, doctorul și profesorul de igienă Serafim Pâslaru, cel care a acordat îngrijiri medicale unor partizani din grupul anticomunist al fraților Arnăuțoiu, au fost dați afară de la Școala Normală „Carol I”, urmăriți de Securitate și apoi arestați. Aceeași soartă a avut-o și profesorul de fizico-chimice Gheorghe Mitu, director în două rânduri al Școlii Normale „Carol I”, arestat pe motive politice între 1948 și 1950, ca fost membru al Partidului Național Țărănesc. Tot la fel a pătimit și profesorul de pedagogie Gheorghe Pârnuță, unul dintre cei mai mari istorici ai învățământului românesc. La toate aceste nume ale rezistenților din Câmpulung mai trebuie adăugat neapărat unul: Gheorghe Bâlea.

Născut în anul 1903 la Mătău, Gheorghe Bâlea făcea parte dintr-o familie numeroasă, cu nu mai puțin de șase copii. A urmat școala primară în satul natal și cursurile la Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung, unde i-a avut profesori pe câțiva dintre cei mai mari dascăli ai perioadei interbelice, cum ar fi Gheorghe Șapcaliu, Dumitru Baciu și Ion D. Țicăloiu. Și-a continuat pregătirea pentru specialitățile istorie și geografie la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București, unde a audiat cursurile unor savanți ca N. Iorga, Vasile Pârvan și Simion Mehedinți. Pentru adâncirea cunoștințelor de specialitate, în paralel, a urmat cursurile Institutului de Metrologie din București.

După obținerea licenței în anul 1929, a fost numit profesor de istorie și geografie la Liceul „Dinicu Golescu” și, după patru ani, a fost transferat la Liceul „Octavian Goga” din Găești. Trecând Examenul de Capacitate în 1935, a devenit profesor titular la Seminarul Monahal din Curtea de Argeș, unde a avut și funcția de director.

În anii celui de-Al Doilea Război Mondial, a fost mobilizat cu gradul de locotenent în cadrul Regimentului de

Grăniceri nr. 1, fiind numit Comandant al portului Giurgiu. În această calitate, a comandat unitățile locale de grăniceri. După terminarea războiului, în anul 1945, prin transfer, a revenit la Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung.

Din 1947, pe motiv de apartenență la Partidul Național Țărănesc, pentru profesorul Gheorghe Bâlea a început prigoana sau, așa cum scria undeva poetul Mihai Moșandrei, „stupidul război de clasă”. Dat afară din învățământ, persecutat de autoritățile comuniste, Gheorghe Bâlea a fost arestat și condamnat la patru ani de închisoare politică. A ieșit din temniță în 1953 și nu a mai putut reveni la catedra sa de la Liceul „Dinicu Golescu”. Cu mare greutate s-a reîncadrat în învățământ la Școala Apa Sărată, unde a funcționat până la pensionarea din 1970.

O persoană care i-a cunoscut foarte bine atât calitățile lui de profesor, cât și inaderența la principiile unui regim instalat abuziv de comuniști, este profesoara

Liceul „Dinicu Golescu”, 1941. Foto: I. Munteanu, Câmpulung [2]

Cristina Nicula. Locuind o viață întreagă în vecinătatea profesorului Gheorghe Bâlea, astăzi își aduce aminte despre acesta:

„În singurătatea grădinii mele în care vieţuiau arici ce ieşeau noaptea la plimbare, foşnind printre frunze, o voce puternică își înșuruba intonația printre pomi. Știam că vecinul nostru de pe strada Negulici, numărul 12, are o voce așa de sonoră încât ar fi putut comanda o paradă militară, cadențând pasul celor care se înrolau în „armata" voluntarilor din umbra puternicei sale personalități.

Gheorghe Bâlea locotenent în rezervă, Giurgiu, 1938 [5]

Era domnul profesor Gheorghe Bâlea, un veritabil monument de vivacitate (dacă vivacitatea ar putea fi un palpabil component al structurii individului!). Își exercita rolul de șef al familiei nu poruncind, ci executând. Grădina sa, vecină cu a mea, îl aștepta dimineața să o ude, iar câinele Comis se bucura și își schimba atitudinea, când stăpânul se apropia să-i dea să mănânce, în schelălăituri prietenoase, acompaniate gestic de coada aprobator veselă, în mișcare.

Pe timp de iarnă, domnul Gheorghe Bâlea, înainte de a se trezi doamna Eugenia, soția sa, făcea focurile în camere, în baie și în godinul din bucătărie. Pentru ca doamna să-și înceapă activitatea în „laboratorul" casei sale într-o atmosferă călduță! Apoi, îmbrăcat în costum, cu cravată, trecea țanțoș de-a lungul gardului care ne despărțea grădinile, îndreptându-se către școală. Școala unde în vremea copilăriei mele preda istoria și geografia era cea de la Apa Sărată. Mergea mereu pe jos până acolo, neîncetinind „pasul și cadența".

Mult timp am crezut că Gheorghe Bâlea este profesor de matematică. De ce? Pentru că, din orice punct al casei sale cu geamuri deschise sau, mai ales din grădină, vocea puternică a domnului Bâlea

se auzea explicând clar, în fraze scurte, bine formulate, teorii și exerciții matematice. „X+y” auzeam, cu pauzele dictării și cu intonație egală. Știam că e perioada de pregătire în vederea examenului de admitere la liceu. Când am ajuns și eu la vârsta intrării la liceu, am avut impresia că explicațiile pe care le primeam gratis peste gard sunt cele de care aveam nevoie pentru deslușirea unor nelămuriri. Ba chiar îmi amintesc cum o demonstrație matematică, pe care nu o înțelesesem prea bine (deși ni se predase la școală), mi-am lămurit-o „pe gratis” ascultând lecțiile domnului Bâlea, lecții pe care le dădea fie unor elevi de-ai dumisale de la Apa Sărată, fie nepoților săi ori ai soției, pe care îi găzduia în perioada studiilor liceale.

Fiind prietenă cu fiica sa, Magda, am avut fericitul prilej de „a intra” în familia domnului profesor Gheorghe Bâlea. Astfel, escaladând gardul dintre grădina noastră și cea a familiei sale, aflam multe

La Mățău, pe dealul Chiciora, în drum spre Târgul de la Chilii (sus, primul din dreapta, Gheorghe Bâlea). 6 august 1937 [5]

lucruri noi despre vecinul meu. Nu toate îmi erau povestite de fiica sa, mai mică decât mine. Uneori eram uimită de ceea ce doamna profesoară Eugenia Bâlea îi povestea mamei, așa ca între vecine. O mărturie m-a făcut să-l privesc nu doar cu uimire, ci extrem de impresionată, aș zice marcată pentru toată viața. Doamna Bâlea i-a povestit mamei cum într-o noapte, adus acasă de mașina cu geamuri negre a Securității, soțul său a fost eliberat din detenția politică. A intrat în casă. Fetița era mică, avea doar 2-3 ani. A început, speriată, să plângă pentru că nu-și recunoștea tatăl. Și nu doar pentru că era mult schimbat de ceea ce pătimise în închisoare, pentru că fusese arestat de mult timp. Mi se părea incredibil ca o fetiță să se sperie când își vede tatăl!

Mai târziu, rând pe rând, cu precarele mele mijloace de investigare, am aflat amănunte din biografia vecinului meu. Uimirea mea creștea pe măsură ce aflam că fusese arestat, nu o dată, ci de două ori. Auzeam frânturi din povestea vieții lui, deslușeam cuvinte precum „în munți" ori „partizani". Cu greu am legat de cruda realitate viața profesorului Bâlea, care susținuse material și moral grupurile de rezistență anticomunistă ascunse în munții noștri, ceea ce i-a atras arestarea și condamnarea în două etape diferite", își amintește Cristina Nicula despre Gheorghe Bâlea.

După 22 decembrie 1989, ajuns la 86 de ani, Gheorghe Bâlea și-a pus toată energia în revigorarea Partidului Național Țărănesc. Luptător neobosit, continuator al ideilor lui Iuliu Maniu și Ion Mihalache, a trăit până la venerabila vârstă de 96 de ani. Dincolo de toate înfăptuirile sale, profesorul Gheorghe Bâlea nu ne-a putut lăsa în urma sa, din păcate, și o operă scrisă, pe măsura minții lui.

Ne putem pune însă întrebarea: seriile de elevi pe care i-a format, lupta lui cu un regim opresiv, idealul său, toate acestea nu echivalează oare cu o operă? Răspunsul nu poate fi decât unul singur: cu siguranță, da! ■

ISTORICUL AUREL GOLIMAS ȘI MUSCELUL

Născut în localitatea Tăutești, jud. Iași, Aurel Golimas (1908-1995) a fost licențiat „Magna cum laudae” al Facultății de Litere și Filosofie, secția de Istorie, de la Universitatea din Iași. Ajuns profesor, a predat istoria la Năsăud și Iași, iar între 1935 și 1940 a fost director adjunct și apoi director al Liceului Național din Iași. În 1943 a devenit doctor în istorie al Universității din București, cu o lucrare coordonată de istoricul Gheorghe I. Brătianu. În timpul războiului, a luptat cu gradul de căpitan în rezervă pe Frontul de Est și a fost decorat cu ordinele „Coroana României” și „Steaua României”.

După Al Doilea Război Mondial, Aurel Golimas a predat ca profesor de istorie și profesor de istoria comerțului la Academia Comercială din București. Între 1948 și 1954 a făcut detenție politică la Jilava, Canal, Aiud și în minele din Baia Sprie. În 1956 s-a reintegrat în învățământ la Timișoara, iar din 1963 a devenit lector la Facultatea de Istorie-Geografie a Institutului Pedagogic din Craiova, disciplina Istoria medie a României, iar din 1968 și la disciplina Istorie modernă universală. A urcat treptele ierarhiei universitare, devenind conferențiar și, din 1971, profesor și șef al catedrei de istorie.

Istoricul Aurel Golimas a fost președintele filialei din Craiova a Societății Numismatice Române (1971), membru de onoare al Societății Numismatice Române (1973), membru al Asociației Oamenilor de Știință din România (1974), membru al Asociației de istorie comparativă a instituțiilor și dreptului din România (1976), membru al Asociației „Jean Bodin” din Bruxelles (1977). Este autorul a peste 150 de titluri de lucrări istorice și numismatice, fiind menționat

Aurel Golimas, 1933

în toate sintezele și tratatele de istoriografie, ca și în *Enciclopedia istoriografiei românești.*

La mijlocul anilor 1980, Aurel Golimas mi-a propus să alcătuim împreună un volum prin care să restituim opera istoricului Ilie Minea. Într-un interviu pe care i l-am luat atunci lui Aurel Golimas, acesta îmi mărturisea:

„Cel mai redutabil dintre profesorii catedrei de Istoria Românilor a Universității din Iași, care apoi mi-a devenit cel mai drag, a fost ardeleanul Ilie Minea, doctor în istorie la Budapesta și Viena. În țară fusese studentul lui Dimitrie Onciul, Ioan Bogdan și N. Iorga. Devenise titularul catedrei de Istoria Românilor la 2 noiembrie 1922, referatul de recomandare fiind semnat și de Vasile Pârvan. Catedra fusese ocupată înainte de marele A.D. Xenopol și de Ioan Ursu. Competența și truda impresionante ale acestui modest și strălucit dascăl au fost decisive în orientarea carierei mele ulterioare. [...]

Despre înrâurirea pe care profesorul Ilie Minea a exercitat-o asupra muncii mele istoriografice, cât și asupra celei de la catedră, am scris și am ținut conferințe la dispariția sa prematură (19 februarie 1943), dar mai ales la centenarul nașterii sale (1881-1981), precum și cu alte prilejuri. Totala mea recunoștință va fi însă exprimată în studiul introductiv la ediția critică a vastei sale opere, care de mult trebuia restituită integral patrimoniului istoriografiei naționale. Cu această ocazie, acestui învățat i se va fixa și locul ce i se cuvine în școala de istorie românească. El ne-a pus piciorul în scară, interesându-se permanent de activitatea noastră, oferindu-ne și spațiu tipografic în revista *Cercetări istorice*, pe care o fondase în 1925".

Profesorul Aurel Golimas împreună cu elevii săi. Liceul Național din Iași, 1934

În oferta comună înaintată directorului unei edituri din București, menționam: „Subsemnații, prof. univ. dr. Aurel Golimas și prof. Adrian Săvoiu, cunoscând „pedagogia editorială" a instituției pe care o conduceți pentru restituirea patrimoniului istoriografic român, în vederea întocmirii unui corpus al istoriografiei naționale, vă rugăm să binevoiți a aproba oferta: „Ilie Minea. Scrieri alese. Ediție critică, prefață, studiu introductiv, text stabilit, note și comentarii de Aurel Golimas și Bibliografie exhaustivă, ilustrații și indice de Adrian Săvoiu".

În motivația pe o pagină a acestui demers publicistic, împreună scriam în ofertă: „Istoricul Ilie Minea a fost nu numai un întemeietor de riguroasă școală istorică, dar și fondatorul celei mai bune reviste interbelice, *Cercetări istorice* (1925-1947), cu colaborări ale marilor personalități din toată România. [...] Reintrarea în circulație a contribuțiilor lui Ilie Minea a întârziat destul și trebuie, ca un act de

justiție postumă, redat istoriografiei și culturii românești."

Din motive pe care nu le-am aflat, acest proiect îndrăzneț de restituire istorică nu a găsit ecou în politica editorială a anilor 1980 din România și a rămas nefinalizat.

După căsătoria cu profesoara Sabina Rotaru din Câmpulung, Aurel Golimas și-a extins aria cercetărilor istoriografice și asupra Muscelului. În anii 1980 a participat la sesiunile de comunicări științifice ale Muzeului Municipal Câmpulung cu studii substanțiale, cum ar fi: „Evenimente muscelene în epoca lui Mircea cel Bătrân", „Valoarea juridică a hrisovului din 1642 privind Dragoslavele – Muscel", „Gând și faptă musceleană în revoluția pașoptistă", „Mihai Eminescu despre oameni și locuri muscelene", „Implicațiile secției Ligii Culturale Câmpulungene în lupta pentru idealurile naționale (1890-1918)", „Două peripluri istorice ale lui Cuza-Vodă pe plaiuri muscelene" etc.

Cele mai multe dintre aceste comunicări științifice au fost publicate în „Revista de istorie a Muscelului", apărută sub egida Muzeului Municipal Câmpulung. Bun orator, Aurel Golimas a ținut

Istoricul Aurel Golimas (în centru) la înființarea filialei Câmpulung a Societății Numismatice Române, 15 iunie 1986

numeroase conferințe pe teme de istorie la Câmpulung. De asemenea, a impulsionat fondarea la Câmpulung a unei filiale a Societății Numismatice Române (15 iunie 1986), fiind totodată unul dintre membrii săi fondatori. ■

OENOLOGUL PĂSTOREL TEODOREANU

Păstorel Teodoreanu (1894 -1964) [32]

Au rămas proverbiale dinamismul și spontaneitatea care îl caracterizau în orice împrejurare pe inventivul Păstorel Teodoreanu.

Fin degustător de vinuri, Păstorel nu scăpa niciun prilej ca, într-o companie veselă și destinsă, „între pocale", să devină autorul unor epigrame care, nu de puține ori, „au prăpădit" asistența. De altfel, o fotografie din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu ni-l înfățișează, sugestiv, într-o... „inspecție oenologică", oenologia (enologia) definindu-se ca știința care se ocupă cu vinificația și cu studiul produselor derivate ale viei și vinului.

O asemenea împrejurare i s-a ivit în anul 1946, când în cadrul Serviciului Sanitar al Capitalei s-a ținut ceea ce în limba de lemn a proaspăt instalatei

„democrației populare" se numea o „ședință de analiză a muncii". Ședințele se desfășurau săptămânal și aveau loc, de obicei, sâmbătă la vremea prânzului; ele erau urmate, ca mod de relaxare, de o „masă colegială". S-a făcut propunerea ca la fiecare „masă colegială" să fie invitată câte o personalitate a vieții noastre culturale și s-a mai stabilit ca în fiecare luni, prin rotație, un medic de circă să se îngrijească din timp de un „meniu igienic" la câte un restaurant din București.

Una dintre aceste mese a fost hotărâtă la începutul lui mai 1946 la restaurantul „Velodrom" din Șoseaua Ștefan cel Mare. Organizatorul a anunțat că va aduce ca invitat o personalitate unică, deoarece cumulează „două calități": cea de poet și cea de mare cunoscător de vinuri. În acest scop, s-a îngrijit din timp ca să se dea la masă Cotnarul atât de apreciat – se spunea – de invitat. Întrucât cel așteptat întârzia, nerăbdarea crescuse și asistența scruta cu tot mai mare insistență drumul dinspre poarta restaurantului.

După vreo oră și-a făcut apariția un „personaj" cam ciudat: era un biciclist care avea o șepcuță specifică pe cap, iar pantalonii îi erau prinși cu clame. Pedalând repede, a ajuns cu totală nonșalanță la mese, și-a rezemat biciclul de un perete și, fără impacienţă, a început a-l căuta din ochi pe cel care-l invitase.

Întâlnindu-l, și-a recunoscut politicos întârzierea și a vrut să-l vadă pe „șefu" ca să se scuze. Dus la acesta, s-au făcut prezentările:

– *Domnul medic-șef Eugen Rezmeriță!* [1]
– *Domnul Păstorel Teodoreanu!*

Aflând că numele medicului-șef al Capitalei este Rezmeriță, Păstorel, plin de umor, a făcut constatarea că e un nume moldovenesc, dar că lui nu-i plac răscoalele și buclucurile. După ce s-au așezat la masă și atmosfera s-a mai „încălzit", într-un haz general, Păstorel a devenit ținta unor epigrame destul de stângace, improvizate de doctori, pe tema întârzierii lui ori la adresa bicicletei. Întrucât i se aruncase mănușa, Păstorel s-a ridicat tacticos în picioare și a cerut „doctorilor în medicină și diletanților în poezie" să asculte versurile unui „diletant în medicină, dar doctor în epigrame".

Medicul Eugen Rezmeriță a fost cel dintâi care a primit împunsătura, care suna astfel:

[1] Eugen Rezmeriţă a fost medicul-şef al Bucureştiului între anii 1938-1940 şi 1944-1947. Manuscrisul său *Din amintirile unui medic igienist* (1948) se găseşte la Biblioteca Academiei Române.

Către medicul-șef al Capitalei:

Atâția doctori s-adunară
Că numărându-i, om cu om,
Credeam că-i Răzmeriță-n țară,
Dar el era la velodrom.

(Păstorel, 7.V.1946)

Cum printre comeseni se afla și Silvan Ionescu, un talentat caricaturist, acesta, retras la un cap al mesei, a început să deseneze un baci înalt și zdravăn, îmbrăcat cu o sarică mițoasă, iar alături de el un ciobănaș mai pirpiriu; de jur împrejur apărea o mulțime de damigene, sticle și butoiașe, cu piciorușe și lână pe ele, închipuind niște oi și berbeci. Alături trona un butoi, în chip de măgar, pentru autenticitate. Deasupra, Silvan Ionescu a scris câteva cuvinte:

Păstorel Teodoreanu –
desen de Ștefan Dimitrescu, 1931 [32]

Baciu' Resmeriță către Păstorel-ul Teodoreanu:

Aveam demult nevoie d-un „băet" ca tine; știu c-ai să le păzești bine, să nu ni le fure alții...

După ce desenul a circulat pe la mese, a ajuns și la Păstorel, care l-a gustat și a râs cu mare poftă. Cerând dreptul la replică, a improvizat cu binecunoscuta-i rapiditate această epigramă:

Am privit lucrarea bine,
Dar mă-ntreb la o adică:
Pentru un păstor ca mine
Oare turma nu-i prea mică?

(Păstorel, 7.V.1946)

Surse imagini

- Fondul personal Adrian Săvoiu (majoritatea imaginilor)

Alte surse:

1. http://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/47197
2. Colecția Gheorghe Chița
3. http://www.artnet.com/artists/nicolae-grant/
4. Fondul personal Dragoș Moldoveanu
5. Fondul personal Cezar Neacșu
6. Adrian Săvoiu, George Radu, *Colegiul Național Pedagogic „Carol I" Câmpulung-Muscel. 150 de ani de existență, 1867-2017,* Editura Art, București, 2017
7. https://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_P%C3%A2rnu%C8%9B%C4%83
8. Fondul personal Cristina Nicula
9. George Ulieru, *Din carnetul unui medic de plasă. Însemnări,* Editura pentru Literatură și Artă, București, 1948
10. https://ro.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Ion_Negulici_-_Biserica_din_Campulung
11. Colecția Bibliotecii Academiei Române
12. Fondul Muzeul Colegiului Național Pedagogic „Carol I", Câmpulung
13. https://ro.wikipedia.org/wiki/Constantin_D._Aricescu
14. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Mysteries_of_Paris
15. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Constantin_D._Aricescu
16. https://revistatransilvania.ro/1861-c-d-aricescu-misterele-casatoriei-i/
17. Ioan Niculescu, *Monumente istorice ale României. Tipuri din județele Argeș și Muscel. Anul 1893,* album îngrijit de Adrian Săvoiu, Editura Ars Docendi, București, 2011

18. Adrian Săvoiu, Gheorghe Chița, Ioan Crăciun, *Chipuri de odinioară din Muscel,* Editura Ars Docendi, București, 2010

19. Emile Sergent, *Professeur Nanu-Muscel (1869-1938),* Moison & C-ie, Éditeurs, Paris, 1938

20. *** *Profesorului I. Nanu (Muscel),* Tipografia Curții Regale F. Göbl Fii S.A., București, 1938

21. https://mnlr.ro/muzeul-digital/george-topirceanu/

22. https://www.rador.ro/wp-content/uploads/2022/05/toparceanu.jpg

23. Fondul personal Vlad Columbeanu

24. Fondul personal Adrian Ataman

25. Adrian Săvoiu, *Câmpulung-Muscel. Scrinul cu amintiri,* ediția a II-a, Editura Ars Docendi, București, 2008

26. http://polskamea.pl/blog/2019/12/21/pe-urmele-liviei-maioresu/

27. https://www.radioromaniacultural.ro/sectiuni-articole/literatura/portret-elena-vacarescu.html

28. Fondul personal Maria Ispas

29. https://en.wikipedia.org/wiki/Elena_V%C4%83c%C4%83rescu

30. http://etnobiblioteca.blogspot.com/2018/04/portul-popular-romanesc-alexandrina.html

31. https://ro.scribd.com/doc/188124728/Portul-popular-romanesc-Alexandrina-En%C4%83chescu-Cantemir# [

32. https://ro.wikipedia.org/wiki/P%C4%83storel_Teodoreanu#/media/

Cuprins

Argument 3

I. CĂLĂTORII ÎN AMINTIRE 5
Familia Stănescu: povestea dintr-o fotografie 7
Moșneanul de la Mălin 11
Elena Rotaru, Miss Muscel 1929 15
Pornind de la o imagine... 18
Câmpulung 1953 22
„Ulița copilăriei" pictată de Nicolae Grant 26
Mircea Moldoveanu, un strălucit șef de promoție 32
Domnului profesor Cezar Neacșu, cu dragoste! 37
O scrisoare de la Mihai Moșandrei 43
Eminescologul Augustin Z.N. Pop și Câmpulungul 46
Unul dintre cei mari: Gheorghe Pârnuță 51
Istoricul Flaminiu Mârtzu, fondatorul Muzeului Câmpulung 55
Gheorghe Șapcaliu, profesorul enciclopedist 62
Șeherezada Câmpulungului 66
Ion-Șerban Țicăloiu sau „adevărul-adevărat" 70
Gheorghe Chița, un om cât o instituție 74
O lumină musceleană: Dumitru Baciu 77
Jurnalul Laurei (1981-1985) 81

II. OAMENI ȘI CARACTERE 87
Paisie Monahul, un pelerin la Ierusalim 89
Un proiect național: Școala Normală „Carol I” 93
C. D. Aricescu și misterele căsătoriei 102
Călătoarea Mary Adelaide Walker la Câmpulung 107
Muscelul văzut prin lentila fotografului Ioan Niculescu 113
Doi prieteni: Ion Barbu și Mihai Moșandrei 116
Nașterea unui simbol: Mănăstirea Negru-Vodă 120
Savantul Ion Nanu-Muscel și „Casa amintirilor” 124
Topîrceanu, un alt portret 128
Artele frumoase în Câmpulungul interbelic 132
O victimă a războiului: profesor dr. Florin Niculescu 136
Un dar de la Nicolae Th. Ștefănescu 141
Începuturile presei la Câmpulung 146
Livia Maiorescu-Dymsza, refugiată de război la Câmpulung 150
Elena Văcărescu în corespondență cu Matilda Niculcea-Popescu 157
Un album-capodoperă: „Portul popular românesc” 163
O voce a rezistenței anticomuniste: Gheorghe Bâlea 168
Istoricul Aurel Golimas și Muscelul 174
Oenologul Păstorel Teodoreanu 178

Surse imagini 181